

*monstrum B. K. Pedersen
Mak...*

1983
KOVAS - MARCH
Nr. 3

KARYS

KARYS

1983
Nr. 3 (1590)

Redaktorius — ZIGMAS RAULINAITIS; SKYRIAI: Karinės Žinios, Mokslas ir Technika
Spaudoje Pasižvalgius, Kronika. Administratorius — ALFONSAS SAMUŠIS.

Tremties Trimitas: Redaguoja — STEFA KAUNELIENĖ

Leidžia — L.K.V.S. RAMOVĖS NEW YORKO SKYRIUS

TURINYS

1-mo p. D.L.K. Gedimino p. mokomos kuopos karininkai pulko Ramovėje, prie šefo biusto, 1932 m. VIII.25 d. Sėdi iš k.: lt. Povilas Vinkšnelis, kpt. Petras Ciūnis, lt. Kazys Viršila; stovi, iš k.: jaunesnieji leitenantai Jonas Arnastauskas, Stasys Kuzmickas ir Jonas Paknys	Viršelis
R. Vilkas — Lietuvos laivynas ir jo likimas	97
S. Kuzmickas-Kuze — Penki metai 1-ame p. D.L.K. Gedimino p.	102
A. Gustaitis — Lietuvos žemėlapis išleistas Šveicarijoje	106
K. K. — A. A. Kpt. Jurgis Kiaunė	109
V. Lesniauskas — P.L.P. Karo Mokyklos XV laidos sukaktis	111
B. B. — Trečias Pasaulinis karas	116
Mjr. K. Daugvydas — Savanorio užrašai, pabaiga	120
TREMTIES TRIMITAS	125
V. Trumpa— Istorijos ir poezijos susitikimas ties Baltija	126
Šauliškoj Pastogėj	130
KARINĖS ŽINIOS	136
Mokslas ir technika	137
Mūsų spaudoj pasižvalgius	139
Kronika	141

ATSTOVAI:

Baltimore — K. Česonis, Chicago — K. Juškaitis, Cleveland — J. Citulis, Australia — V. Šalkūnas

JUNGTINĖSE AMERIKOS

VALSTYBĖSE

BOSTON, MA — S. J. Minkus

CHICAGO, IL — "Gifts International",
"Parama", Baly's Radio & Television

DETROIT, MI — V. Čižauskas (Šv.
Antano Parapijos Spaudos Kioskas),
V. Perminas

OMAHA, NB — Jonas Smailys

WATERBURY, CT — "Spauda"

WOODHAVEN, NY — "Romuva"

PLATINTOJAI

KANADOJE

TORONTO, ONT. — V.A. Aušrotas, P.
Misevičius, Aug. Kuolas

SPAUSDINA

Franciscan Press,
341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207

V. VOKIETIJOJE

Juozas Nevulis, 6793 Bruchmuehlbach-
Miesau 2 Bahnhofstr. 11

AUSTRALIJOJE

Albertas Žvirblis, 65 Walsgott St., North
Geelong, Vic. 3215

W. Paluk, 1 Brentnall Ave., Blair Athol
5084, SA

S. Pačesa, 7/31 Valentine Street, Yagoona,
NSW, 2199

Prenumerata JAV-bėse ir užsienyje: metams U.S. \$17.00, pusmečiui U.S. 9.00, atskiro nr. U.S. \$2.00.

Pinigus siųsti šiuo adresu: KARYS 341 Highland Blvd., Brooklyn, NY 11207, USA

KARYS (ISSN 0022-9199) is published monthly except July and August by Lithuanian Veterans Assoc. RAMOVĖ
341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207. Subscription \$17.00 per year (single copy \$2.00). Second class postage paid
at Brooklyn, N.Y. POSTMASTER: Send Address changes to KARYS, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207

Isteigtas Lietuvoje 1919 —
Nepriklausomybės kovų —
metais.

KARIYS

Atgavintas Jungtinėse
Amerikos Valstybėse 1950
metais.

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 3 (1590)

KOVAS — MARCH

1983

LIETUVOS LAIVYNAS IR JO LIKIMAS

R. VILKAS

Garlaivis STEPHANIE

Pastatytas 1909 m. laivų statykloje Nuescke & Co., Stetine, Vokietijoje. 757 brt-bruto registruotų tonų. Statybos Nr. 180. Pirmasis vardas STEPHANIE.

1909 - 20 m. savininkas Eduard Krause ir co-savininkas Henry Schmaeling, Klaipėdoje. Laivas po Vokietijos vėliava.

1920-23 m. savininkas tik vienas E. Krause. Laivas plaukiojo po Klaipėdos Krašto vėliava.

1923 - 35 m. sav. E. Krause. Laivas po Lietuvos vėliava.

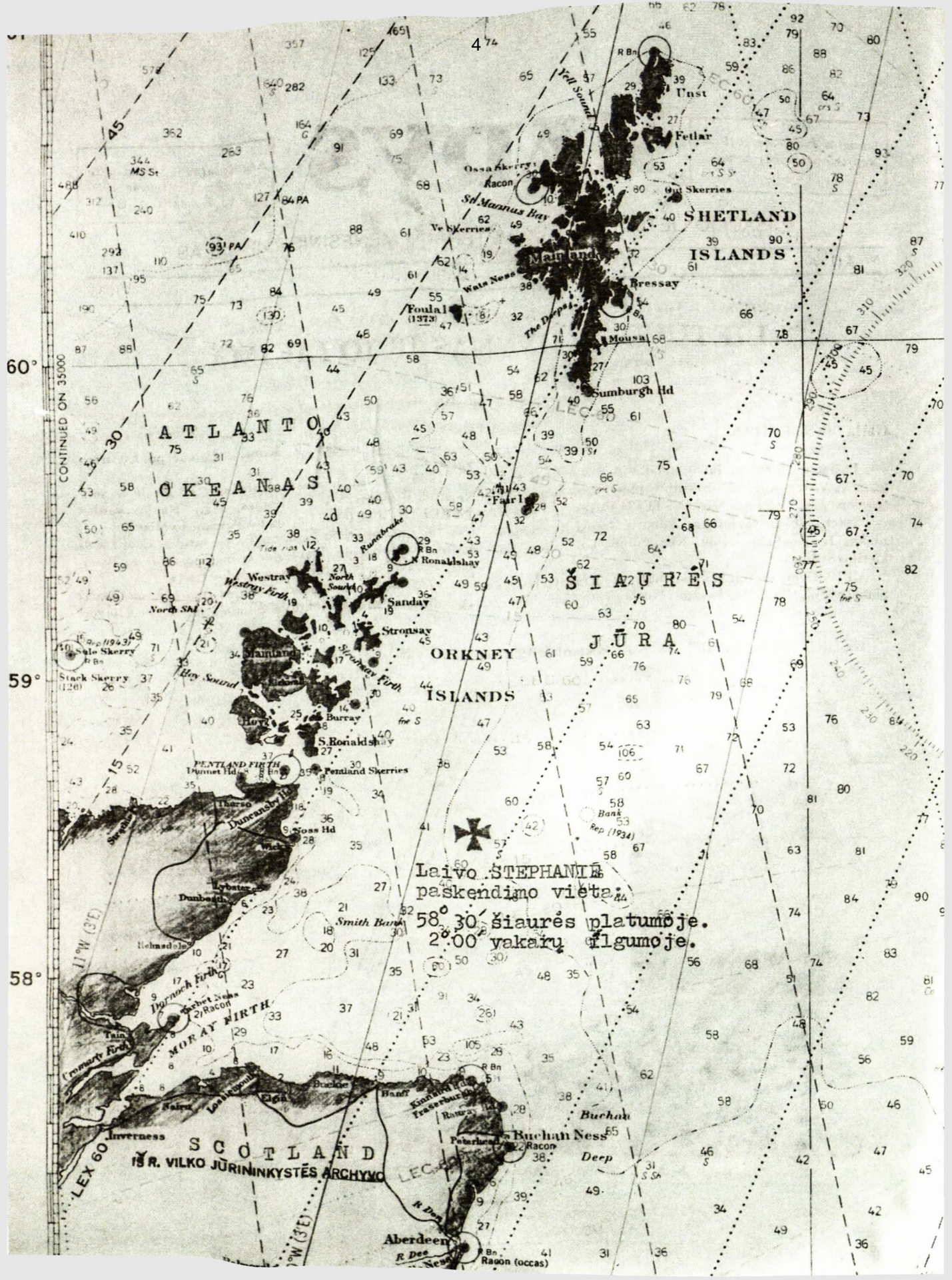
1935 - 39 m. naujas savininkas Carl Kroll & son, Seattle. Brokeris W. J. Thomas, Mgr. Naujas vardas EVELLYN MARION. Laivas po Panamos vėliava.

1939 m. lapkričio 11 d. naujas savininkas Otto Lindholm, Kopenhagoje, Danijoje. Laivas pasiliko po Panamos vėliava, bet duotas naujas vardas UKO.

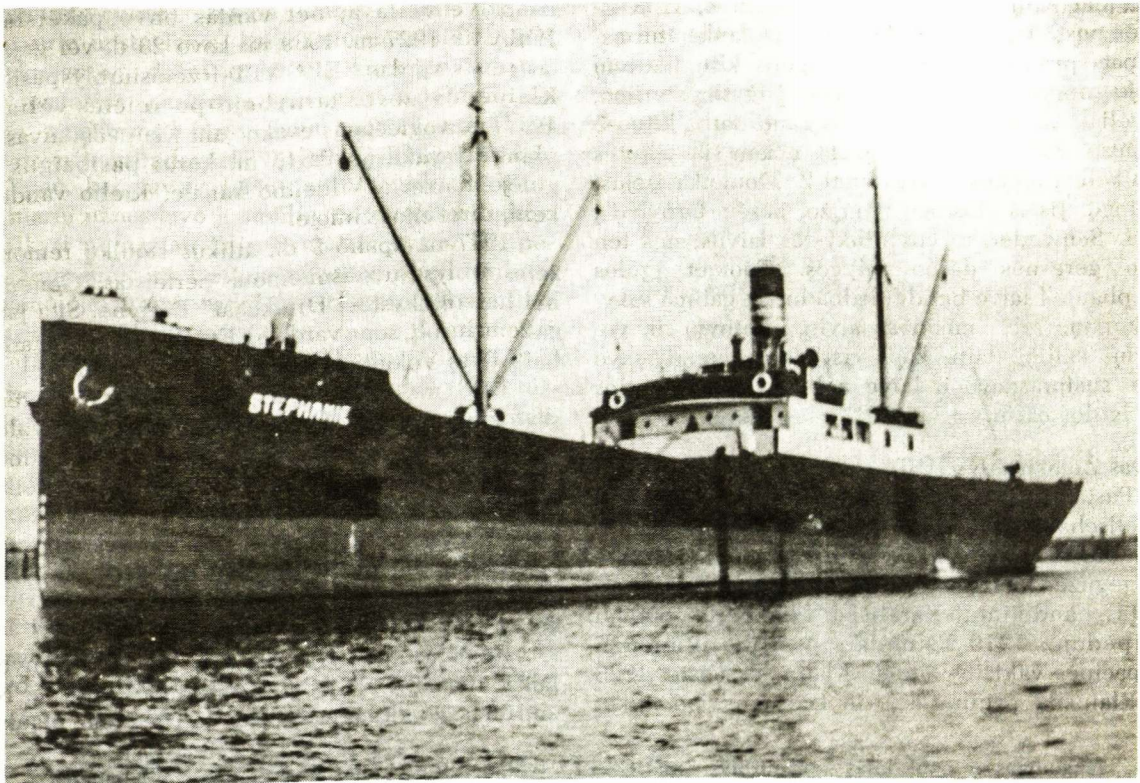
1939 m. gruodžio 19 d. Skotijos rytų pakrantėje paskandintas vokiečių lėktuvo bombomis. 10-tas Flieger-

Garlaivis "STEPHANIE" ties Škotijos krantais 1934 m. Šiuose vandenyse 1939 m. paskandintas. R. Vilko nuotr.

Laivo STEPHANIE
paskendimo vieta:
58° 30' šiaurės platumėje.
2° 00' vakarų ilgumoje.

Garlaivis "STEPHANIE" 1934 m. Klaipėdos uoste. Z. Domeikos nuotr.

corp'as. Apie laivo įgulos likimą, Fliegerkorpo pranešime nieko nepasakyta.

Paskandinimo vieta: 58° 30' šiaurės platumoje. 2° 00' vakarų ilgumoje.

1939 m. laivas plaukiojo po Panamos vėliava su vokiečių įgula. Rugsėjo mėn. 6 d. laivo kapitonas pranešė karo laivyno tarnybai Hamburge (Kriegsmarine Dienststelle — Hamburg), kad turi ant borto Viborgo uoste, Suomijoje, pakrautą miško medžiagos krovinių skirtą Anglijai, kuri turi pristatyti į Shoreham uostą Anglijoje. Rugsėjo 12 d. 13:20 val. vokiečių žvalgybinis kuteris sulaukė laivą jūroje ir pareikalavo plaukti į pietų Zunde esantį kontrolės punktą. Iš šio punkto, muitinės laivas "York" palydėjo garlaivį į Swinemuendę, kur jis atplaukė sekančią dieną iš ryto. Tą pačią dieną po pietų, su sargyba ant borto, laivas buvo palydėtas į Stetiną. Rugsėjo 21 d. pradėta iškrauti miško medžiaga, nes krovinyms buvo skirtas Anglijai, ir paskelbtas karo grobiu. Medžio krovinyms įvertintas 66,734 RM pasiliko Stetine, o kapitonui išmokėta 5,139 DM už sugaištą laiką. Rugsėjo 28 d. karo laivyno tarnyba Stetine leido tuščią laivą išplauti jūron. 1945 m. balandžio 14 d. pradėta svarstyti

prizų teisme užvesta byla dėl miško medžiagos krovinių, kuris buvo paskelbtas karo grobiu, bet netrukus karas baigėsi ir viską pasiėmė anglų okupacinė valdžia.

Laivas STEPHANIE buvo paskandintas mėnesį vėliau po garlaivio KAUNAS torpedavimo. Plaukiojo po Panamos vėliava, kuri buvo neutrali valstybė ir iš viso nieko bendro su karu neturėjo.

Tikrumoje, vėliava buvo pakeista biznio sumetimais tam, kad išvengtų daugelį sudėtingų mokesčių, kurių Panama nereikalavo. Tas yra labai plačiai naudojama laivininkystėje iki šių dienų, norint sumažinti laivo eksploatacijos išlaidas. Neatsižvelgiant į tai, kad paskutinėje kelionėje dalį įgulos sudarė vokiečiai, laivui nebuvo leista plaukti toliau į Anglijos uostus ir jis buvo paskandintas tik 32 jūrmylės į rytus nuo Skotijos krantų. Tai parodo, kaip griežtai vokiečiai vykdė Anglijos blokadą — apsupimą.

Iš visų Klaipėdos vokiečių laivų savininkų Eduard Krause buvo labiausiai liberalus, į įgulos tautybę nekreipė jokio dėmesio, jam svarbu buvo biznis — uždirbti pinigų. Todėl per metus metus laivo "Stephanie" įguloje buvo daug lietuvių. Viešulas, iš Juodkrantės, buvo ilgametis bocmanas.

Kada dar kitų lietuviškų laivų nebuvo, iš Klaipėdos uosto tarnybos Z. Domeika išplaukė šturmanu pats pirmutinis. Be to, daugelis kitų lietuvių turėjo progos išplaukti į jūrą ir įsigyti patyrimo, tai vėliau, jiems buvo lengviau gauti darbą kituose laivuose. 1934 metų vasarą, rašančiam šias eilutes teko keletą mėnesių pavaduoti Z. Domeiką išėjusį atostogų. Jis iš atostogų negrįžo, perėjo tarnybai į A. H. Schwedersky laivininkystės laivus, nes ten buvo geresnės darbo sąlygos. Tuomet įgulos "Stephanie" laive bendra kalba buvo, galima sakyti, kuršių, arba mišinys latvių, lietuvių ir vokiečių kalbų, taip kad visi labai gerai savo tarpe susiprasdavo ir laive nebuvo jokios trinties tarp įgulos narių.

Laivas Žemsiurblys JŪRA.

Pastatytas: 1901 m. "Luebecker Maschinenbau Gesellschaft, Luebecke, Vokietijoje, 791 bruto registruotų tonų, SEEGATT vardu. Tais pačiais metais gegužės mėn. vispusiškai išbandytas buvo perduotas naudojimui Karališkai Uosto Inspekcijai Klaipėdoje. 1919-23 metais pasiliko prancūzų okupacinės valdžios žinioje Klaipėdos uoste. 1923 m. Klaipėdą prijungus prie Lietuvos, po mūsų

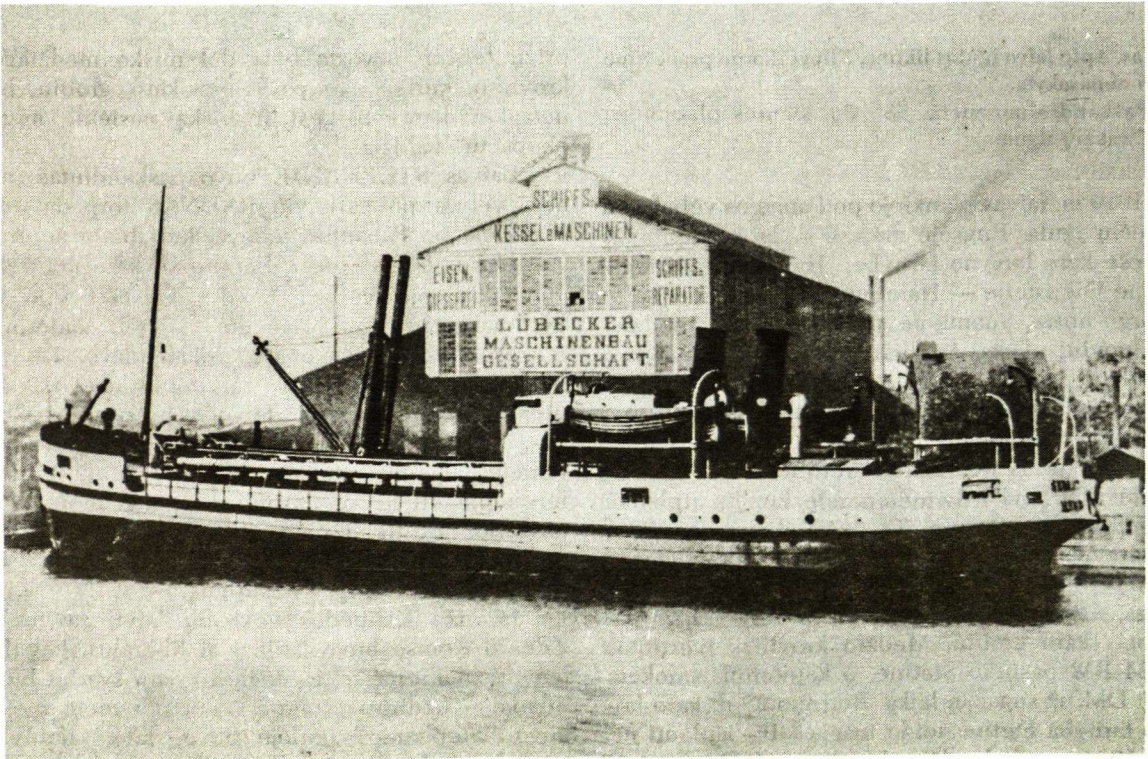
trispalve vėliava, bet vardas buvo pakeistas į JŪRĄ tik 1927 m. 1939 m. kovo 23 d. vėl grąžintas senas vardas SEEGATT ir žemsiurblyspasiliko Klaipėdos uosto tarnyboje po reicho vėliava. 1944 m. vokiečiams evakuojant Klaipėdą laivas išplaukė į vakarus. 1945 m. karui pasibaigus jis gulėjo Kaizerio Vilhelmo kanale, Kielio vandens kelių direkcijos žinioje.

1947 m. spalio 9 d., atlikus smulkų remontą, žemsiurblys buvo išnuomotas-perleistas "Generalinei Laivininkystės Direkcijai" Berlyne. Šita įstai-ga žemsiurbli, senu vardu SEEGATT, paskyrė tarny-bai į Rytų Vokietijos uostus.

1948 m. spalio 7 d. laivą galutinai perėmė savo žinion rytų Vokietijos "Laivininkystės Valdy-ba". Iki 1959 m. laivas buvo tarnyboje Stralsunde, kur turėjo palaikyti laivų vagą-farvaterį reikiamame gilyje, vedantį iš įlankos į uostą. 1959-60 m. statant naują uostą Rostocke, nuo perkrauto darbo tiek sudilo, kad turėjo būti išimtas iš tarnybos. 1964 m. Rostocke susprogdintas ir supiaustytas geležies laužui.

Žemsiurblys JŪRA per savo 63 metų tarnybos laiką, 16 metų plaukiojo po Lietuvos vėliava. Nežiūrint savo didelio tonažo ir pajėgumo plaukio-

Išbandytas ir patikrintas žemsiurblys "SEEGATT" (vėliau "Jūra") ruošiamas kelionei į Klaipėdą. Nuotrauka daryta 1901 m. gegužės mėn.

ti atviroje jūroje, tokios klasės laivai priskaitomi prie uosto laivų, kaip žemsemės su kaušais, plaukiojantieji dokai ar kėlimo kranai, vilkikai ir kiti panašios paskirties pastatai, todėl jie nebūna registruoti jūros laivų sąrašuose. JŪRA valydavo ir gilindavo laivų kelią į Klaipėdos uostą. Ypač, kai pavasarį išeinantis vanduo iš Kuršių marių užnešdavo jį smėliu, tai nuolatos reikėjo palaikyti nemažiau kaip 8 metrai gylio. Klaipėdos žemsemės su kaušais negalėjo operuoti banguojančioje jūroje, todėl šį uždavinį teko atlikti žemsiurbliui JŪRA.

JŪRA atliko nemaža duoklę suteikdama galimybę praktikuotis jūrų ir technikos mokyklos auklėtiniams. Vasaros metu jų buvo visur — katinėje, mašinų skyriuje ir ant komandos tiltelio. Jau 1925 m. vasarą, buvusios prie Kauno Technikos mokyklos jūrininkystės klasės mokiniai įsigijo šiokią tokią praktiką šiame laive. Vėliau, per šį laivą, nemaža jų perėjo atsotogų metu iš Italijos ir Latvijos jūrų mokyklų. Ypatingai gerą praktiką turėjo mechanikai, nes laive buvo visų rūšių mašinų, o toks galingas garo siurblys tebuvo vienintelis Lietuvoje. Tokiu būdu ir JŪRĄ,

iki atsirado daugiau prekinių laivų galima laikyti lyg buvus koku mokomuoju laivu, mūsų jauniems jūrininkams.

M. BUTKIENĖ

PRIE ATLANTO

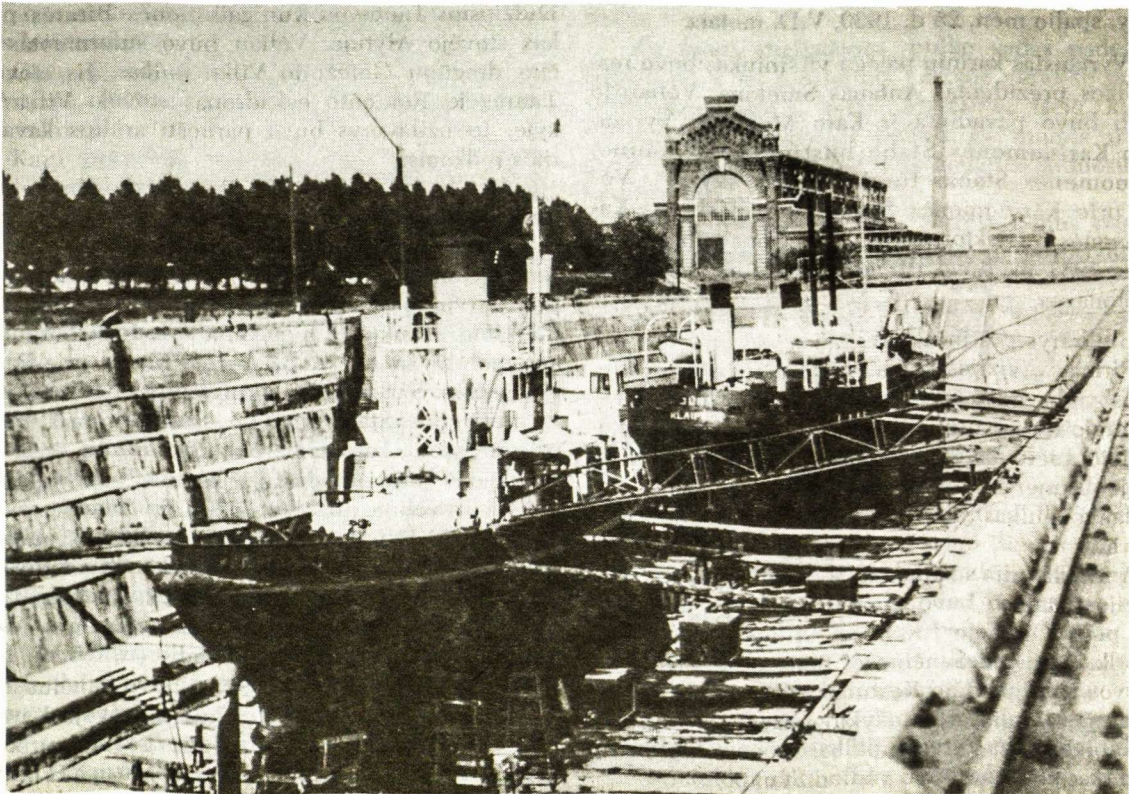
*Klaipėdos anei taškelio ...
Bet ji ten ... už vandenyno ...
Už to žilo tvirto senio
Jokio kelio ... Jokio tako į tėvynę ...*

*Tik liūliuojanti platybė,
Kaip mamos minkšta pūkinė.
Pasinert, lyg būtum klėty, plačioj lovoj,
Kur puikuoja išrašytos margos skrynios.*

*Bet prie kojų šio galiūno žūtbūtinė
Žila masė paplūdimį pečiais ima,
Griausmu trankos. Kovą mena
Žalgirio galybę bočių mano ...*

*Tai vėl toliai žaliom rūtom,
Diemedžiu pakvimpa.
Karšta ašara nukrinta ...
Nešk ją tėviškėn, Atlante.*

Ledlaužis "PERKŪNAS" priekyje ir žemsiurblys "JŪRA" Liepojos sausame doke 1937 m.

PENKI METAI 1-ME PĖSTININKŲ DIDŽIOJO LIETUVOS KUNIGAİKŠČIO GEDIMINO PULKE

STASYS KUZMICKAS KUZE.

Ižanga

1930 Vytauto Didžiojo metais XII Karo Mokyklos laidai baigiant kursą, būsiniams jauniems karininkams reikėjo pasirinkti diviziją ir pulką (įgulą) į kurį norėtų būti kuris paskirtas. XII laida buvo išleista spalio mėn. 25 d. 1930, V.D. metais. Jau spalio mėn. viduryje būsimeji karininkai buvo painformuoti apie mūsų kariuomenės sudėtį ir išdėstymą, kad galėtų tinkamai apsispręsti pasirenkant dalį, bei įgulą. Iš 67 jaunųjų karininkų apie 1/4 turėjo pirmumo teisę pulko pasirinkimui, 3/4 likusiųjų galėjo būti paskirti į pulkus į kuriuos ir nepageidavo. Tenka prisiminti, kad XII laida buvo vien pėstininkų laida. Tik keturi tos laidos j. leitenantai buvo paskirti į inžinerijos dalis (tie kurie buvo baigę Aukštesniąją Technikos Mokyklą).

Mėginsiu patiekti žinias apie mūsų kariuomenės išdėstymą XII laidai apleidžiant Karo Mokyklą, t.y. spalio mėn. 25 d. 1930, V.D. metais.

Vyriausias karinių pajėgų viršininkas buvo respublikos prezidentas Antanas Smetona. Vėliau jo vardu buvo pavadinta ir Karo Mokykla. Vyriausiojo Kariuomenės Štabo būstinė buvo Kaune. Kariuomenės Štabas turėjo keturis skyrius. Vėliau prie Kariuomenės Štabo buvo paskirtas Kariuomenės Inspektorius plk. O. Urbonas. Jo pastangomis 1931 m. buvo įsteigtas Gaižiūnų poligonas prie Jonavos.

Buvo trys pėstininkų divizijos.

Pirmos divizijos štabas buvo Panevėžyje. Divizijos vadu buvo generolas Tamašauskas. Divizija turėjo du pėstininkų pulkus. 1-mas pėstininkų Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Gedimino pulkas stovėjo Ukmergėje, 4-tas pėst. Lietuvos Karaliaus Mindaugo pulkas stovėjo prie Panevėžio, Pajuostės dvare.

Antra divizija susidėjo iš 3-jų pėstininkų pulkų. Divizijos štabas buvo Šančiuose (prie Kauno). 2-ras pėst. Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Algirdo pulkas stovėjo Šančiuose. 6-tas pėst. Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Kęstučio pulkas stovėjo Panemunėje (netoli Karo Mokyklos). 9-tas pėst. Lietuvos Kunigaikščio Vytenio pulkas stovėjo Marijampolėje (kai kurie kariūnai vadino Starapole).

Trečia divizija turėjo du pėst. pulkus. Divizijos štabas buvo Šiauliuose. 7-tas pėstininkų Žemaičių Kunigaikščio Butegeidžio pulkas stovėjo Klaipėdoje, 8-tas pėstininkų Kauno Kunigaikščio Vaidoto pulkas stovėjo prie Šiaulių.

Reikia priminti (taip mums buvo aiškinama), kad Nepriklausomybės kovų 4-toji pėstininkų divizija, 3-čias pėst. Vytauto Didžiojo pulkas, 6-tas Pilėnų kunigaikščio Margio pulkas ir dalis kavalerijos buvo išformuota. Vėliau, mums palikus Karo mokyklą buvo sudaryta 3-čio pėst. Vytauto Didžiojo pulko užuomazga ir pavadinta Vytauto Didžiojo kuopa. Ji stovėjo Jonavoje, jos tiltų apsargai.

Kavalerijos divizija sudarė du kavalerijos pulkai ir remonto eskadronas. 1-mas gusarų Didžiojo Lietuvos Etmono Kunigaikščio Radvilo pulkas stovėjo Kaune, prie Vileišio aikštės. 2-ras ulonų Didžiosios Lietuvos Kunigaikštienės Birutės pulkas stovėjo Alytuje. Vėliau buvo suformuotas 3-čias dragūnų Geležinio Vilko pulkas. Jis stovėjo Tauragėje. Remonto eskadronas stovėjo Vilkaviškyje. Jo uždavinys buvo paruošti arklius kavalerijos pulkams.

Prie kiekvienos pėstininkų divizijos buvo artillerijos pulkas.

Šarvuočių Rinktinės Štabas buvo Fredoje (prie Kauno). Šarvuočių rinktinė susidėjo iš tankų kuopų, šarvuotų automobilių kuopos ir šarvuoto traukinio. Tankų kuopos buvo Fredoje. Šarvuotų automobilių (auto) kuopa stovėjo Kaune prie Parodos gatvės. Šarvuotas traukinys buvo Radviliškyje.

Aviacijos Štabo būstinė ir aerodromas buvo prie Aleksoto, kairiajame Nemuno krante. Aviacija susidėjo iš kelių eskadrilių. (Lėktuvai buvo vokiški, itališki ir vėliau prancūziški). Kaip žinoma, aviacija gerokai išsivystė generolui A. Gustaičiui perėmus aviacijos vadovavimą. Jo sukonstruoti lėktuvai "ANBO" sustiprino mūsų aviacijos pajėgumą.

Be kautynių vienetų kariuomenėje buvo Auto Rinktinė, Ryšių ir Pionierių batalionai, Ginklų Remonto dirbtuvės. Tų dalių štabai buvo Šančiuose.

Karo Policijos Mokyklos kuopa stovėjo Kaune prie Vileišio aikštės (netoli nuo gusarų pulko). Karo Mokykla buvo A. Panemunėje. Mūsų XII laidai

palikus Karo Mokyklą, kariuomenėje buvo įvykdyti kai kurie pakeitimai laipsniuose ir uniformoje. Tai vyko apie 1932-1933 m.

Nuo mūsų kariuomenės įsisteigimo kiekviena ginklo rūšis turėjo savo spalvą (atskyrimui vienu nuo kitų). Karių antpečiai buvo apsiūlėti ir kepurių pagrindinis lankelis turėjo atatinamos ginklo rūšies juostelę. Taip pėstininkai buvo atžymėti geltona spalva, artileristai juoda spalva, kavaleristai balta spalva ir inžinerijos daliniai raudona spalva. Pagal naują uniformos potvarkį kepurių juostelė buvo nuimta ir liko tik dvi siūlės ant kepurės pagrindinio ir viršutinio lankelio. Taip pat, tuo metu buvo įvesta karininkams išeiginė uniforma su aukso spalvos antpečiais ir tos pat spalvos juosta (diržu). Antpečių žvaigždutės pakeistos didesnėmis žvaigždutėmis. Dar mums esant Karo Mokykloje pirmasis karininko laipsnis buvo leitenantas, o sekantis — vyresnis leitenantas. Tie abu laipsniai, kreipimosi atveju, kartais sudarydavo neaiškumą ir komplikacijų. Tad buvo padaryta pakeitimai ir pirmasis karininko laipsnis tapo pavadintas jaunesnio leitenanto, o sekantis — leitenanto laipsniu, po to sekė kapitono. Rašant šį straipsnį aš žymėsiu laipsnius pagal naują potvarkį, kitaip sakant, iki pakeitimo tų dviejų laipsnių, visi vyresnieji leitenantai bus vadinami leitenantais, o visi leitenantai bus vadinami jaunesniaisiais leitenantais.

Gavę tokias žinias apie mūsų kariuomenės išdėstymą, kariūnai tarėsi savo tarpe apie įgulų pasirinkimą.

Kaip pradžioje minėjau, XII laida mokyklą baigė su 67 kariūnais. Iš jų 63 turėjo būti paskirstyti į 7 pėst. pulkus, arba po 9 į kiekvieną pėst. pulką. Aš pasirinkau 1-mą pėst. D.L.K. Gedimino pulką Ukmergėje. Kiti savanoriai į 1-mą pėst. pulką buvo j. ltn. Adamonis Karolis ir Puknys Juozas. Mes visi trys buvome baigę Ukmergės Vidurinę-Realinę mokyklą (gimnaziją). Nežinau priešasčių, bet į Ukmergės įgulą, be mūsų trijų, niekas nenorėjo būti paskirtas. Dauguma pageidavo būti paskirtais į Kauno įgulą. Mes trys savanoriai į 1-mą pėst. pulką (Ukmergėje) patekti turėjome daug gražaus pagrindo. 1928 m. birželio mėn. laikant brandos atestatui egzaminus su mumis buvo trys leitenantai iš 1-mo p. pulko: pulko adjutantas ltn. Bronius Karevičius, j. ltn. Juozas Sakalauskas ir Mečys Brazauskas (vėliau Brazaitis). Maloni tų jaunų karininkų išvaizda ir laikysena padarė mums visiems labai gerą įspūdį, ir po sėkmingų egzaminų mūsų santykiai su jais nenutrūko.

Visų mūsų nustebimui, be mūsų trijų savanorių, į 1-mą pėst. pulką buvo paskirta dar 11 j.

ltn., viso mūsų buvo 14. “1-mo pėst. pulko vadas apsidžiaugs gavęs 14 jaunesniųjų leitenantų” — juokavo mūsų būrio vadai, j. ltn. Ignas Morkūnas ir Vincas Mickeliūnas.

Ketvirtoje Kuopoje

Ir taip, lapkričio 2 ir 3 dienomis, 1930 V.D. metais, Ukmergės mieste atsirado naujomis uniformomis pasipuošę j. leitenantai. Lapkričio 3 d., apie 9 val. ryto visi rinkomės prie pulko štabo Kauno g-vėje ir prisistatinėjome pulko adjutantui ltn. Broniui Karevičiui. Susirinkus visiems keturiolikai, pulko adjutantas visus išrikiavo eilėje ir laukė pulko vado plk. ltn. Miko Rėklaičio. 9 val. 30 min. įėjus pulko vadui į kabinetą, adjutantas sukomandavo: “Ramiai!” ir mus visus jam pristatė. Pulko vado aštrus žvilgsnis kiekvienam į veidą, drauge su rankos paspaudimu, rodė jo stiprų ir griežtą charakterį ir pasiryžimą. Vyčio Kryžius puošė jo krūtinę. Seka alfabetiniais sąrašais jaunesniųjų leitenantų atvykusių kartu į Ukmergę: 1. Adamonis Karolis, 2. Arnastaukas Jonas, 3. Butkevičius Napoleonas, 4. Eidimtas Feliksas, 5. Ingaunis Mečys, 6. Januškevičius Antanas, 7. Kuzmickas Stasys, 8. Levinas Jonas, 9. Petrulius Kazys, 10. Puknys Juozas, 11. Sabieckis Vincas, 12. Semaška Jonas, 13. Šimkonis Balys, 14. Šukys Vincas.

Su visais susipažinęs, pulko vadas padėkojo adjutantui ir šis pasišalino. Likome vieni su pulko vadu. Kilo mintis, kodėl adjutantas išėjo, kodėl jis neturėjo galimybės pabūti su mumis ir išgirsti pulko vado įžanginius žodžius jaunesniems karininkams.

Pulko vadas kurį laiką žiūrėjo į mus tylėdamas ir, po kelių sekundžių draugišku balsu pratarė: “Laisvai!” Ir toliau kalbėjo: “Mano brangūs jaunieji leitenantai! Sveikinu jus visus atvykusius į garbingą 1-mą p. D.L.K. Gedimino pulką. Jūs žinote, kad 1-mas p. pulkas gavo didžiausią dalį Jūsų laidos. Pulkui trūko karininkų. Jūsų atvykimas yra labai didelis įnašas ir parama pulko labui. Pulko garbingų kovos žygių istorijoje tai pirmas toks skaitlingas karininkų papildymas. Šiandieną aš negaliu pasidžiaugti pulko dvasine stiprybe. Nuo šios jūsų atvykimo dienos aš tikiu, kad pulko moralinė stiprybė pradės kilti jūsų pastangų dėka. **Tebūnie tarp jūsų ir manęs** — alkoholis yra mūsų pulko negerovių priežastimi. Jūs esate naujas, jaunas kraujas įlietas į mūsų pulką. Nepasiduokite kai kurių blogai įtakai, ypačingai prie stikliuko. Nedarykite blogų išvadų, bet supraskite ir atskirkite blogą nuo gero.”

Dar kiek pakalbėjęs pulko vado mus apžvel-

Jaunesnieji leitenantai, baigę XII laidą ir pasirinkę I p. pulką: iš k.: Juozas Puknys, Karolis Adamonis ir Stasys Kuzmickas

gė malonia šypsena ir pasakė kreiptis pas adjutantą dėl paskirstymo į kuopas. Taręs: “Ačiū jums! Tai viskas”, mus atleido.

Jau prabėgo virš 50 metų, o toji pulko vado įžanginė kalba tebėra gyva mano atmintyje ir ji liko neužmirštama iki dabar.

Po to, mes visi susibūrėm prie adjutanto ir jis perskaitė mums mūsų paskirstymą į kuopas ir batalionus. Nenorėdamas suklysti kas į kurią I bataliono kuopą buvo paskirtas, patiekiu sąrašą paskirtų į I batalioną ir ryšių kuopą:

j. ltn. F. Eidimantas, A. Januškevičius, J. Levinas, V. Šukys ir V. Sabieckis. Viso — 5. į II batalioną paskirti j. ltn. S. Kuzmickas — 4-tą kuopą, K. Petrulaitis — 6-tą kuopą, K. Adamonis — 5-tą kuopą ir M. Ingaunis — 2-ą sunk. kulk. kuopą. Viso 4.

Į III batalioną Vaitkuškio dvare: j. ltn. J. Arnastauskas — 7-tą kuopą, N. Butkevičius (vėliau Būtkūnas) — 8-tą kuopą, B. Šimkonis — 9-tą kuopą ir J. Semaška — 3-čią sunk. kulk. kuopą. Viso 4. Į Mokomą kuopą j. ltn. J. Puknys (vienas). Iš paskirstymo matyti, kad aš buvau paskirtas į II bataliono 4tą kuopą.

Išėjus iš pulko štabo prie manęs priėjo j. ltn. Kazys Petrulaitis. Jis žinojo, kad aš esu ukmergiškis ir manęs užklausė, kur apsigyvenau. Atsاکiau, kad pas tėvus, kurie gyvena netoli II bataliono. Atėjus prie bataliono kareivinių parodžiau jam tėvų sodybą. Jis pasižiūrėjo į mane ir pasisiūlė gyventi su manim pas mano tėvus, jei yra vietos. Aš jam pasakiau, kad vietos yra pakankamai,

tik aš turiu pakalbėti su tėvais. Pakalbėjus, tėvai sutiko jį priimti ir taip, tą patį vakarą, mudu su Kaziu Petrulaičiu įsikūrėme dviejuose kambariuose ir gyvenome kartu apie 4 metus, kurie buvo mum abiem labai sėkmingi ir mano tėvams suteikė nemažai džiaugsmo. Kazys ne kartą sakė, kad gyvename kaip pas mamą. Tėvai turėjo ūkį ir maisto kuo geriausio ir skaniausio, nes mama buvo gera šeimininkė. Už kambarius ir maistą mudu su Kaziu mokėjome tėvams po 150 litų į mėnesį. Visiem buvo gerai.

Antro bataliono štabas, 4-ta kuopa ir 2-ra sunk. kulkosvaidžių kuopa buvo rytinėje Ukmergės miesto dalyje, prie Utenos plento. 5-ta ir 6-ta kuopos stovėjo į pietus apie 3/4 km nuo bataliono štabo, ant Šventosios upės dešiniojo kranto ir rubežiuosė su Ukmergės kalėjimu (tėvų sodyba buvo tarp Utenos plento ir Šventosios upės). Atvykęs į batalioną turėjau prisistatyti bataliono vadui, kuopos vadui ir kitiems bataliono karininkams. Raštinėje nebuvo bataliono vado kpt. Šurkaus, bet buvo 5-tos kuopos vadas kpt. Ambraziejus ir 6-tos kuopos vadas kpt. Ikamas. Prisistatęs kuopų vadams buvau nukreiptas į savo 4-tos kuopos raštinę. Prie raštinės durų susitikau tos kuopos viršilą Basijoką. Su juo buvome pažįstami nuo 1926 metų, kai Ukmergės gimnazijoje tapo suformuotas šaulių būrys, kuriam vadovavo A. Aleksiejūnas (jis Karo Mokyklą baigė 1929 m., jos XI laidą, artilerijos skyrių. 1936 metais pakeltas į kapitono laipsnį, 1941 m. birželio 14 d. išvežtas į Sibirą). Aš priklausiau tam šaulių būriui ir 1926-27 m. pavasariais atlikau karinius pratimus. Pul-

ko vadas, susitaręs su gimnazijos direktorium Ambroziejum, leido šaulių būriui naudotis 4-tos kuopos šautuvais, tarp 6:30 ir 8 valandos sekmdienių rytais. 4-tos kuopos viršila Basijokas prižiūrėdavo šautuvų išdavimą ir grąžinimą po pratimų. Šaulių būrys, be rikiuotės pratimų, buvo apmokomas ir kulkosvaidžio tarnybos. Apmokymui vadovavo 1-mo p. pulko ltn. Antanas Rugys. (Dabar gyvena U.S.A.).

Su viršila Basijoku pasisveikinom kaip seni bičiuliai. Jis pasveikino mane nuoširdžiai, atvykusį į 4-tą kuopą. Prie raštinės durų jis mane truputį sulaukė, paaiškindamas, kad kuopos vadas kpt. Adomas Treideris yra truputį pavargęs ir būtų geriau, jei jis (viršila) pirmas įeitų į raštinę. Nepabeldęs į duris, viršila įėjo į raštinę. Kuopos vadas buvo pasilenkęs prie kokių tai raštų. Stipriai sumušęs kulnėmis, kad atkreipus kuopos vado dėmesį, raportavau: "Tamsta kapitone, jaunesnysis leitenantas Stasys Kuzmickas, Pulko Vado įsakymu, esu..." Kuopos vadas mane pertraukė tardamas: "Žinau, žinau, esi Jurgio sūnus, pažįstu tavo tėvus ir brolių Klemą." (Brolis Klemas buvo baigęs Karo Mokyklos V laidą. Buvo mokomos kuopos vyr. karininku ir 1929 metų pabaigoje, jo paties prašymu, buvo paskirtas Ukmergės apskrities šaulių vadu).

Vėliau paaiškėjo, kad kpt. A. Treiderio žmona buvo mano mamos giminaitė ir abi buvo kilusios iš tos pačios parapijos..

Kapitonas atsistojo, pažiūrėjo į mane, pakėlė ranką ir įsakė viršilai nuvesti mane į užsiėmimų aikštę, kuri buvo apie 1 1/2 km nuo kareivinių. Aikštėje viršila pristatė mane kuopos vyr. karininkui j. ltn. Zigmui Šliavui, kuris po kelių dienų paliko batalioną. Tokiu būdu kuopoje likome tik kuopos vadas ir aš. Grįžus iš užsiėmimų aikštės į kareivines, kuopos vado raštinėje nebebuvo. J. ltn. Šliavas man pasakė, kad būčiau kareivinėse 2 val. p.p. ir paliko raštinę. Užklausiu viršilos Basijoko ar kuopos vadas bus užsiėmimuose po pietų. Jis atsakė, kad kuopos vadas dažniausiai būna kareivinėse.

Grįžęs namo radau Kazį Petrulaitį ir mama jau kvietė mus pirmųjų pietų. Tėvas pastatė bonką vyšninės ir visi keturi bešnekučiuodami pavalgėme skanūs pietus. Po pietų pasikalbėjau su Kaziu apie prisistatymą kuopų vadams ir man atrodė, kad aš pradėjau suprasti pulko vado mums tartus žodžius.

14-tą valandą atvykau į raštinę. Kuopos vado ir j. ltn. Šliavo dar nebuvo. Viršila Basijokas užklausė manęs ką daryti po pietų. Supratau, kad jis žino ką daryti, bet tik mėgina sužinoti mano nuo-

monę. Paprašiau jį parodyti man savaitinę užsiėmimų programą. Viršila atsakė, kad šios savaitės užsiėmimų programos neturime ir naudojamės praeitų savaitių programa. Pažiūrėjau į programą, kurioje datos nebuvo, tik pažymėta 14 val. Vidaus statutas, 15 val. — kulkosvaidis ir panašiai. Programoje nebuvo pažymėta ką kalbėti ir aiškinti iš Vidaus statuto, ką aiškinti apie kulkosvaidžius ar t.p. Mums besikalbant atėjo ir kuopos vadas ir pasisveikinęs su mumis rankos padavimu, paprašė iššaukti būrininką (vyr. puskarininkį, pavardės nebeprisimenu) ir jam įsakė pravesti kulkosvaidžio pamoką. Viršilai ir būrininkui išėjus, kuopos vadas parodė man kėdę ir aš atsisėdau. Kuopos vado malonus žvilgsnis mane nuramino. Jis nusiskundė, kad kuopoje būtų likęs vienas, jei aš nebūčiau atvykęs. Užklausė, kaip man atrodo kuopa? Atsakiau, kad dar nesu susipažinęs su kuopos apmokymu, bet, man atrodo, kad drausmė kuopoje jaučiama. Toliau kuopos vadas kalbėjo, kad man teks rūpintis kuopos apmokymu ir drausme, kad būtų reikiamam lygyje. Toliau jis tęsė, kad aš turiu paruošti sekančios savaitės apmokymo programą (vadovaujantis senom kuopos programom) ir šeštadienio rytą jam paduoti. Jis, patikrinęs programą įteiks bataliono vadui patvirtinti. Kuopos puskarininkiai, tęsė kuopos vadas, yra drausmingi ir įgudę, man nebūsią sunkumu su jais dirbti ir prižiūrėti tvarką kareivinėse, bei apmokymą aikštėje ir laukuose. Dar pabrėžė, kad už kelių dienų gausime kokį pusšimtį naujokų. Jų apmokymui gausime nurodymus iš pulko štabo ir mudu drauge aptarsime apmokymo programą.

Savo ruožtu aš užklausiu, ar kuopoje yra ginklininkas, bet atsakymo negavau. Kuopos vadas pasiūlė man užėiti į kareivines susipažinimui su kuopos vidaus tvarka. Kareivinėse, prie ilgų stalų apsėdę vyrai klausėsi būrininko aiškinimo apie kulkosvaidžio užtaisymą. Mane pamatęs, būrininkas sukomandavo: "Stok! Ramiai!" Aš paprašiau sėstis ir tęsti pamoką. Kuopos vidaus tvarka buvo visai panaši, kokią aš mačiau 5-tam p. pulke, kpt. Kulikausko kuopoje, 1929 metais atliekant skyrininko pareigas. Kasmėt kariūnai būdavo siunčiami į 2-rą ir 5-tą p. pulkus stažui.

Toliau, 15 val. stebėjau rikiuotės apmokymą kareivinių rajone. Po to kuopos vadas paleido mane namo, primindamas paruošti savaitinę programą.

Ir taip, diena iš dienos, pradėjau įsijungti į kuopos gyvenimą ir apmokymą. Santykiai su liktiniais vystėsi gera linkme. Taip pat pamažu įsijungiau į bataliono reikalus ir po poros mėnesių jaučiausi pulke šeimos nariu.

(Bus daugiau)

LIETUVOS ŽEMĖLAPIS PIRMOJO PASAULINIO KARO METU IŠLEISTAS ŠVEICARIJOJE

ALGIRDAS GUSTAITIS

Vykstant Pirmajam Pasauliniam karui, užsienių lietuviai rengė informacinius, propagandinius leidinius, įrodinėjančius reikalingumą atstatyti nepriklausomą Lietuvą. 1914 m. Čikagoje įvyko Lietuvių Seimas, buvo įsteigtas Tautos Fondas ir Lietuvių Tautos Taryba. Tų organizacijų pastangomis 1915 m. Paryžiuje pradėti spausdinti leidiniai pavadinti Pro Lituania, ginantieji lietuvių tautos reikalus. Pagrindiniu tų leidinių tvarkytoju ir redaktoriumi buvęs Juozas Gabrys-Paršaitis (1880 - 1951 m.). Jis 1915 m. persikėlė į Lausanne (Šveicarijoje) ir tenai tęsė lietuviškosios informacijos darbą. Jo pastangomis, gal ir jo redagavimu buvo parengtas sudėtinis žemėlapis apie Lietuvą.

Tas sudėtinis Lietuvos žemėlapis yra gana didelis. Plotumas apvestuose, juoduose, rėmeliuose, 24 inčiai. Atspausdinto popieriaus plotumas 27 in-

čiai. Ilgumas juodai apibrėžtuose rėmeliuose truputį virš 35 inčų. Popieriaus ilgumas 38 inčiai.

Žemėlapio plotume, ties buv. Prūsija, nemažas gabalas išeina už juodų rėmelių. Žemėlapio viršuje, virš juodos linijos, yra anglų kalba paaiškinimai bendrai apie žemėlapi, ir jame rodomus viso aštuonis žemėlapius, sunumeruotus nuo I iki VIII.

Kairėje žemėlapio pusėje yra įrėminti paaiškinimai: LITHUANIA. Published by Direction of the Lithuanian National Council, U. S. A., Original Issued by Lithuanian Bureau of Information, Lausanne, Switzerland. Virš to atspausdinta Map VIII (t.y. pagrindinis žemėlapis).

Smulkiai paaiškinta miestų didumas, upės, karnalai, geležinkeliai, keliai ir kt.

Žemėlapis kelių spalvų, atspausdintas ant pras-

I
ŽEMĖ-
LAPIS

II ŽEMĖLAPIS

to popieriaus ir dabar trupa, aiži vos tik bandant sulenkti.

Žemėlapyje Lietuva išdėstyta spalviniai. Vyrauja raudona spalva. Ten kur visai raudona — lietuviškai kalbantieji gyventojai. Yra parodyta viso 13 spalvų mišinių. Toliau taip skaitome. Duodu vertimą iš anglų kalbos:

Maišyti lietuviai, kalbantieji lietuviškai ir lietuviškai-slavišku žodynu. Lietuviai, kalbantieji lietuvių-slavų žodynu (Vadina: dialect). Lietuviai kalbantieji lietuviškai ir svetimų tautybių. Maišyti lietuviai, kalbantieji lietuviškai, lietuviškai-slaviškai ir latgališkai. Lietuviai kalbantieji lietuviškai ir latgališkai. Lietuviai kalbantieji lietuviškai ir latviškai, maišyti. Latgaliai. Latgaliai maišyti su latviais. Latgaliai maišyti, kalbantieji latgališkai ir latgaliečių-slavų žodynu. Latviai, Latviai ir su jais maišytos tautybės. Gudų-latvių-lietuvių ir kitų mišiny.

Žemėlapis parengtas 1:1.500.000 mastelio. Duota skalė kilometrais. Gaila, nėra autoriaus, nėra spausdinimo datos.

Sudėtinio žemėlapių pirmasis žemėlapis

Atspausdintas apačioje, dabartinės Lenkijos plotuose. Spalvotas, kaip ir visi kiti tenai atspausdinti žemėlapiai. Map I (Žemėlapis pirmas). Jame įrašai anglų ir prancūzų kalbomis. Angliškai: Lithuania and the European States. (Lietuva ir Europos valstybės). Parodyta siekiamos Lietuvos žemėlapis Europos žemėlapis nepilnas (5 x 6 inčų).

Antrasis žemėlapis

Map II. Visi įrašai anglų ir prancūzų kalbo-

mis. Pakartosiu tik angliškąją. Pre-historic Lithuania. (Priešistorinė Lietuva). Siekia Vyslą. Dvi tos pačios spalvos lietuviškos "salos". Didesnioji prie Tverės (Rusijoje). Žemėlapių didumas mažiau kaip 3 inčiai ilgumo ir mažiau kaip 4 inčiai aukštumo. Kitos valstybės ar tautos Europoje nepažymėtos. Prūsus vadina Borussi.

Trečiasis žemėlapis

Sekantieji keturi žemėlapiai atspausdinti minėtų apačioje ir šone, dešiniau.

Map III. Kingdom of Lithuania under the reign of Mindaugas (1242-1263). (Lietuvos karalystė Mindaugo laikais, 1242-1263 m.) Panaši teritorija vaizduojama ir nepriklausomos Lietuvos laikų istorikų.

Ketvirtasis žemėlapis

Map IV. Kingdom of Lithuania under the reign of Gediminas (1316-1341). (Lietuvos karalystė Gedimino laikais 1316-1341 m.) Skaitome vietovardžius: Klaipėda, Vilnius (dabar Vilnius), Gardinas,

III ŽEMĖLAPIS

IV ŽEMĖLAPIS

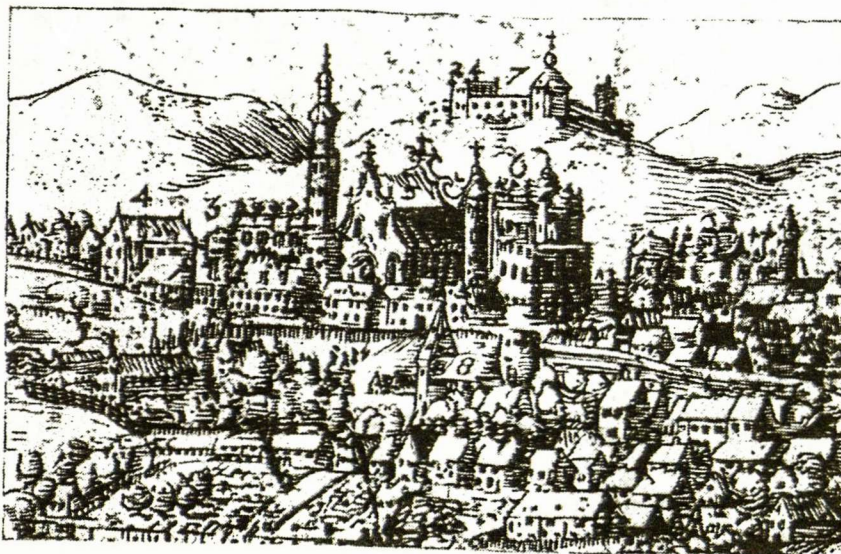

Gardukas (dabar Naugardukas), Vilkaviškis (dabar Volkoviskas), upė Priepetis ir t.t.

tion of Algirdas and Keistutis (1345-1377). (Lietuvos imperija Algirdo ir Keistučio valdymo laikais 1345-1377 m.) Lietuva gerokai didesnė. Vietovardžiai tokie patys.

Penktasis žemėlapis
Map V. Lithuanian Empire under the domina-

(Bus daugiau)

Vilnius
XVI amžiuje

V ŽEMĖLAPIS

A. A. KPT. JURGIS KIAUNĖ, KŪRĖJAS - SAVANORIS, L.K.V.S. RAMOVĖS GARBĖS NARYS

New Yorke — Brooklyne, Apreiškimo parap. salėje, 1974 m. rugsėjo 8 d. kpt. Jurgis Kiaunė buvo pakeltas L.K.V.S. Ramovės New Yorke skyriaus garbės nariu ir apdovanotas garbės diplomu, kurį jam įteikė skyriaus pirmininkas Jonas Rūtenis. Vėliau jis buvo pakeltas į Sąjungos garbės narius.

Jurgis Kiaunė gimė 1896 m., lapkričio 13 d., Bučionių kaime, Surviliškio vlsč., Kėdainių apskr., ūkininko šeimoje, kurioje augo 5 sūnūs ir 2 dukterys.

Mokslą pradėjo gimtajame kaime, slapoje J. Klimo mokykloje, kurioje pramoko lietuviškai skaityti ir rašyti. Vėliau mokėsi Krekenavos rusiškoje pradžios mokykloje, iš jos persikėlė į Panevėžio keturklasę progimnaziją, kurią baigė 1915 m. Pirmojo Pas. karo metu Jurgis neteko tėvo ir jam reikėjo rūpintis ūkiu. Karo audra išsklaidė Kiaunių šeimą ir Jurgis atsidarė Vilniuje, kur apsigyveno lietuvių bendrabutyje.

Frontui pasistūmėjus į rytus, jis pasiliko Vilniuje, kur dirbo pabėgėlių tarpe kaip sanitaras. Vėliau įstojo į lie-

tuvių suorganizuotą garbės miliciją, kuriai vadovavo Liudas Gira. Pradėjus veikti "Ryto" draugijos pedagoginiams kursams, kurių vedėju buvo, vėlesnis Lietuvos prezidentas, A. Stulginskis, Jurgis tęsė mokslus.

Baigęs kursus, Jurgis 1916 m. atvyko į aplenkusią Jonavą ir ten įsteigė lietuvišką pradžios mokyklą, kurioje jis buvo vienintelis mokytojas. Vokiečių okupacinei valdžiai įsteigus 1917 m. Kaune mokytojų kursus, Jurgis Kiaunė nuvyko ten mokyti. Kiek pasimokęs, tą patį metų rudenį pradėjo mokytojauti Žeminių pr. mokykloje, o vėliau — Aukštųjų Kaplių, Šėtos parap. mokykloje. Tai buvo laikai, kai lietuviai išvydo laisvės prisikėlimo prošvaistę.

Jurgis Kiaunė, 1918 m. pabaigoje atvykęs į mokytojų konferenciją Vilniuje, išgirdo, kad lietuviai patriotai yra šaukiami ginti Tėvynę. Jis jau nebegrįžo į mokyklą, bet stojo į savanorių eiles, kad kovotų ginklu su Lietuvos priešais. Bolševikams besiveržiant į Vilnių, Jurgis, su kitais lietuviais, pasitraukė iš miesto ir atvyko į Šėtą. Ten jis pats ėmėsi organizuoti savanorius ir įstojo į Panevėžio partizanų būrį. Kautynėse su bolševikų žvalgiais, 1919 m., sausio 13 d. jis buvo sunkiai sužeistas. Jurgis Kiaunė yra laikomas pirmuoju sužeistuoju kovose dėl Lietuvos Nepriklausomybės. Po sužeidimo Jurgis gydėsi Kauno miesto ligoninėje.

Kpt. Jurgis Kiaunė 70 metų amžiaus sukakties minėjimo metu. Minėjimas įvyko 1967 m. vasario 11 d., Carnegie Endowment salėje, New Yorke. Iš k.: J. Sirusas, S. Kiaunienė, J. Kiaunė, gen. kons. A. Simutis. L. Tamošaičio nuotr.

Pagijęs J. Kiaunė stojo į Karo Mokyklą ir ją baigęs 1919 m. liepos 6 d., buvo paskirtas leitenantu į 1 gusarų pulką ir išvyko į frontą kovoti prieš bolševikus, lenkus ir bermontininkus. Matyt, Jurgio būta narsaus vyro, nes pakliuvęs lenkų nelaisvėn, netrukus iš jos pabėgo.

Atsistačius nepriklausomai Lietuvai, J. Kiaunė apsigyveno Kaune ir 1925 m. išėjęs iš kariuomenės į atsargą, baigė suaugusiems gimnaziją. Tuoj įstojo į universiteto teisių fakultetą. Baigęs mokslus diplomuotu teisininku, Jurgis dirbo specialiu referentu Švietimo Ministerijoje. Jam buvo pavesta steigti speciales mokyklas. Jis įsteigė pirmąją keramikos mokyklą ir aukštesniąją prekybos mokyklą, kurioj kurį laiką direktoriavo.

Pirmosios bolševikų okupacijos metu jis buvo atleistas iš darbo, vėliau gavo mokytojo vietą Panevėžio gimnazijoje ir persikėlė į Vilkaviškio gimnaziją. Vokiečių - rusų karui prasidėjus, J. Kiaunė ėmėsi organizuoti vietinę valdžią ir kurį laiką ėjo Vilkaviškio komendanto ir šaulių rinktinės vado pareigas. 1942 m. atlikęs teismo kandidato stažą, jis buvo paskirtas Apylinkės Teismo tardytoju, o vėliau — apylinkės teisėju. Bolševikų frontui artėjant J. Kiaunė pasitraukė iš okupuotos Lietuvos į vakarus ir 1949 m. spalio 29 d. atvyko į J. A. Valstybes. Apsigyveno Brooklyne, N.Y.

Kpt. Jurgis Kiaunė buvo narsus Lietuvos karys — savanoris, vėliau švietėjas ir teisininkas, o nuo pat jaunystės plačiai reikėsi kaip nepavargstantis visuomenininkas. Jis dalyvavo visoje eilėje organizacijų, buvo renkamas į jų valdybas. Visur rodė iniciatyvos ir buvo labai darbštus. Ypač žymi jo veikla buvo šaulių tarpe. Jis buvo Aukštosios Panemunės šaulių būrio vadu, vėliau kuopos. Panemunės šauliai tada išvystė didelę kultūrinę veiklą, įsteigė nuosavus šaulių Namus. 1941 m. pasižymėjo partizaninėse kovose prieš okupantus.

Kaune gyvendamas, 1924 m. jis dalyvavo Lietuvos Laisvės Kovų Invalidų Draugijos steigime, kurios vicepirmininku jis buvo tremtyje. 1926 m. dalyvavo Lietuvos Kariuomenės Kūrėjų Savanorių Sąjungos kūrimo ir buvo išrinktas į jos centro valdybą.

Studijuodamas universitete įstojo į Neo-Lituania korporaciją ir 1925-26 m. buvo jos pirmininku. Jam pirmininkaujant buvo pradėti statyti korporacijos rūmai. Jam rūpėjo tautinis jaunuomenės auklėjimas. Drauge su kitais vienminčiais, A. Konce, Čiburu ir kitais, paruošė įstatus ir įsteigė "Jaunosios Lietuvos" organizaciją. Jis buvo iniciatorius ir vienas iš steigėjų Lietuvos Mokytojų Dr. Jono Basanavičiaus Sąjungos, kuri buvo atidariusi to pat vardo liaudies universitetą.

Už dalyvavimą laisvės kovose ir nuopelnus lietuvių tautai Jurgis Kiaunė buvo apdovanotas Kūrėjų - Savanorių ir Nepriklausomybės medaliais, Gedimino ir Vytauto Didžiojo ordinais. Latvijos vyriausybė apdovanojo jį Latvijos Nepriklausomybės medaliu, suteikė jam Rygos garbės piliečio vardą ir pagerbė Latvijos Nepriklausomybės Žvaigžde. Amerikos Lietuvių Legionas įteikė jam garbės ženklą.

Tremtyje, Vak. Vokietijoje būdamas, Miuncheno stovykloje jis padėjo steigiant lietuvių gimnaziją, administravo šoferių kursus, įsteigė Hanau stovykloje kooperatyvą ir dirbo įvairių bendruomenės darbą. Buvo veiklus atsteigiant Lietuvos Karių Savanorių Sąjungą ir kitas organizacijas. Buvo pradėjęs gilinti teisės studijas Miuncheno universitete, bet emigracija mokslą nutraukė.

Nemažiau darbštus buvo J. Kiaunė ir čia, Amerikoje. Jį matėme veikliu nariu bendruomenėje, akademiškuose, mokytojuose ir lietuvių karių veteranų eilėse. Aktualiais klausimais rašė laikraščiuose ir buvo "Kario" bendradarbis.

Ne tik jis pats nuo priešų buvo nukentėjęs, kentėjo ir jo šeima: jo senutė motina buvo išvežta ir mirė Sibire, brolis žuvo pasipriešindamas bolševikams.

Ilgesnį metų sirguliaavęs, kpt. Jurgis Kiaunė pasimirė vasario 5 dieną.

K.K.

LIETUVIŲ VETERANŲ SĄJUNGA "RAMOVĖ"

NEW YORK'O SKYRIUS

Rugsėjo 8 d., 1974

GARBĖS NARIŲ IŠRINKIMO AKTAS

JURGIS KIAUNĖ, ats. kpt.:

- savanoris — kūrėjas,
- kovojęs su bolševikais, bermontininkais ir lenkais,
- sužeistas pirmasis Lietuvos savanoris,
- pedagogas:
- pradžios mokyklos mokytojas,
- spacialių mokyklų referentas,
- amatų mokyklos direktorius,
- prekybos mokyklos direktorius,
- gimnazijos mokytojas,
- teismo kandidatas,
- visuomenininkas:
- Lietuvos laisvės kovų invalidų d-jos ir jos valdybų narys,
- Savanorių sąjungos vienas steigėjų ir valdybų narys,
- Šaulių sąjungoj būrio, kuopos, bataliono vadas,
- vienas iš Mokytojų sąjungos steigėjų,
- LVS "Ramovė" N. Y. Skyriaus narys nuo 26.XI.1950
- daugkartinis Skyriaus valdybų narys, yra Skyriaus Susirinkimo išrinktas LVS "Ramovė" NY Skyriaus GARBĖS NARIU.

(pas.) J. Rūtenis
Valdybos Pirmininkas

(pas.) J. Liaukus
Sekretorius

P.L.P. KARO MOKYKLOS XV LAIDOS SUKAKTIS

Šių metų rudenį (1983.IX.17) sukanka 50 metų, kai baigėme Karo Mokyklos XV laidą.

Mes, šios laidos devyni čekagiškiai, nutarėme šią sukaktį bent kukliai paminėti ir kviečiame visus tą laidą baigusius į šį minėjimą atvykti. Kviečiame taip pat šiame minėjime dalyvauti ir 1931-1933 metų laikotarpyje buvusius vyresnio ir jaunesnio kurso kariūnus, viršininkus bei lektorius.

Svarstėme, ar minėjimą ruošti rudenį per kariuomenės šventę, ar per II Pasaulio Lietuvių Dienas (VI.25 - VII.3). Tikėdamiesi, kad tarp daugelio į tas dienas atvykstančių tautiečių atvyks ir mūsų XV laidos draugų, nutarėme šį mūsų minėjimą ruošti birželio mėn. 26 dieną, sekmadienį, Jaunimo Centre.

Svarbiausios minėjimo dalys numatomos: 1) pamaldos už žuvusius bei mirusius, 2) vainiko padėjimas prie paminklo žuvusiems ir 3) susitikimo-pasisvečiavimo pietūs. Smulkesnė programa paaiškės, sužinojus dalyvių skaičių.

Todėl prašome kaip galima greičiau pranešti, keli asmenys atvykstate (žmonos taip pat kviečiamos); norintiems nakvynių, jos bus parūpintos pas draugus. Taip pat prašome pranešti savo pageidavimus bei pasiūlymus šio minėjimo reikalu.

Skelbiame XV laidą baigusią alfabetinį sąrašą. Jį reikėtų papildyti, nes nežinome daugelio vardų, adresų ir likimo. Labai prašome talkos: laukiame trūkstančių žinių!

Tikėdamiesi greito pasimatymo, linkime viso geriausio.

Rengėjų vardu—

Viktoras Lesniauskas
900 E. Wilmette Rd.
Palatine, IL. 60667, USA.

PIRMOJO LIETUVOS PREZIDENTO KARO MOKYKLOS XV LAIDĄ BAIGUSIŲ KARININKŲ

S A R A Š A S

1. Alonderis Robertas — rusų išvežtas 1941 m.
2. Andriūnas P. — miręs Lietuvoje 1940 m.
3. Aneliauskas-Aneliūnas Stasys — miręs Montrealyje, Canada.
4. Aušūra Petras — New Buffalo, Mi., netoli Čikagos.
5. Bagdonas Leonas — likimas nežinomas.
6. Bagdonas Vladas — likimas nežinomas.
7. Baibšys B. — likimas nežinomas.
10. Budrevičius - Budrys Juozas — Chicago, U.S.A.
11. Bulovas V. — likimas nežinomas.

12. Butanavičius Vytautas — miręs U.S.A.
13. Cininas Martynas — gyvena Australijoje.
14. Civinskas Juozas — miręs Lietuvoje.
15. Čyvas Teodoras — likimas nežinomas.
16. Drazdauskas-Strazdas Zigmas — Florida, U.S.A.
17. Dulké Vladas — rusų išvežtas 1941 m., grįžo į Lietuvą.
18. Gabriūnas Kazys — Bogota, Columbia, Pietų Amerika.
19. Gaidamavičius Juozas — likimas nežinomas.
20. Gaižutis Jonas — miręs 1981 m. Chicagoje.
21. Garbenis Vladas — Chicago, U.S.A.
22. Germanavičius Martynas — rusų išvežtas, grįžo į Lietuvą.
24. Grajauskas Jonas — rusų išvežtas 1941 m.
25. Guobys Juozas — likimas nežinomas.
26. Jakubauskas Jonas — Florida, U.S.A.
27. Juodis Kazys — likimas nežinomas.
28. Juška Vaclovas — rusų išvežtas 1941 m.
29. Kačergius Vincas — Montreal, Canada.
30. Kalibatas Kazys — rusų išvežtas 1941 m.
31. Kalpokas Pranas — žuvęs, partizanų vadas?
32. Karosas Klemensas — miręs U.S.A.
33. Kasperskis-Kasperiušas L. — miręs.
34. Kaufmanas Gustavas — U.S.A.
35. Kiveris Juozas — žuvęs Lietuvoje.
36. Krygeris E. — likimas nežinomas.
37. Kuzmickas-Kuzma Bronius — miręs N. Zelandijoje.
38. Kuzmickas Martynas — likimas nežinomas.
39. Lapšys Juozas — Australijoje.
40. Leiga Petras — žuvęs Vilniuje.
41. Lesniauskas Viktoras — Palatine, prie Chicagos.
42. Mačiulis Kasparas — mirė 1982 m. Klaipėdoje.
43. Malskaitis Albertas — miręs N. Zelandijoje.
44. Martikaitis Stasys — Lietuvoje.
45. Masaitis Vladas — žuvęs Vilniuje 1940 m.
46. Metelincinas-Matonis Aleksas — miręs U.S.A.
47. Milašauskas J. — likimas nežinomas.
48. Mituzas J. — Lietuvoje?
49. Mykolaitis Stasys — Oak Lawn prie Chicagos.
50. Namajūnas Juozas — žuvęs Vilniuje.
51. Narbutas V. — likimas nežinomas.
52. Narjuskas Vaclovas — rusų išvežtas 1941 m.
53. Nedzinskas-Nedas Pranas — Chicago, U.S.A.
54. Nenortas Vaclovas — U.S.A.
55. Padegimas Vincas — miręs Anglijoje.
56. Paulėnas Julius — Cicero, prie Chicagos.
57. Pečiūra Vytautas — rusų tarnyboje, Lietuvoje.
58. Petronis Pranas — rusų tarnyboje, Lietuvoje.
59. Polekauskas Petras — miręs U.S.A.
60. Pustelnikas Antanas — Chicago, U.S.A.
61. Rimas Kazys — Chicago, U.S.A.
62. Rudzianskas Mečys — Australijoje.
63. Sadzevičius Juozas — rusų išvežtas 1941 m.
64. Savickas Albertas — žuvęs 1945 m.?
65. Sribikė — Panevėžyje inžinierius?
66. Steikūnas Juozas — likimas nežinomas.
67. Sušinskas Antanas — rusų sušaudytas.
68. Šantaras Antanas — likimas nežinomas.
69. Šeinauskas A. — likimas nežinomas.
70. Šimkus Antanas — Australijoje.
71. Šlapkauskas-Šlapkūnas Domas — Florida, U.S.A.
72. Taunys Ignas — Australijoje.
73. Tindžiulis Albinas — žuvęs, kaip partizanų vadas.
74. Truškauskas Kazys — buvęs rusų tarnyboje, Estijoje.
75. Tumavičius-Tumas Adomas — miręs U.S.A.
76. Valys Stepas — miręs Australijoje.
77. Varkalys Kazys — likimas nežinomas.
78. Vasiliauskas Medardas — rusų išvežtas 1941 m.
79. Vieta J. — likimas nežinomas.
80. Zaruskas Vladas — buvęs jojimo instruktorius Lietuvoje?
81. Zemeckis Jurgis — miręs Lietuvoje.
82. Žemaitis Ignas — miręs Montrealyje, Canada.
83. Žibinskas-Žibas Vladas — Florida, U.S.A.
84. Žiziūnas Antanas — žuvęs kaip partizanų vadas.
85. Žukas Antanas — rusų išvežtas 1941 m.

XV LAIDOS KARIŪNO ATSIMINIMAI

(Tikri vardai ir įvykiai)

VIKTORAS LESNIAUSKAS

Pirmosios bausmės.

— Kariūnai, toks dalykėlis! Statutus reikia išmokti taip gerai, kaip savo poterius, — kalė mums kariūnams-kandidatams į galvą j. ltn. Danilevičius ir kiti viršininkai. Na, ir kalėm tuos statutus, net sapnuodavom juos. Keletą mėnesių statutai, ginklų pažinimas ir tankinė rikiuotė buvo mūsų "kasdieninė duona".

Kai buvom kariūnai-kandidatai, viskuo buvom patenkinti, svarbiausia, mūsų vyresnieji ir viršininkai

kai lyg ir nekreipdavo per daug dėmesio į mūsų dar "nekariūnišką" elgesį. Tačiau po priesaikos, kai buvom "pakelti" į tikrus kariūnus, tuoj pajutom visą kariūniškos drausmės svorį. Kai kurie viršininkai ir vyresnieji surūmė malonumų pradėjo bausti mus už mažiausius niekus.

— Tamsta vyresnysis, leiskite praeiti, — sumušęs kulnis, kreipiausi į plačiame koridoriuje prie sienos stovintį vyresniojo kurso kariūną.

— Taigi čia gali ne tik praeiti, bet ir..veži-

mu pravažiuoti, — šypsodamasis atsakė vyresnysis. Atsiet, persistengiau, leidimo nereikėjo prašyti. Po kelių dienų, lygiai tame pačiame koridoriuje, praeidamas pro kitą vyresnįjį, tik pasisveikinau.

— Kariūnas, o kodėl nepaprašei leidimo praeiti? — sustabdė mane rimto veido vyresnysis.

— Kariūnas Lesniauskas, tamsta vyresnysis, — prisistačiau pagal nustatytą tvarką.

— Praneši savo skyrininkui, — parodęs savo galią, tarė vyresnysis.

— Pranešiu, tamsta vyresnysis, — drausmingai atsakiau.

Savo skyrininkui, žinoma, pranešiau. Kai kurie žemesnieji viršininkai-vyresniojo kurso kariūnai už tokius „nusikaltimus“ baudavo neišėjimu, bet mano labai korektiškas skyrininkas A. Tamošiūnas tik nusišypsojo ir patarė, „dėl šventos ramybės“, geriau pasiprašyti to leidimo praeiti. Su malonumu prisimenu, kad jokių bausmių iš jo negavau.

Dar įdomiau buvo su pasisveikinimu. Buvo griežtai reikalaujama, kad jaunesniojo kurso kariūnai sveikintų ne tik karininkus, savo žemesnius viršininkus, bet ir kiekvieną vyresniojo kurso kariūną. O kaip juos atskirti? Uniformos vienodos, veidai nepažįstami.

Na, ir pasipylė neišėjimo bausmės! Negelbėjo nė pasiteisinimai, kad neįmanoma vyresniusius atpažinti. O neišėjimo bausmė kariūnui būdavo labai skaudi. Juk sugriūva visi planai savaitgalį ar bent sekmadienį mieste praleisti, su simpatija susitikti... Norėdami tos bausmės išvengti, pradėjome, „dėl šventos ramybės“, sveikinti kiekvieną sutiktą uniformuotą kareivį.

-o-

Pasipylė ne tik neišėjimai, bet ir valandos su šautuvu. Šią bausmę galėjo skirti karininkai ir kuopų viršilos, kurie šia teise, berods nesinaudojo. Juk nepatogu buvo bausti tokia bausme savo kurso ar jaunesnius kariūnus. Tačiau kai kurie karininkai valandų su šautuvu nešykštėjo. Labiausiai duosnus šioj srityj buvo jau minėtas j. ltn. Danilevičius, kurį visi vadindavom Dalykėliu.

Kartą mūsų išrikuotoj grupėj jis tikrino šautuvus. Paėmęs šautuvą iš kariūno, berods, penkto nuo manęs į dešinę ir, pažiūrėjęs į vamzdį, sušuko:

— Kariūnas, jūsų šautuvo vamzdyje yra didelė dulkė!

— Kariūnas Dulkė, tamsta leitenante, — prisistatė nelaimingasis.

— Jūs, kariūnas Dulkė, už tą dulkę paimsit valandą su šautuvu.

— Paimsiu valandą su šautuvu, tamsta leite-

nante, — atpylė kariūnas Dulkė.

Tuo momentu, stovintis greta manęs kariūnas, nesulaikydamas juoko, suprunkstė, aš gi lengvai šyptelėjau. Dalykėlis, pažvelgęs į mūsų pusę, matyt, pastebėjo mano šypseną.

— Jūs, kariūnas, juokiatės, juokiatės!

— Kariūnas Lesniauskas, nesijuokiau, tamsta leitenante, —

— Jūs paimsite valandą su šautuvu.

— Paimsiu valandą su šautuvu, tamsta leitenante, — atsakiau.

— Kariūnai, toks dalykėlis: jūs ruošiatės būti karininkais, tad turit žinoti, kaip elgtis stovint rikiuotėje. Juk vėliau turėsit mokyti jums pavestus kareivius.

— Štai, tau, — pagalvojau, — pirmą valandą jau gavau, o kiek dar jų gausiu. Nusiminiau, nes buvau pasiryžęs viską daryti, kad tik valandų negaučiau.

Iš kitų karininkų gautas bausmes turėdavom pranešti to paties laipsnio savo karininkui nustatyta komandos tvarka, — per skyrininką, būrininką. Tuoj kitą dieną kreipiausi į savo būrio vadą j. ltn. Urbonavičių:

— Tamsta leitenante, kariūnas Lesniauskas, būrininkui leidus, prašau leisti pranešt.

— Kas yra?

— Gavau valandą su šautuvu.

— Nuo ko?

— Nuo leitenanto Danilevičiaus.

— Nereikės stovėti.

— Ačiū, tamsta leitenante, — apsidžiaugiau.

Būrio vadas nė nepaklausė, už ką buvau nubautas, nes jis jau žinojo, kad Dalykėlis baudžia be reikalo. Džiaugiausi, kad, bent tuo tarpu, į bausmių knygą nebuvau įrašytas.

Miegojimo pamoka.

Kartą į mūsų kuopą per vakarinį patikrinimą atėjo Karo Mokyklos budintis karininkas Dalykėlis. Patikrinimui pasibaigus, jis pradėjo mus mokyti, kaip reikia miegoti.

— Kariūnai, toks dalykėlis. Pastebėjau, kad jūs labai netvarkingai, tiesiog nehigieniškai miegate: užsiklojat iki ausų, rankos po anklode gali pradėti visokius niekus daryti, taip netinka, kariūnai. Rankos turi būti visuomet virš antklodės. Šios tvarkos pašau laikytis, o kas nesilaikys, bus baudžiamas neišėjimu!

Su tuo „netvarkingu“ miegojimu iš tikrųjų nebuvo taip baisu, kaip Dalykėlis nupasakojo. Tai buvo žiemos metas. Kazematuose būdavo pakankamai šilta, ir mes užmigdavome tikrai „higieniškai“, užsikloję tik ligi pažastų. Tačiau nak-

tį, paprastai po vidurnakčio, kuopos budėtojas ar tvarkinys trumpai valandėlei atidarydavo langus, kad įleistų gryno oro ir pravėdintų kazematą, nes kokių nors vėdinimo įrengimų tada nebuvo. Be abejo, šaltai oro srovei pro langus papūtus, miegantieji kariūnai instinktyviai užsiklodavo "iki ausų". Atrodo, kad kartą po tokio vėdinimo leitenantas Dalykėlis ir užtiko kariūnus "nehigieniškai" miegančius.

Kaip ten bebūtų, Dalykėlio grasinimas bausti už tai neišėjimu kariūnus labai paveikė. Reikėjo rasti kokią nors išeitį tai bausmei išvengti. Jauni, apsuksrę kariūnai tokią išeitį rado.

— Vyr'ai, šiandien Dalykėlis budi! Saugokitės, jis ateis naktį patikrinti, kaip mes miegam! — nuskambėjo po vieno patikrinimo, kelioms savaitėms nuo įspėjimo praėjus.

Tą vakarą po patikrinimo, beveik visi jaunesniojo kurso kariūnai nuskubėjome į klasę ryt dienos egzaminams pasiruošti. Po geros valandos grįžom į savo kazematus poilsui. Kazematuose jau naktinė mėlyna šviesa, tyla, vyresnio kurso kariūnai miega, kai kurie knarkia, šnypščia.

Bet kas čia? Gi žiūriu, — prie tako miegančios vyresnio kurso kariūnai labai keistai atrodo: vienas, tvirtai susisupęs į antklodę, kaip baslys išsitiesęs guli; kitas prie to dar ir diržu susijuošęs, kad tik rankos po antklode nepalįstų dar kitas užsimitęs mundurą, o abi rankas įmovęs į rankoves; vėl kitas dar pirštines ir kepurę užsidėjęs; anas net į milinės rankoves rankas sukisęs. Žodžiu kiekvienas stengėsi kaip įmanydamas saugotis, kad, langus atidarius, rankos po antklode nepalįstų, kad neišėjimo bausmės negautų...

Mano lova buvo ketvirta nuo tako. Priėjęs prie lovos, pradėjau nusirengti. Iš karto girdžiu, atsidaro durys, ir kuopos budėtojas raportuoja:

— Tamsta pulkininke, kuopoj man budint, nieko neatsitiko.

Pulkininkas, budėtojo lydimas, pamažu eina taku, prieina ir sustoja ties ta vieta, kur čia pat aš ruošiuosi atsigulti. Pasirodo, tai buvo bataliono vadas plk. ltn. Butkevičius. Girdžiu jį klausiant:

— Kas čia per maskaradas, kaip tie kariūnai miega?

Nenugirdau, ką budėtojas atsakė, bet pulkininkas pareikalavo pašaukti kuopos viršilą. Budėtojas nuskubėjo į kuopos raštinę, kur viršila miegojo, o pulkininkas tuo tarpu apžiūrėjo daugiau miegančių kariūnų. Viršilai atėjus, pulkininkas vėl paklausė:

— Kas čia per tvarka kuopoje, kaip tie kariūnai gali pailsėti taip miegodami?

Klausą įtempęs išgirdau, kad viršila paaiškino

pulkininkui apie leitenanto Dalykėlio potvarkį ir apie gresiančias bausmes.

— Viršila, tuoj pat rytoj rytą, per apžiūrą prašau pranešti kariūnams, kad jokių potvarkių apie miegojimą nėra ir negali būti.

— Klausau, tamsta pulkininke, pranešiu.

Kariūnai šį kartą laimėjo, bet kažin, ką ltn. Dalykėlis laimėjo, nes pulkininkas nuskubėjo su juo pasikalbėti...

Nuotykis su ietimi

Žiemos metu rytmetinei mankštai visi kariūnai ir aspirantai vykdavom į sporto salę, kur buvo visokiausių sporto įrankių. Mes buvom jai vyresnio kurso kariūnai, tai jau buvom skiriami instruktoriais mankštai pravesti. Gaudavom 10-12 jaunesniojo kurso kariūnų ar aspirantų ir, pasikeisdami su kitomis grupėmis, pereidavome eilę įrankių. Vasarą sportuodavome lauke.

Kaip toj dainoj, — išaušo pavasaris. Vieną gražų saulėtą rytą kuopos budėtojas, keldamas kuopą, sušuko:

— Kuopa, kelk! Sportas lauke! Rengtis šiltai be milinių!

Visos kuopos susirinko užsiėmimų aikštėje. Sporto vadovas ir kartu Karo Mokyklos adjuntas kpt. Požėla, priėjęs prie išrikiuotų vyresniojo kurso kariūnų, pradėjo skirti instruktorius įvairioms sporto šakoms. Man teko aspirantų grupė, su kuria turėjau pravesti ieties mėtyimą.

Visą užsiėmimų aikštę sporto vadovas suskirstė taip: patį aikštės vidurį paskyrė futbolui žaisti; aplink aikštę, žiūrint į 5 pėstininkų pulką, kairėje pagal tvorą, mano grupės ieties mėtymas, toliau aplinkui disko mėtymas, rutulio stūmimas.

Nusivedęs savo grupę į vietą, paėmiau ietį ir pradėjau aiškinti ir rodyti ieties metimo techniką: kaip ietį laikyti, kaip ją nešti, įsibėgėti ir mesti. Perspėjau, kad metant ietį, jėgos nerodyti, nes prie esamų sąlygų kamuolio žaidėjai gali netyčia atbėgti paskui kamuolį ir nukentėti. Taip ir įvyko.

Padalinau savo grupę pusiau: 6 nusiunčiau pagal tvorą toliau, o pats su šešiais kitais pasilikau arti paradų estrados. Pasirodė, kad visai čia pat dar viena grupė žaidė kvadratą.

Pradėjom ietį mėtyti. Pastebėjau, kad vienas iš anos šešiukės (pavardės neatsimenu) turi labai "smagią ranką", ir jo paleista ietis, labai gražiai lėkdama, įsminga toliau užpakaly mūsų. Perspėjau jį, nemesti pertoli, nes čia dabar svarbu ne tolis, o technika ir atsargumas. Vėl priėjo eilė mesti smagios rankos kariūnui. Ietis vėl labai gražiai lekia, leidžiasi ir — o Dieve, — staiga matom, paskui riedantį į mus kamuolį, pasilenkęs vejasi

V. AUDRONIS

PAVERGTA TĖVYNĖ

*Visam pasaulyje, visuos žemynuos
Praėjo unijų ir sąjungų laikai,
Tik tu, o mano mylima Tėvynė,
Lig šiol sukaustyta grandinėmis likai.*

*Visur kalėjimai, lageriai ir smurtas,
Neapykanta triumfuoja, meilė pasmerkta,
Kad laisvėn šaukiantiems balsams apkurtus,
Apakus šviesai, žūtų jau visa tauta.*

(Iš pogrindžio leidinio
"ALMA MATER" 1979 m. Nr. 1)

Karo Mokyklos vartai

kvadrato žaidėjas! Visi čia pat stovintieji tiesiog sustingom, nes tą akimirsnį jau nebuvo laiko gelbėti. Ietis bimpt! ir įsmigo tam kariūnui į dešinį šoną! Kariūnas, nepagavęs sviedinio sukniubo.

— Ištraukit ietį! — skubiai sušuko čia pat stovėjęs j. ltn. Levinas.

Ietį ištraukėm, o kariūną tuoj pat nunešė į netoli esančią ambulatoriją. Įvykį pastebėjo ir sporto vadovas. Švilpuku nutraukė sportavimą, mūsų kurso kariūnams įsakė pasilikti, o kitus leido vesti į patalpas. Supratau, kad dabar bus blogai, nors nesijaučiau kaltas.

Sporto vadovas, priėjęs prie mūsų, paklausė, kas čia buvo tas ieties grupės instruktorius. Prisistačiau. Na, ir pradėjo drožti pamokslą:

— Koks iš tamstos bus karininkas, jei nemoki mažos grupės sutvarkyti. Tamstai čia ne vieta. Aš pasistengsiu, kad tamstos čia nebūtų. Tamstos valandos čia suskaitytos!

Nerandu tinkamų žodžių išreikšti tos dienos savo susirūpinimą ir išgyvenimą; tartum sunkiausias akmuo pradėjo slėgti krutinę. O, kiek čia buvo gražių svajonių! Juk jau nė pusmečio neliko iki leitenanto žvaigždutės! Su didžiausiu troškimu stojau mokyklon savanoriu, jau buvau jaunesnysis puskarininkis, 2-oj aspirantų kuopoj skyrininkas, ir štai, dabar viskas baigta. Tiesiog su baime laukiau pranešimo, kad esu pašalintas iš Karo Mokyklos. Kokia gėda!

Sekantį rytą vėl rikiuojamės mankštai aikštėje.

Sporto vadovas, mane pamatęs vėl sušuko:

— Ar tamsta dar čia? Tokiems čia neturi būti vietos!

Kaip visai netinkamas, jau nebuvo paskirtas instruktoriumi.

Pietų pertraukos metu esu šaukiamas į kuopos raštinę.

— Baigta karjera, — pagalvojau. Širdis pradėjo daužytis, lyg išsokti norėdama. Įėjęs į raštinę, radau ten sėdintį mjr. Ščeponavičių, kursai pasakė, kad jam yra pavesta dėl to įvykio praveisti kvotą. Paklausinėjęs mane, jis patarė man parašyti raportą, smulkiai aprašant visą įvykį.

Apsiraminau, kad dar nebuvo pašalintas ir sėdau rašyti raportą. Nubraižiau ir tą dieną sportavusių grupių išdėstymo schemą, pridėjau ją prie raporto, kuriame drįsau pažymėti savo nuomonę, kad, atsižvelgiant į tokį grupių išdėstymą, buvo daug galimybių panašiai nelaimei įvykti.

Dabar laukiau jei ne pašalinimo, tai bent griežtos bausmės. Tačiau, beveik stebuklas! Po kelių dienų paaiškėjo, kad Karo Mokyklos viršininkas gen. ltn. Jackus nubaudė ne mane, o kpt. Požėlą: jis buvo atstatytas nuo sporto vadovo pareigų.

O nelaimingasis kariūnas tą rytą tuoj pat buvo nuvežtas į karo ligoninę ir už dviejų savaitių grįžo sveikas, nes ietis buvo įsmigusi negiliai, nepažeisdamą jokių vidaus organų.

□

“TREČIAS PASAULINIS KARAS”
(Generolo Hackett “Neminėti įvykiai”,
žiūr. 1982 m. Kario 9 ir 10 Nr.,
1983 m. 1 ir 2 Nr.)

B. B.

VEIKSMAI SKANDINAVIJOS APLINKOJE

Sovietų generalinis štabas spėjo, kad karo metu švedai laikysis neutralumo; tai rusams turėjo didelės strateginės reikšmės, nes Baltijos jūros srityje laikomos jėgos turėtų manevro laisvę, būtent, jūra pasiekti Norvegiją, turėtų galimybės laisvomis jėgomis papildyti rezervus, aviacijai artimi atstumai tiesiu keliu pasiekti Norvegiją, Daniją, tikintis, kad dėl sulaužymo oro neutraliteto švedai rusams karo neskelbtų. Kitu atveju švedai nesudarytų rimtesnės kliūties, nors ir galėtų sumobilizuoti arti milijono kariuomenės krašto vidaus tvarkos palaikymui; turi neblogus karo lėktuvus, pakrančių apsaugos laivyną su 12 povandeninių, 5 moderniai ginkluotus naikintojus, apie 40 raketomis ginkluotų pakrančių apsaugos greitlaivių, įvairių dydžių mininkų ir “ASW” helikopterius prieš povandeninius laivus. Uolotų pakrančių tuneliuose įrengtos artilerijos baterijos, visame krašte išdėstytos priešlėktuvinių raketų grupės su tolumo sekimo radaro ir elektromagnetinių įrengimų tinklu. Švedų laivynas pasiruošęs veikti visokiose atmosferinėse ir laiko sąlygose — staiga puliti ir pasitraukti į stipriai ginamų įlankų požemines slėptuves, kurių yra apstu pietrytinėje dalyje.

Dar prieš pat prasidedant kariniams veiksams Centrinėje Europoje, švedams susidarė nepalankios sąlygos jų pačių padangėje. Švedų povandeniniai patuliai laivai pastebėjo ties Rygos įlanka stambų sovietų desantinį laivyno junginį, plaukiantį pietų link (Jutlandijos ir pietinės Norvegijos invazijai). Švedai paskelbė karo stovį ir visuotiną mobilizaciją. Tuo pačiu laiku, iš Suomijos aerodromų, 25 km aukštyje virš Švedijos pradėjo skraidyti rusų žvalgybos lėktuvai; dėl to švedų ambasadorius Maskvoje pareiškė protestą dėl Švedijos teritorijos pažeidimo ir jei rusų skraidymai virš Švedijos teritorijos nebus sustabdyti, švedai panaudos priešlėktuvinę gynybą. Sekančią dieną švedai pasiuntė du “Viggen” naikintuvus pasitikti virš Švedijos teritorijos skrendantį rusų žvalgybos lėktuvą, tačiau “Viggen” naikintuvų lubos nesiekė 25 km aukščio, gi rusų žvalgybos lėktuvą lydėję MiG-25 naikintuvai, abu švedų naikintuvus “nuleido” į Baltijos jūrą, tikėdamiesi, kad jie bus dingę be žinios. Tačiau vieno švedų naikintuvo pilotą, parašiotu iššokusį iš krintančio lėktuvo, pa griebęs stiprus rytų vėjas nunešė į žemyną ties Upsala (į šiaurę nuo Stokholmo). Iš laimingai pasiekusio žemę švedų lakūno, vyriausybė sužinojusi apie įvykį Maskvai patiekė griežtą protestą pareiškdamą savo nusistatymą ginti Švedijos teritoriją. Gi rusai savo ruožtu išpėjo švedus bendradarbiauti, arba įsivelti į ginkluotą konfliktą. Tuo laiku apie 30 NATO naikintuvų

Švedijos aerodromuose slaptai pasipildė kuru (grįždami iš veiksmų Lenkijos srityje), gi Norvegijoje išsikėlė amerikiečių jūrų desantinės jėgos. Dieną vėliau, rusų ambasadorius Švedijoje įteikė ministeriui pirmininkui notą, kurioje reikalaujama nekliudyti sovietų karo lėktuvams skraidyti virš Švedijos teritorijos. Rusų reikalavimas buvo atmetas ir švedai, atsidūrę karo stovyje prieš sovietus, prisijungė prie NATO. Sekančią dieną sovietų oro transporto junginys lydymas naikintuvų įskrido virš Švedijos teritorijos. Švedų oro gynyba pastojų kelią. Abi pusės turėjo nuostolių. To išdavoje švedai vykdė visuotinę mobilizaciją. Rusų invazijos pietinėn Norvegijon paramai, dar kelias dienas buvo siunčiami oro transportai; nežiūrint stiprios lydimos apsaugos, sovietai nukentėję nuo švedų naikintuvų ir priešlėktuvinės apsaugos ginklų iš žemės, toliau planingai naudotis švedų erdve atsisakė, gi švedai pajuto skirtumą tarp neutraliteto ir karo.

Kategato sąsiauris su Albory ir Frederikshaven uostais, padedant II armijai, buvo rusų jūrų desantų rankose. Rusai subombardavo Bornholmo saloje švedų radaro sekimo stotį.

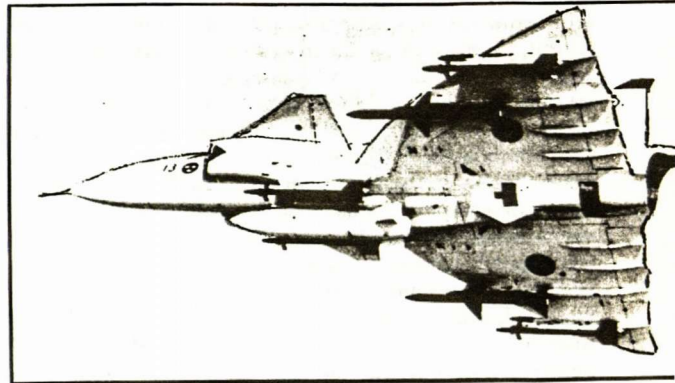
Norvegija, nežiūrint rusų stiprių puolimų iš oro, buvo priebėga iš centrinio Europos fronto grįžtantiems NATO lėktuvams, kur pasipildė kuru ir paruošti kautynėms, buvo siunčiami naujiems uždaviniais. Norvegijos šiaurėje atvykę iš Murmansko motorizuotos rusų divizijos, į rytus nuo Tromso, įsiveržė silpnai ginamon Norvegijos sritin. Anglų ir amerikiečių aviacija iš vidurinės Norvegijos bazių, smulkūs norvegų vietinės apsaugos daliniai ir naturalinės gamtos kliūtys lėtino rusų dalinių slinkimą į pietus, bet atėjusi per Suomiją pagelba, puolimą paspartino. Tuo pačiu laiku rusų jūrų desantas užėmė Bado ir puolė rytų kryptimi, tikslu atkirsti iš pietų siunčiamą norvegams paramą šiaurinėje dalyje. Dalis norvegų suspėjo pasitraukti į pietus suorganizuodami pasipriešinimą rusų puolimui pietų link; norvegų jėgas papildė tuo laiku vidurio Norvegijoje ties Trondheimu išsikėlę stiprios amerikiečių ir kanadiečių papildomos jėgos. Šiaurėje atkakliai kovėsi pasilikę norvegų pakrančių apsaugos daliniai ir partizanai. Prie rusų nesėkmės prisidėjo spontaniškas suomių sukilimas prieš rusus, naikinant transportus ir tiekimo bazių apsaugos įgulas. Rugpiūčiui įpusėjus, visoje Skandinavijoje rusų puolimas buvo sustabdytas, gi Jutlandijos šiaurėje jungtinės NATO laivyno jėgos su aviacijos parama puolė rusus ir po dviejų dienų Danija turėjo vėl savo vyriausybę. Švedai siuntė visokeriopą pagelbą (pirmoje eilėje karinę) norvegams ir suomiams, padėdami neutralizuoti sovietų armijos likučius.

Karo veiksmai vandenynuose. Daugelio nusteibimui 1985 m. liepos m. pabaigoje Gibraltaro uostan įplaukė rusų vienas povandeninis laivas ir vienas naikintojas kurių įgulos paprašė anglų politinio prieglobsčio; tuo pačiu metu Bostono uostan įplaukę sovietų povandeninis su įgula buvo internuoti. Laivyno kariniai veiksmai prasidėjo rugpiūčio 4 d., baigėsi 20 d. Sovietų laivyno dauguma buvo nauji laivai su paskutinais technologijos įrengimais, palyginamai greitai, jud-

rūs ir gerai ginkluoti, tačiau su mažai vietos viduje, stoka atsarginių dalių (pakeitimui sugedusių plaukiojimo metu), laivų struktūra, palyginamai, buvo silpna. Povandeninių laivų sekimas bazavosi ribota sonaro sistema. Rusų povandeniniai laivai buvo daug triukšmingesni už amerikiečių. Laivų ginklavimo pagrindą sudarė raketos, menka priešlėktuvinė apsauga, daugumoje priklausanti nuo pakrančių oro jėgų pagelbinės naikintuvų apsaugos. Povandeniniai laivai ginkluoti torpedomis ir iki 4000 mylių tolinasos — raketomis (dalis jų branduoliniais užtaisais) kiti vairuojamomis raketomis — (cruise missiles) prieš laivus, dalis jų pritaikyti minų dėstymui. Didžiama povandeninių varomi dieseliniais varikliais, strateginės paskirties povandeniniai — atominė energija. Turimi keturi "Kirov" klasės lėktuvnešiai ir keli helikopterų nešiojimo laivai buvo nepakankama jėga, kad apimtų Atlanto, Indijos ir vakarų Ramiojo vandenynus. Liavyno paramai buvo skirti tolimo skridimo bombonešiai iš plačiai išmėtytų bazių žemyne (rusų įtakoje esančiuose kraštuose), kurios buvo kartu tiekimo bazės ir ryšių centrai, tampriame sąlytyje su Maskva. Laivų tarnyba su admiralitetu buvo gerai paruošta, stiprioje politinių komisarų kontrolėje.

Sovietų laivynas buvo paruoštas vykdyti caro Petro Didžiojo 1725 metų paliepiamą: — "Rusija turi dominuoti Europoje per Baltijos ir Juodąją jūras; savo įtakoje turėti Istanbulą, Indiją ir išeiti į Persijos įlanką..." 1985 metais tai atsisekti rusai pasiruošė neblogai, išeidami toliau negu Petras Didysis numatė, pasiimdami Murmanską, Kamčiatką, Vladivostoką, Pagrindinės laivyno bazės Baltijos jūroje Leningradas, Juodojoje jūroje Sevastopolis, Japonų jūroje Vladivostokas. Iš jų trys, Murmansko, Leningrado ir Sevastopolio — nukreiptos prieš NATO, tikslu, derinant su žemės ir oro jėgų veiksmis užtikrinti apsaugą prieš NATO priešpuolius iš jūros Vakarų Europon, sunaikinti iš J.A.V. siunčiamą tiekimą ir tampriai veikianti su laivyno ir pagelbine iš žemės bazių aviacija, kontroliuoti NATO laivyno veiksmus vandenyse. Laivynų grupės aprūpintos tolimo žvalgyimo lėktuvais, pirminiu uždaviniu turėjo sekti amerikiečių lėktuvnešius. Pažymėtina, kad taikos metu sovietų komercinis (įskaitant žvejybos) laivynas yra valdžios kontrolėje ir turi kariniams tikslams skirtus moderniškus įrengimus; karo metu visi laivai pereina karinio laivyno atatinamų grupių sąstatan, panaudojant radio ryšių trukdymams, sekimui, minavimams, tiekimui ir pan., siekiant pietų Afriką, Antarktiką ir šiaurės ašigali. "Kirovo" klasės atominė energija varomi lėktuvnešiai yra ypatingai gausiai ginkluoti, didelio greičio ir gali veikti nepriklausomai nuo pagelbinio kovos laivų. Tokių lėktuvnešių rusai turi keturis. Atskirais atvejais praktikuojama po lėktuvnešių plaukti povandeniniams laivams, tuo būdu lėktuvnešio triukšmas nustelbia povandeninio laivo — taip suklaudinamas priešas.

Amerikiečiai laivyno grupes bazavo lėktuvnešiais (nutolus nuo savo žemyno): viena grupė laivyno Viduržemio jūroje, dvi grupės Indijos vandenyno srityje ir viena vakarinėje Ramiojo vandenyno dalyje; Atlanto vandenyno grupę sudaro laivai surinkti iš J.A.V. ryti-

Švedų JA37 VIGGENS naikintuvus ginkluotas raketomis ir 30 mm automatine patrankėle

nio pakraščio. Kiekvienoje grupėje yra apie 85 kovos laivai ir nevienodas kiekis žvalgybos lėktuvų ir helikopterų. Lėktuvnešių apsaugai skiriama po tris kreiserius, apie 10 naikintojų; visi ginkluoti raketomis; į grupės sąstatą įeina ir atominė energija varomi povandeniniai laivai ginkluoti strateginėmis ir taktinėmis raketomis.

Su karo pradžia žemyne, ginkluoti susirėmimai įvyko ir vandenyse. Užtikrinimui laivyno išėjimui iš Juodosios jūros, su rumunų ir bulgarų jėgomis rusai iš Bulgarijos žemyno puolė Dardanielių sąsiaurio sritį, kur sutiko turkų ir graikų pasipriešinimą, tuo pačiu metu jūrų desantu puldami turkų uostą Zonguldak (Juodoje jūroje), tikslu užimti Bosforo sąsiaurį ir Marmara iš rytų pusės; šiaurėje iš Barento jūros srities desantinė grupė išplaukė šiaurės Norvegijos desantui.

Viduržemio jūroje mūšiai buvo abiem pusėm nuostolingi, tačiau NATO laivynui davė pirmenybių parama iš Prancūzijos ir Italijos uostų ir žemyno, gi sovietus varžė Bosforo ir Dardanielių nesaugūs sąsiauriai.

Indijos vandenyno amerikiečių laivyno bazė Diego Garcia buvo atydžiai rusų sekama, todėl plaukiančias iš ten amerikiečių jėgas link Arabų jūros pasitiko stiprus sovietų laivyno junginys, sustiprintas povandeniniais laivais ir žemyno aviacija iš Yemen'o srities bazių. Ir čia mūšis abiem pusėm buvo nuostolingas, tačiau, nors ir su silpna amerikiečių persvara, nes laivyno aviacija su helikopteriais iš lėktuvnešio "Nimitz" (nors ir sunkiai sužaloto), įstengė nustelbti telktinius sovietų povandeninių laivų ir bombonešių puolimus.

Pietinės Afrikos srityje ryškesnių susidūrimų nebuvo, tačiau atskirais atvejais nuskandinta komercinių ir žvejų laivų; turėta nuostolių ir kariniais laivais.

Vakarinėje Ramiojo vandenyno dalyje jūrų mūšiai vyko atskirose vietose, be ryškesnių jėgų telkinių, tačiau ir čia abiejose pusėse turėta žymių nuostolių. Pietinės Kinijos jūroje prisipuolamuose mūšiuose paskandinti keli kreiseriai ir komerciniai laivai.

Rytiniame Atlante sovietams nepavyko užblokuoti kariniais laivais lydimų transportų, nors veiksmai nusitęsė iki Grenlandijos krantų. Turimos priemonės ir ge-

rai organizuota apsauga prieš povandeninius laivus, nežiūrint, kad sovietų laivai galėjo laidyti raketas iš 250 mylių atstumo, dažnai nesuspėjęs paleisti pirmą raketą, amerikiečių ginklais buvo paskandinami. Neblogesnė buvo ir priešlėktuvinė apsauga sukliudžius rusų bombonešių puolimus. Amerikiečiai turėjo apie 60% nuostolių, tačiau persverianti pagalba Europos frontui atėjo laiku ir pakankama. Prie NATO galutinės persvaros Atlanto srityje daug prisidėjo anglų ir prancūzų laivynas su aviacija ir pagaliau Europos centriniame fronte buvo sustabdytas rusų puolimas. Rusams nepavyko bandymas pirmu puolimu sunaikinti amerikiečių lėktuvnešius. Rusų pastangos priversti Vakarų valstybes sėsti prie derybų stalo pripažinimui pirmomis karo dienomis užimtų teritorijų, nepavyko, nors rusų netikėtas visais frontais puolimas, amerikiečiams buvo tarytum antrasis Pearl Harbor II Pas. karo metu. Rusų pradinis laivyno dominavimas Europos, Azijos ir Afrikos aplinkose, pasireiškė tik karo pradžioje, tačiau netrukus Vakarų valstybėmis susigriebus, vandenynai ir keliai į alyvos išteklius buvo užtikrintai vakariečių rankose. Svarbų vaidmenį turėjo NATO jūrų jėgų centrinė vadovybė, kuri derino visų ginklų rūšių glaudų bendradarbiavimą, dėka modernių ryšio ir sekimo elektroninių įrengimų, kurių rusai neįstengė sutrukdyti. Silpna pusė — stoka priešraketinių raketų, kovai prieš rusų laidomas raketas iš didesnių atstumų.

Ir taip antroje savaitėje nuo karo pradžios Varšuvos pakto laivyno galybė pasibaigė.

Karas ore ir erdvėse. Šiame kare aviacija turi didžiausios reikšmės, daugiau, negu bet kuriuose ankstyvesniuose ginkluotuose susidūrimuose — ten kur vyksta kovos, oro jėgos neskiriamai dalyvauja kaip svarbi sekimo, ugnies ir tiekimo priemonė. Vandenynuose lėktuvnešiai ir helikopterių nežiojimo laivai, greta paramos iš žemyno aviacijos bazių, sudaro tiesioginę laivų apsaugą, kartu naudojant ir kaip puolamąjį ginklą.

Amerikiečių oro jėgos išdėstytos grupėmis: Ramiojo vandenyno su vadoviete Japonijoje, atskiromis bazėmis salose ir pietrytinėje Azijoje; strateginių bombonešių (B-52) bazė Guam saloje. Ši grupė turėjo mažiausius nuostolius. Mažiau turėjo laimės Atlanto grupė su bazėmis Europos vakariniuose pakraščiuose, Viduržemio jūroje ir J.A.V. rytiniuose pakraščiuose. Šios grupės bazės karo pradžioje buvo pirminiais sovietų taikiniais ir dideli nuostoliai buvo pačioje pradžioje, nesuspėjęs pilnai išseiti į karo veiksmus.

Sovietai, būdami centrinėje padėtyje ir pirmi pradėję puolimą, buvo mažai kliudomi, raketomis iš žemės ir lėktuvais sutrukdyti pradinį NATO aviacijos organizuotą veikimą, tačiau dalis NATO naikintuvų, ankstyvo sekimo įspėti, iš Islandijos salos, Škotijos, Prancūzijos ir Viduržemio jūros srities suspėjo pasitikti dalį sovietų bombonešių skrendančių link taikinių, arba grįž-

Amerikiečių M 60 tankai manevruose V. Vokietijoje

tančius bazėms; prie jų prisidėjo priešlėktuvinės apsaugos ginklai iš žemės pozicijų pultų taikinių srityse ir kitose atskirose vietose. Ir taip jau pačioje pradžioje sovietų aviacijai nepavyko įvykdyti „triuškinančio“ smūgio puolant svarbias NATO bazes Anglijos salose, Prancūzijoje ir daugelyje Vakarų Europoje buvusių bazių. Tik po keletos dienų užėmę Šlezvig-Holšteino aerodromus, sovietai pritraukė daugiau bombonešių (SU-17, SU-24), kuriais pradėjo intensyviau pulti vakarinius Europos pakraščių taikinius. Bet ir čia juos pasitiko priešlėktuvinė apsauga su anglų, amerikiečių F-111, vak. vokiečių „Tornado“, prancūzų „Jaguar“, belgų ir olandų F-16 „Galeon“ naikintuvais, kurie nežiūrint rusų naikintuvų priedangos, žymiai sutrukdė sovietų oro puolimus padarydami jiems didelius nuostolius. Padėtis ore žymiai pagerėjo NATO naudai, kai buvo pradėtos pulti sovietų bazės ne vien fronto ruože, bet ir gilumoje, tarp Rytų Vokietijos ir Čekoslovakijos, kur buvo telkiama sovietų rezervinė aviacija, lėktuvų taisymo, aprūpinimo išteklių; tuo buvo pasiekta ir puolant gilumoje ryšių, tiekimo, jėgų — rezervų telkimo centrus, susisiekimo mazgus, vadovietes ir energijos tiekimo vietas; prie sėkmės prisidėjo tose srityse buvusi menka sovietų priešlėktuvinė apsauga. Sėkmingai NATO organizuotas rusų radio ryšių trukdymas (jamming) daug prisidėjo prie sovietų puolimų sukliudymo.

Iš mažų aerodromų ir raketų pozicijų Prancūzijoje, Belgijoje, Olandijoje ir kitur sąjungininkų helikopteriai su pėstininkų tiesioginės paramos lėktuvais sėkmingai trūkdė sovietų kelių veržimąsi, vietomis išvesdami iš rikiuotės ištaisus taktinius dalinius (panaudodami pluoštines raketas). Ketvirtą karą dieną į gynybą įsijungė B-52 bombonešiai iš Azorų salų bazės, pridedant italų ir prancūzų taktinėms oro jėgoms („Mirage“ „Jaguar“).

Nežiūrint sovietams pavykusio netikėtumo ir pačioje pradžioje panaudotos gausios aviacijos, NATO jėgoms po didelių pastangų pirmose kritiškose karo dienose, nors ir dideliais nuostoliais, pavyko atsistatyti perimant ore iniciatyvą į savo rankas, neabejotinai dėl aukštų personalo kvalifikacijų, geros vadovybės, technologinių pirmenybių prieš sovietus.

Konfliktas erdvėje prasidėjo dar prieš pradėdamas puolimą žemėje: rusai panaudodami laserio spindulius iš savų satelitų naikintojų (Sojuz 49) pirmiausiai suga-

dino dalį vakariečių sekimo ir ryšio satelitų — vieną iš jų, amerikiečių „Enterprise 101“, su 4 astronautų įgula, kuri dėl sužalotų elektroninių valdymo įrengimų negalėjo satelito nuvairuoti žemėn, gi karo užklupti amerikiečiai žemėje dar neturėjo parengto astronautų gelbėjimui erdvėlaivio („Shuttle“). Tik karui pasibaigus „Enterprise 101“ su keturiais astronautais buvo nuleistas žemėn, kurie kaip pirmos erdvių karo aukos, iškilmingai buvo palaidoti Arlington tautinėse kapinėse.

Iki 1985 metų karo pradžios sovietai erdvėje turėjo apie 2100 ir vakariečiai — apie 1400 įvairios paskirties automatinių Žemės satelitų, skirtų sekimui, ryšiumi, navigacijai, meteorologijai, astronomijai, ankstyviems priešraketiniams išpėjimams, radio ryšių trukdymams (jamming), satelitų naikinimui ir kt. Satelitų su astronautais, skirtų įvairiems bandymams, vadinamų laboratorijomis ir tikslesniems žemės sekimams buvo keli (vienas iš jų jau minėtas „Enterprise 101“). Satelitų Žemės orbitoje dar turėjo kiniečiai, prancūzai, anglai, vakarų vokiečiai, japonai ir kiti, skirtų komerciniams tikslams. Pagal savo paskirtį satelitai yra įvairių rūšių: — pastoviose orbitose tarp 120 ir 110,000 kilometrų atstu nuo Žemės paviršiaus; kita rūšis — galintys kaitalioti kryptis ir aukštį. Jei pastoviose orbitose esančius satelitus galima susekti nuo žemės, tai su judriais satelitais tokios galimybės yra labai mažos. Dar pradžioje pasiuntus Žemės orbiton pirmuosius satelitus, erdvės buvo paskelbtos atviros visiems, be nustatytų ribų, todėl ir dabar laivyno ir oro jėgų ryšiams daugiausiai ir buvo naudojami satelitai. Suprantama, kad tokių satelitų išvedimas iš rikiuotės, be kitų, turėjo suardyti ir karinių jėgų ryšius, tačiau tai buvo tik pradžioje; ryšiai buvo atstatyti kitomis priemonėmis, nors ir ne tokomis veiksmingomis. Tas lietė abi kariaujančias puses, nes sovietai taip pat nustojo daugelio satelitų vakariečiams panaudojus „erdvių priešpuolį“. Amerikiečiai turėjo pasigaminę satelitų laidomų iš naikintuvų „F-15 Eagle“, kurie pakilę į didelį aukštį galėjo „išmesti“ satelitą Žemės orbiton, tokiu būdu ir ryšiai su sekimu erdvėje buvo greit atstatyti. Prieš rusų satelitus amerikiečiai turėjo ir raketas, tačiau dėl SALT I sutarties jų gamyba buvo sustabdyta.

Erdvių karas nespėjo išsivystyti į konkretnę formą turinčią esminę įtakos žemės jėgų veiksmams, nors gerų-tinkamų idėjų ir buvo. □

ATSIŪSTA PAMINĖTI

ŠVENTASIS RAŠTAS, komentarai — Aiškinimai; Apaštala Laiškai, Apreiškinimas. Paruošė Kostas Burbulis. Spausdino Vi Vi Printing, Chicago, 1982 m. 126 pl., popierio viršelėliai.

P A T I K S L I N A M E

Veiklus ramovėnas Albinas Repšys „Kovos Dėl Lietuvos Nepriklausomybės“ dviejų pastarųjų tomų išleidimui aukojo 2,015.00 dol. (Du tūkstančius ir penkiolika dol.).

J. V.

SAVANORIO UŽRAŠAI

V DALIS

(P A B A I G A)

(*Netolimos praeties prisiminimai*)

Majoras KAZIMIERAS DAUGVYDAS

Turėjau laisvo laiko, tai paskambinau artimam draugui gen. št. plk. J. Rapšiu. Pakvietė užėti pasikalbėti. Iš jo sužinojau, kad gen. Plechavičius tarėsi su VLIK-u. Iš ten buvo nepritarta SS legiono steigimui. Jis mano, kad gen. Plechavičių paleis iš V. Rinktinės vado pareigų už pasipriešinimą. Vokiečiai nurodo, kad jeigu estai ir latviai sutiko įkurti legionus, tai turėtų sutikti ir lietuviai.

Atsisveikinęs su plk. J. Rapšiu skubėjau V. Rinktinės štaban, nes jau buvo popietė, tikėdamasis, kad štabas jau turi gerų ar blogų žinių apie vedamus pasitarimus. Eidamas Putvinskio gatve, kokį skersgatvį prieš štabo rūmus sustojau, nes pamačiau, kad prie V. R. štabo fronto durų, gatvėje, stovėjo dengtas sunkvežimis ir keletas lengvų auto mašinių, o aplink zujo ginkluoti geštapininkai. Greitai sumečiau, kad čia kas nors negera dedasi. Eiti arčiau prie štabo nenorėjau, nes jaučiau, kad geštapininkai sulaukys, todėl pasukau šonine gatve ir greit pasiekiau Laisvės Alėją. Ties Įgulos bažnyčia sutikau lietuvių saugumietį, pažįstamą iš nepriklausomybės metų, kuris jau žinojo kas atsitiko. Pranešė, kad gen. Plechavičius ir plk. Urbonas areštuoti buv. Darbo rūmuose, o kiti karininkai — V. R. štabe. Taip ir maniau, matydamas geštapininkus prie štabo. Nerimas vargino kas man daryti? Ltn. H. Žemelis, greičiausia, bus suimtas, nes arešto metu buvo štabe, tai nėra ko jo laukti. Nutariau tuojau grįžti į Kėdainius, nes jeigu būsiu suimtas, tai tegul suima tarnybos vietoje. Taip samprotaudamas išvažiavau iš Kauno. Grįžęs į Kėdainius papasakojau savo karininkams, kas nutiko su Vietinės Rinktinės vadovybe Kaune. Adjuvantas ltn. K. Rapšys pranešė, kad neoficialiai gavo žinią apie Mariampolės įgulą, kur suimti visi karininkai ir kareiviai. Per suėmimą įvykę net susišaudymų. Pasitaręs su karininkais nutariau visus kuopos kareivius paleisti namo, pranešant, kad bus vėl pašaukti kai reikės. Oficialiai paleidžiu tik 3 dienoms, maisto ekonomijai sudaryti.

Pavakariais, iš anksto nepranešęs, komendantūron atvyko Muelleris ir viršininko tonu pranešė, kad mano kuopos kareiviai šaudė iš šautuvų kaž-

kur už Kėdainių. Jis mano, kad išleidau juos su šautuvais, kas yra griežtai uždrausta. Pasakiau jam, kad gal kas nors šaudė, tik ne mano kuopos kareiviai. Kuopos vyrus paleidau 3 dienoms dėl maisto ekonomijos sudarymo, bet paleidau be šautuvų. Muelleris nenorėjo tikėti mano žodžiais, todėl pakviečiau jį į kuopos kareivines, kad parodyčiau šautuvus. Atidariau sandėlį, kur kuopos prancūziški šautuvai buvo piramidėse gražiai sustatyti. Pamatęs šautuvus Muelleris susimąstė ir paklausė, kasgi ten galėjo šaudyti? Aš patraukiau pečiais, bet ir prisibijojau, kad jie nepagautų kurio nors iš kuopos vyrų su nuosavu ginklu, nes tam tikras skaičius kuopos vyrų ginklus turėjo, tai dabar, paleidžiant, jie galėjo pasiimti su savim. Grįžtant iš kuopos kareivinių Muelleris pakvietė mane užėti į jo raštinę, paprašė atsisėst, nes jis turįs man kai ką svarbaus pasakyti, būtent, kad V. Rinktinė, kaip centras, yra likviduota. Kareivių dalinius perimsią vokiečiai. Kėdainių komendantūrą ir kuopą perimęs savo tiesioginėn žinion Kauno komisaras Lentzen. Aš turįs prisistatyti komisarui nedelsiant. Sužinojęs, kad reikia prisistatyti Kauno komisarui, Muelleriui pareiškiau, kad nutariau pasitraukti iš komandanto pareigų dėl sveikatos susilpnėjimo. Muelleris nenusileisdamas kartojo įsakymą, kad prisistatyti vistiek reikės, nes tik komisaras galįs paleisti iš tarnybos, jeigu turėsiu įrodymų dėl negalėjimo tarnauti sveikatos sumetimais. Tokių įrodymų neturėjau, todėl ant greitųjų sudariau sveikatos tikrinimo komisiją, kad gaučiau reikalingą pažymėjimą. Komisijon pakviečiau san. kpt. dr. A. Domijonaitį, san. ltn. dr. V. Rutkauską, Josvainių valščiaus viršaitį P. Ralį, kuris tuo metu buvo atvykęs komendantūron tarnybos reikalais. Komendantūros viršilai L. Juzėnui sekretoriaujant ir ltn. K. Rapšiu komisijai pirmininkaujant, mane pripažino karo tarnybai netinkamu, pagal sąrašą A, 10 ir 13 str. str. Komisija žinojo, kad nenoriu tarnauti vokiečiams, tai mielai pasirašė pažymėjimą. Gavęs pažymėjimą buvau pasiruošęs vykti Kaunan pas komisarą, bet atvyko plk. A. Birontas drauge su mjr. A. Andriūnu. Nujaučiau, kad dabar jis yra viršininkas, bet oficialiai to nežinojau tai ir neraportavau. Pareikalavo tuojau išrikiuoti kuopą. Pasakiau, kad kuopos nėra namie, paleidau atostogų 3 dienoms, maisto ekonomijai sudaryti. Kas leido paleisti kuopą, paklausė? Paleidau savo valia, kaip bataliono vadas turėjau teisę paleisti, pagal vidaus statutą, paaiškinau, bet nepasakiau, kad paleidau neribotam laikui. Plk. Birontas paklausė, ar norėčiau pasilikti komendantu? Pasakiau, kad išeinu atsargon. Pasiūlė pasilikti vietoje, bet kai atsisakiau, paliepė komandanto pareigas

perduoti mjr. A. Andriūnui.

Perdavęs komendantūrą norėjau dar su vienu kitu artimesniu atsisveikinti, tarp jų ir su apskrities viršininku Morkum, su kuriuo nuoširdžiai sutardavom. Jis artimai draugavo su gen. Kubiliūnu ir gerai suprato geštapo politiką. Dabar, atsisveikinant, jis man kai ką papasakoja apie V. Rinktinę. Sakė, kad Kauno geštapas susekė ir nustatė, kad V. Rinktinė bendradarbiavo su VLIK-u ir su pogrindžiu. Ir to pasėkoje, mes jau žinome kas įvyko. Suimtiems karininkams grėsia koncentracijos stovykla. Tuos 4000 uniformuotų lietuvių vokiečiai įjungė į SS dalinius. Dalį jų jau sušaudė. Tokias liūdnas ir nelemtas žinias teko išgirsti atsisveikinant su Kėdainiais.

Su sunkia širdimi išvažiavau į Kauną pas komisarą Lentzen. Važiudamas mažiau, kaip reikės susitikti. Esu uniformoje ir dar oficialiai neatleistas, tai reikėtų prisistatyti su raportu. Kai pasibeldęs įėjau į vidų, komisaras Lentzen stovėjo prie stalo. Priėjęs arčiau prisistačiau su raportu, pasakydamas, laipsnį, pavardę ir pareigas. Komisaras padavė ranką ir parodė kėdę atsisėst. Atėjo vertėjas ir pirmas klausimas buvo, kodėl atsisakiau komendanto pareigų? Atsakiau, kad mano sveikatos reikalai vertė ir padaviau sveikatos tikrinimo komisijos pažymėjimą. Dar paklausė, ar sveikata sušlubavo dabar, ar ir anksčiau turėjau negalavimų? Atsakiau, kad turėjau ir anksčiau, būdamas Utenos apsk. komendantu. Turėjau tuo metu duotą pažymėjimą. Vertėjas paskaitė pažymėjimą ir persakė vokiškai. Komisaras išklausęs vertėją pasakė, kad jis sutinka atleisti mane iš komendanto pareigų į atsargą, padėjo už tarnybą ir padavė ranką atsisveikinti. Su palengvėjimu palikau komisaro įstaigą, džiaugdamasis, kad viskas ramiai užsibaigė.

Apie Vietinės Rinktinės išdraskymą tuomet plačiai rašė viešoji ir pogrindžio spauda. Didelė garbė už pasiaukojimą tenka gen. P. Plechavičiui, kuris kietai kovojo su vokiečių esesininkais, nepabūgdamas grąšinių ir nelaisvės.

Kėdainių komendantūros žinių karininką ltn. H. Žemelį sutikau Vokietijoje tik 1948 m. Su juo buvau nesimatęs nuo 1944 m. gegužės 15 d. kai jį suėmė V. Rinktinės štabe su kitais štabo karininkais. Susitikę po ilgo nesimatymo turėjom daug apie ką pasikalbėti. Buvo įdomu išgirsti apie įvykius po jų suėmimo, žiaurų geštapininkų elgesį ir ištrėmimą drauge su gen. Plechavičium į Salaspilio koncentracijos stovyklą prie Rygos, Latvijoje. Išsilaisvinęs iš stovyklos, jis be darbo nesėdėjo, o ėmėsi rašyti atsiminimus. Parašė ir išleido 1947 m. Vokietijoje, labai vertingą knygą "Okupantų

replėse". Tai karininko, tauraus patrioto, autentiški prisiminimai, apie rusų bei vokiečių okupaciją Lietuvoje, išgyvenimai koncentracijos stovykloje ir apie Vietinės Rinktinės tragediją. Prisiminimui šią knygą gavau Vokietijoje 1948 m. balandžio 5 d. su autoriaus parašu. Pasilieku dėkingas knygos autoriui už vertingą atminimą.

Pasiruošimas pasitraukti

Palikęs Kėdainius vėl apsigyvenau A. Paneemunėje, savo namuose. Nors dabar buvau bedarbis, bet nebesirūpinau kur nors įsidarbinti, nes fronto įvykiai viską pakeitė. Nujautimas aiškiai tvirtino, kad reikia ruoštis didelei kelionei. Jau visi žinojo, kad vokiečiams pradėjo nesisekti, kad palūžo frontas ir wehrmachtas pradėjo atsitraukimą. Šitokios žinios kėlė paniką gyventojų tarpe. Kauno gyventojų judėjimas iš miesto prasidėjo anksti, gal dar ir dėlto, kad vokiečiai suintensyvino lietuvių suėmimus.

Išvykimas buvo subrendęs mano planuose, todėl jaučiau nerimą ką nors daryti. Nutariau aplankyti savo gatvės kaimyną gen. St. Pundzevičių, kuris gyveno naujuose mūro namuose. Paklausiau, ar ketina važiuoti? Generolas atsakė trumpai: "Rengiuos važiuoti, tik dar nežinau kada ir kur". Toliau kiek Klevų gatvėje, gyveno mano arčiau pažįstamas gen. M. Velykis. Čia sužinojau kiek daugiau ir gavau sutikimą važiuoti drauge. Generolas papasakoja, kad sapnavęs blogą sapną, o iš fronto ateina dar blogesnės žinios. Pasakė, kad važiuos. Sunkvežimis kelionei jau esąs pakrautas reikalingais daiktais. Paprašiau, ar galėtų priimti į sunkvežimį mane su šeima? Gražiai padėkojau generolui už sutikimą priimti į sunkvežimį ir paklausiau, kada numato išvažiuoti? Pasakė pasiėmęs po savaitės. Gen. M. Velykis Kaune buvo spirito pilstytuvės įmonės patikėtinis, tai savo žinioje turėjo sunkvežimį su vairuotoju.

Turėdamas pažadą važiuoti sunkvežimiu ir savaitę laiko, nutariau nuvažiuoti į Anykščius, kad apsirūpinčiau maistu kelionei. Reikalingus maisto produktus sudariau, bet sutikau sunkumų pasiekti Kauną. Norėjau važiuoti iki Panevėžio, bet stoties viršininkas nepatarė, sakė, kad traukinėlį beveik kasdieną sulaiko rusų partizanai, viską atima, kartais ir keleivius išsiveda. Laiminga proga pasitaikė gera išeitis. Anykščių vyno fabrikas, kurį administravo agr. B. Karazija, turėjo sunkvežimį, su kuriuo veždavo vyną į Kauną. B. Karazija leido sunkvežimiu man su manta parvažiuoti Kaunan. Dabar, kai jau viską suruošęs turėjau, po savaitės nuvykau pas gen. Velykį, sužinoti kada išvyksta. Generolas pakeitė savo nuomonę dėl išvažiavimo.

Atsiprašė už pažadą priimti į sunkvežimį, nes stipriai abejojo ar galės vykti, kadangi jo žmona buvo negaluojanči (generolo žmona buvo rusė). Buvau stipriai nusiminęs, bet vilties nepraradau. Kariški transportai geležinkeliu dar kasdieną kursavo į Kybartus. Ėjo gandai, kad kariški transportai civilių keleivių neveža, bet geležinkeliečiai, iš anksto susitarus, už patepimą, priima į prekinį vagoną. Tokį susitarimą atlikau. Dabar susirūpinau, kaip kelionės mantą pristatyti į geležinkelio stotį. A. Panemunės ūkininkas Morkūnas pažadėjo nuvežti, bet pažadėtu laiku neatvažiavo. Baiminausi, kad galime likti neišvažiavę. Prisiminiau, kad mano giminaitis Antanas tarnavo Pieno Centre išvežiotu ju turėjo didelį vežimą. Daviau žinią ir jis greit atvažiavo, pakrovė mus su manta ir nuvežė į geležinkelio prekių stotį. Su konduktorium buvo susitarta, tai mane su šeima ir manta perkėlė į prekinį vagoną. Ir taip laimingai atsiradom traukinyje pakeliui į Kybartus. Savo gyvenamus namus palikau giminaičiui St. Grigui. Čia truputį nukrypsiu į vėlesnį metą. Jau gyvendamas Vokietijoje per pažįstamą asmenį gavau žinią, kad namai buvo nusavinti miesto valdžios ir šiuose vienos šeimos namuose apgyvendintos net penkios šeimos.

Tą pačią dieną, nors ir vargingai, pasiekėm Kybartus. Čia gavau vežiką, kuris nuvežė mano mantą į Garbenio ūkį, kur ir apsistojau. Kybartuose radome daug žmonių, kaip per atlaidus, jų tarpe buvo nemažai pažįstamų kauniečių. Garbenio ūkį praminė "kolchozu", nes jo sodyba buvo perpildyta pabėgėliais. Be Garbenio buvo ir daugiau sodybų, kuriose telkėsi pabėgėliai. Beveik kasdieną atvykdavo naujų pabėgėlių į Kybartus. Gen. M. Rėklaitis atvyko iš savo ūkio su pakrautu vežimu. Sakė, kad ir toliau važiuosiąs su savu vežimu. Mačiau Žemės banko direktorių J. Valaitį vieninkiam vežime bevažiuojantį. "Kolchoze" mačiau visą eilę pažįstamų, kurie ateidavo Garbenio radijo žinių pasiklausyti iš Kauno, Berlyno, Maskvos ir Londono. Čia susitikdavau gen. M. Rėklaitį, av. plk. J. Rapšį, direktorių J. Švobą, inž. Dačinską, inž. Gibaitį ir kitus, kurių pavardžių nebeatsimenu. Tą naktį rusai stipriai bombardavo, netoli Kybartų esantį Virbalį ir Rytprūsius, nes matėsi didelės šviesos pašvaistės ir girdėjom dundėsį. Rytą nuėjęs į Garbenio "kolchozą" sužinojau blogų žinių, kad esesininkai Kybartuose gaudavo vyrus apkasams kasti. Vakar vakare, surinkę būrį vyrų, išsivėdė. Vienas dalyvių tik ką atvykęs iš Vilkaviškio pasakojo, kad prie Vilkaviškio vokiečiai kasa apkasus ir stato įtvirtinimus, kad ten esą daug nacių prižiūrėtojų ir daug sugaudytų

lietuvių vyrų, moterų ir merginų prie darbų. Daugiau, Kauno radiofonas pranešė, kad Lietuvoje paskelbta vyrų mobilizacija nuo 18 iki 45 metų. Sumobilizuoti vyrai siunčiami darbams į Vokietiją. Prie šių žinių buvo dar viena. Kybartų policininkas, lietuvis, neoficialiai pranešė, kad Eitkūnų pereinamoji stotis į Vokietiją yra uždaryta. Šitos žinios labai išgąsdino "kolchozą", ypač žinia, kad esesininkai gaudavo vyrus apkasų darbams. Buvo patarta išsiskirstyti į miesto apylinkę. Žinojau vietinį pažįstamą prekybininką, kuris nurodė nuošalesnę vietą apsistoti, Remeikių vienkiemį, prie pat Vokietijos sienos, pas ūkininką Federavičių. Kai nusigabenau savo mantą ir išsikroviau jo namuose, ten radau jau kpt. Raščių su šeima. Kitą dieną nuėjau vėl į Kybartus ir užėjau pas vietos gyventoją Hermaną, kuris turėjo radiją ir šiaip žinojo vietines žinias. Jis pasakojo, kad Virbalyje esanti vokiečių komisija, duodanti leidimus išvažiuoti Vokietijon repatrijantams ir kitiems. Nuvykęs į Virbalį patyriau, kad leidimus išvažiuoti duoda tik moterims su vaikais, o vyrų tuo tarpu neleidžia. Tą dieną rusai vėl stipriai bombardavo Virbalį. Beveik kas naktį buvo skelbiami oro pavojai ir buvo girdima bombardavimai. Pas Hermaną klausiau radijo žinias. Iš Maskvos pranešė, kad Stalinas paskelbė jog atstatys nacionalinę Lenkiją, o Lietuvoje rusai užėmė Šiaulius. Kaunas esąs apsuptas iš trijų pusių.

Kai kurie pabėgėliai, pasinaudodami proga, gavo leidimus savo šeimoms išvykti Vokietijon. Nutariau ir aš išleisti žmoną su sūnum išvažiuoti Vokietijon, nes fronto spartus judėjimas pirmyn, nerodė ženklų, kad galėčiau išvykti drauge su šeima. Liepos 21 d. buvo labai slegianti ir sunki, nes tą dieną išleidau savo šeimą Vokietijon. Administracija pranešė, kad šeimos vežamos į Stargardą. Apie išvykusias šeimas pasilikę teiraudavosi kasdieną, bet geležinkelio administracija nesuteikdavo žinių. Šeimą suradau, kai atsidūriau Dresdene, rugpiūčio pradžioje. Kadangi siena per Eitkūnus buvo uždaryta, tai ūkininkas Federavičius pasiūlė pervežti per sieną, aplenkiant Eitkūnus iki Gumbinės, bet arklį ir vežimą reikės nupirkti. Sutarėm. Arklį ir vežimą nupirkau. Liepos 30 d. atidarė sieną ir pradėjo leisti išvažiuoti visiems. Kybartuose nesiliovė judėjimas. Tą dieną išvažiavo visa eilė mano pažįstamų. Mačiau Žemės banko direktorių J. Valaitį vieninkiam vežime bevažiuojantį į Prūsus. Nusprendžiau, kad ryt ir aš išvažiuosiu, nes turiu arklį ir vežimą. Savo mantą pakroviau iš vakaro. Paskutinę naktį nakvojau daržinėje, nes girdėjosi stiprus bombardavimas netoliese kažkur Rytprūsiose. Ankstyvą rytą apta-

DISIDENTŲ PAVOJUS SOVIETAMS

Suėmimai beveik sunaikino Helsinkio susitarimų stebėtojų grupę sovietijoje. Nežiūrint to, disidentų judėjimas ten nėra žlugęs. Atvirksčiai, draugas Andropovas turės daug vargo su jais.

Tokia tema "Nacional Review" žurnale, 1983 m. vasario 18 d. tilpo straipsnis, kurį parašė A. J. Motyl ir A. Karatnycky, sovietinėm temom rašantys amerikiečių žurnalistai.

Disidentų veikla sovietijoje yra prastai aprašoma Amerikos spaudoje. Žurnalistai daugiau dėmesio kreipia į garsenybes, kaip Anatolijus Šaranskis, Aleksandras Solženicynas ar Sacharovas. Apie nežymius asmenis, mažesnius vardus mūsų spauda nerašo. Tada atrodo, kad disidentų judėjimo ten kaip ir nėra. Jei pačioj Maskvoj ramu, tai ir visoj sovietijoje ramu. Tačiau taip nėra. Didžiausias judėjimas vyksta ne centre, pačioj Maskvoj, bet periferijoj, ne rusiškose respublikose, bet lietuvių, ukrainiečių, armėnų, Vidurinės Azijos ir kt. Tų žmonių reikalavimai tautinės autonomijos, arba net nepriklausomybės, kad galėtų vystyti savo tautinę kultūrą, atidengia sovietų nedemokratišką prigimtį ir net graso "Sajungos" egzistencijai.

Beveik visos Helsinkio stebėtojų grupės, ar tai Maskvoj, ar Ukrainoj, ar Lietuvoj rūpinasi savais socialiniais, ekonominiais, politiniais ir žmogaus teisių reikalais, tačiau tautinio apsisprendimo reikalą kelia tik nerusiškosios grupės.

Beveik pusė sovietijos gyventojų yra rusai. Todėl ne rusų disidentų veikla yra ypač reikšminga. Tuo tarpu apie ją Vakaruose mažiausia yra žinoma.

Rusų disidentų leidžiamas pagrindžio laikraštis "Poiski" ("Tyrimėjimai"), po aštuonių laidų sustojo. Visi trys jo redaktoriai buvo suimti. Tolesnis jo lei-

dimas būtų pareikalavęs per daug aukų. Į Vakarų 1980 m. emigravęs vienas iš to "samizdato" bendradarbių, pavarde Egides, nutarė "Poiski" leisti Prancūzijoje, derindamas "samizdat" su "tamizdat" (t.y. disidentų raštai išeivijoje) ir tą leidinį platinti sovietijoje.

Nežiūrint to, pačioj Maskvoj įvyksta suėmimų, sąryšyje su pasirodančiais vienu kitu pagrindžio spaudos leidiniu.

Tačiau didžiausias sovietų baubas tai darbininkų tarpe kylantys neramumai, kuriuos KGB visa galia nuslopina, bijodama, kad sovietijoje nekiltų tokio masto darbininkų judėjimas, koks yra Lenkijoje.

Yra žinomi plataus masto darbininkų streikai, pav. 1962 m. įvykęs Novočerkaske, 1969 m. Kijevo Hidroelektros stotyje, 1972 m. Dniepropetrovske ir Dnieproderžinske ir 1973 m. Kijevo mašinų fabrike. Pagaliau, 1980 m. tūkstančiai darbininkų Gorkio motorų fabrike protestavo dėl maisto trūkumo. Togliatti autofabrikų 70,000 darbininkų nepersenai streikavo, panašiai vyko Čeliabinsko traktorių fabrike ir Naberežnyje Čelny sunkvežimių fabrike, o taip pat ir Tartu, Estijoje, traktorių fabrike. 1981 m. darbas buvo sustabdytas Vorkutos anglių kasyklose ir Kijevo ūkio mašinų fabrike. Pastutines žinios gautos apie streikus Kijevo motociklų fabrike ir Leningrado autobusų fabrike.

Dauguma žinomų streikų yra įvykę ne sovietijos centre, bet periferijose, net tolimuose užkampiuose, kur įvairūs trūkumai yra žymesni. Per pastaruosius keturis metus tai vienur tai kitur atsirasdavo laisvų darbo unijų židiniai. Pirmą tokią "Laisvą darbininkų uniją" suorganizavo kasyklų darbininkas Vladimiras Klebanovas. Ją sulikvidavo KGB. Tada, Maskvoje įsikūrė "Laisva tarpprofesinė darbininkų

sajunga" (SMOT). Nors tai buvo nedidelė, tik dešimties skyrių ir gal 200 narių unija, tačiau KGB turi vargą ją sunaikinti. Praėjusią vasarą buvo suimti keturi SMOT veikėjai ir konfiskuotas jų leistas "Informacinis Biuletenis". Ši unija, atrodo, buvo sukurta lenkų "Solidarinės" unijos pavyzdžiu. Jei sovietų ekonomija dar daugiau smuks, tai sovietijos valdovai vieną dieną turės daug darbo, norėdami apsaugoti "darbininkų vaslybę" nuo darbininkų.

Kova prieš rusinimą yra taip pat viena iš pavojingiausių sovietų imperijai. Beveik trys ketvirtadaliai žinomų politinių kalinių SSSR kalėjimuose yra nerusai, bet ukrainiečiai ir lietuviai, nežiūrint to, kad tos dvi tautybės tesudaro vos tik 17% visų gyventojų. 1972 m. net 16,000 lietuvių pasirašė peticiją reikalaudami savo teisių, o 1978 m. 2,500 Krymo totorių padarė tą pat. Ypač stiprus sovietinės imperijos dekolonizavimo judėjimas vyks-ta Ukrainoje. To judėjimo pasižymėjęs veikėjas Petras Sičko buvo nuteistas trims metams sunkiųjų darbų kalėjimo.

Sovietų įsiveržimas į Afganistaną, sujudino sovietijos uzbekus, kazachus, turkmenus ir visus islamo išpažintojus. Uzbekistane KGB likvidavo stambų islamo spaudos platinimo židinį. Staigus Andropovo ir KGB iškilimas rodo, kad sovietija jaučia disidentų judėjimo pavojų.

A. L.

rēm su ūkininku Federavičium pirminį maršrutą ir nustatėm kelią iki Gumbinės. Kai jau buvo baigta pasiruošti kelionei, į Federavičiaus kiemą įvažiavo inž. J. Dačinskas su sunkvežimiu ir pasiūlė paimti mane. Mano svainis P. Naruševičius šį sunkvežimį vairavo, tai jis ir padarė man protekciją. Sunkvežimyje važiavo jų šeimos, bet vietos dar buvo man ir mano mantai. Arklių ir vežimą palikau kpt. Raščiuui su šeima, kuris nuoširdžiai padėjo. Kai atsisveikinę su likusiais Remeikiuos ilipau, sunkvežimis pajudėjo į Eitkūnus. Muitinėje ant kelionės leidimų uždėjo antspaudus ir mūsų sunkvežimis pasuko Stalupėnų link. Atsigręžęs žiūrėjau

Lietuvos pusėn. Jaučiau stiprų gaudulį, o mintyse skambėjo A. Baranausko atsisveikinimo posmelis: "Sudiev, Lietuva! Man linksma buvo tavo gyvent šalėlėj!"

P a b a i g a

P.S. Užbaigęs rašyti "Savanorio užrašus" jaučiu malonią pareigą dar kartą padėkoti "KARIO" redaktoriui, sutikusiam juos išspausdinti ir žurnalistui Alf. Nakui, už kalbos palyginimą.

Kazimieras Daugvydas

1980 - 1981 m.

P A G E R B T A S S A C H A R O V A S

1981 m. gegužės 21 žinomiausiam Sov. S-gos disidentui ir Nobelio premijos laureatui Andrei Sacharovui sukako 60 m. amžiaus. Šios sukakties proga dar Sov. S-goj gyvenantieji ar jau užsieny įvairiais būdais atsidūrę jo gerbėjai neseniai parašė, o Alfred A. Knopf leidykla New Yorke išleido Vakaruose gyvenančio Alexander Babionišev redaguotą knygą "On Sacharov", kurioj atskirais straipsniais pavaizduojama Sacharovo kelias į disidentizmą ir jo pažiūros įvairiais klausimais. Joje telpa taip pat ir keli paties Sacharovo straipsniai, slapta išgabenti iš jo ištėrimo vietos Gorkio mieste. Su jos pagrindinėm mintim čia ir supažindinama.

Kaip žinome, pirmieji Sacharovo disidentizmo reiškiniai pasirodė 1950 m., kada branduolinės energijos fizikai naujų ginklų tyrimo srityje buvo labiausiai iškilę ne tik Sov. S-goj bet ir JAV. Sacharovas ypač susirūpino branduolinių ginklų bandymų sukeltu radioaktyvumu ir tuo reikalu pradėjo kalbėti konferencijose ir susirinkimuose, įrodinėdamas branduolinių sprogdinimų ore pavojingumą. Tuo reikalu vieno priėmimo metu 1951 m. jis pasiuntė tuometiniam Sov. S-gos valdovui Chruščiovui raštelį, pasmerkdamas Sov. S-gos atominių ginklų sprogdinimų atnaujinimą. Atsakydamas Chruščevas pastebėjo kad Sacharovas esąs geras mokslininkas, bet užsieny politiką turėtų palikti jos specialistams.

nių politiką turėtų palikti jos specialistams.

Sutikdamas su vyriausybės politika, jis būtų galėjęs naudotis įvairiomis jo statusą atitinkančiomis privilegijomis, nes tuo metu jis jau buvo tris kartus apdovanojamas socialistinio darbo didvyrio titulu ir buvo išrinktas į sovietų mokslų akademiją.

Bet Sacharovas nenutilo. Jis nuolat iškeldavo labai jautrius klausimus ir remdavo vyriausybėje nepopuliarius klausimus. Jis kritikavo Chruščevo švietimo politiką, kėlė aikštėn Baikalo ežero užteršimą, kovojo prieš pseudogenetiko Trofimo Lisenkos biologijos teorijas ir pasirašė, kartu su 24 kitais intelektualais, protestą prieš stalinizmo atgaivinimą. Savo santaupas ir gautas premijas jis paskyrė Raudonojam Kryžiui ir ligoninėm, kuriose buvo gydomas vėžio ligos. 1968 m. jis parašė ir paskelbė pagarsėjusį manifestą "Progresas, koegzistencija ir intelektualinė laisvė", kuriame jis kvietė į pasaulio taiką, paremtą JAV ir Sov. S-gos bendradarbiavimu. Taip pat jis kėlė Sov. S-gos sudemokratinimo reikalą ir garsino areštuotų disidentų, persekiojamųjų tikinčiųjų ir pavergtų tautų vargus. Kiek galėdamas, jis stengėsi dalyvauti disidentų teismuose ir net bandė keletą jų aplankyti darbo stovyklose.

Nors sovietų spauda ir kai kurie jo buvę kolegos jį smerkė ir iš jo šaipėsi,

bet jis visada liko su jais nuosaikus ir racionalus. Jis ir kitus disidentus ragino veikti legaliu ir neprievertiniu būdu. Iki šiol jis liko nepatrauktas į teismą ir jokių legalių kaltinimų jam nebuvo pateikta. Sovietų organai, paprastai ir nelegaliai, įkalino jį Gorkio mieste, jo duris 24 val. saugo policija, ir niekam neleidžiama jį aplankyti. Jam neleidžiama susisiekti net moksliniais reikalais, jis neturi telefono ir jam neleidžiama naudotis viešaisiais telefonais. Į jo butą buvo kelis kartus įsilaužta, o jo užrašai ir rankraščiai pavogti. Neseniai ant jo gyvenamo namo stogo įtaisyta radijo transliacijų trukdymo įrenginiai, ir dėl to jis negali klausytis užsienių radijo transliacijų.

Paskutiniu metu jis atsisakė teoretinių įtikinėjimų ir ėmėsi konkretaus asmens ir žmogaus teisių gynimo visame pasaulyje. Kovoiant už šias teises, jam nereikia raginti vyriausybės atsisakyti savo politikos principų, bet tik tuos principus įgyvendinti praktikoje, nes visos valstybės pripažįsta J.T. pilietinių ir politinių teisių konvenciją, ir Baigminį Helsinkio aktą ir yra įrašiusios tuos principus net į savas konstitucijas.

Už tai Sov. S-ga jo labiausiai bijo. Jis juk labai aiškiai iškelia sovietų sistemos hipokrizę, iškeldamas jos skelbiamas ir net įstatymais patvirtintas bet gyvenime nevykdomas teises.

Palyginti nemažas sovietų piliečių skaičius jį laiko krašto išdaviku, bet jo veikla yra žinoma ne tik intelektualų, bet ir specialistų tarpe.

K.J.

Č I A L I E T U V A

V. AUDRONIS

*Kaip sunkų kryžių nešame vergovės baudžiovą,
Ne vieną kartą klumpam po našta skriaudų,
Ir vėlei mums prabilti apie laisvę draudžiama,
Kad nepakiltumėm į kovą jos vardu.*

*Bet laisvės spindulys, pro sutemas ištryškęs,
Prablaivo sąmonę, iš miego kelia mus,
Kovų paveikslai prieš akis atgimsta ryškūs,
Kaip amžiams gynėm savo žemę ir namus.*

*Vėl laimina kovotojus senutės motinos,
Vėl girdim Laisvės varpą, skambantį visur:
"Šalin, grobikai, kraujo upėm prisisotinę,
Jums nepavyks čia pragaro įkurti! —*

*Greičiau keliaukite į savo smurto rojų —
Be žmogiškojo veido, robotų banda! —
Čia mūsų žemė — Lietuva, — darbščių artojų, —
Neišsižadėsime laisvės niekad niekada!"*

"Juozo Daumanto" šaulių kuopos steigėjai — pirmūnei šaulei ir ilgametei Moterų vadovei

A. A. STASEI ŽADVYDIENEI

netikėtai mirus, jos liūdinčiam vyrui Osvaldui reiškiamo nuoširdžią užuojautą ir dreuge išgyvename šį tragišką momentą.

Brangi sese, ilsėkis ramybėje.

ŠAULIAI IR ŠAULĖS

Mūsų brangiai bičiulei

A.A. STASEI ŽADVYDIENEI

po ilgų kančių apleidus šį pasaulį, giliai užjaučiame jos vyrą Osvaldą ir kartu jungiamės prie šio skausmo.

Bronė ir Vincas Chirai

Redaguoja —
S. Kaunelienė
531 W. Grand Blvd.
Detroit, Mich. 48216

TREMTIES TRIMITAS

ANATOLIJUS KAIRYS

LAIŠKAS IŠ DIDMIESČIO

*Pavargau, pailsau, Motinėle,
Ir galvytę man skauda dažnai.
Mano mintys lyg džiūstančios gėlės,
Lyg prieš laiką nuvytę žiedai.*

*Negaliu nei miegot, nei svajoti:
Tiek čia dulkių, tiek triukšmo, šviesų . . .
Nors prožektoriai miesto spalvoti,
Kambarėlyje mano tamsu.*

*Pas tave aš norėčiau sugrįžti,
Kad man galvą išpraustų lietus,
Kad man sielą kas vakarą rytą
Tavo žodis paguostų švelnus.*

*Aš menu tavo veidą išlydint—
Tu atrodei kaip rytas šventa.
Parašyk, mamuliuk, ar dar žydi
Mano rožė po langu balta . . .*

SENAS AUKURAS

BALADĖ

*Ant žaliuojančio kalno viršūnės žalios
Senas aukuras dūlo dūlėjo—
Lyg sargybinis dar iš senovės žilos
Pagarbiai iš aukštybių žiūrėjo.*

*Bet staiga vieną rytą, gausoj spindulių—
Tai birželio diena tryliktoji!
Ėmė aukuras degti, liepsnoti krauju,
Ir mirtis ėmė siausti baisioji . . .*

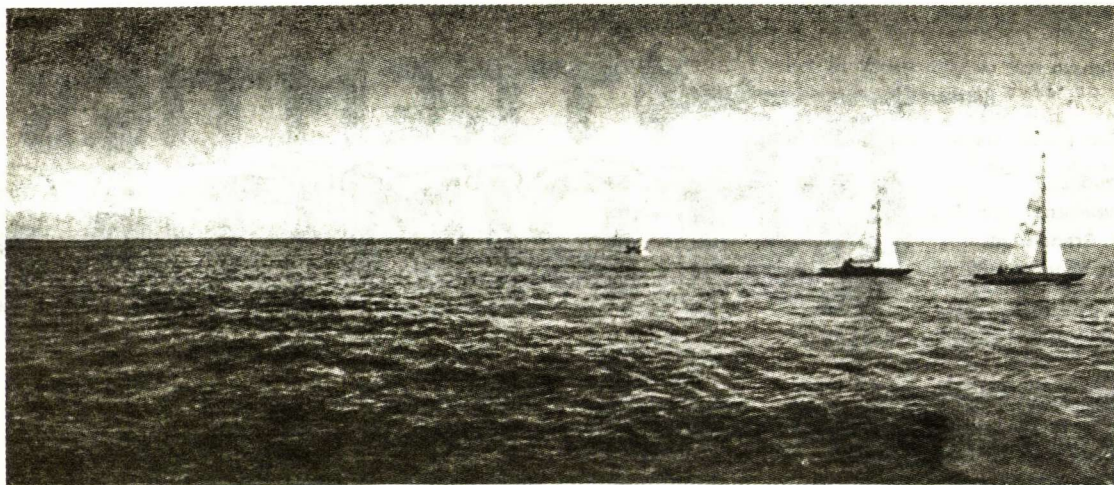
*Kas dukrelę, kas motiną, tėvą ar sūnų,
Kas širdies paskutinę paguodą . . .
Senas aukuras priima sielą ir kūną
Ir be skundo dievams atiduoda . . .*

*Tris dienas, tris naktis — ir daug kartų po tris
Liepsnoją traukiniai žemę skrodė!
Širdyje degė žalios vilties švyturys:
Senas aukuras kelią jiems rodė . . .*

*Ant žaliuojančio kalno viršūnės žalios
Ir dabar senas aukuras spindi.
Kai ateina aušra tryliktosios dienos,
Žmonės traukinius einančius girdi . . .*

K a u n a s . Politechnikos institutas.

“Duokit, bangos, kelią —”

ISTORIJOS IR POEZIJOS SUSITIKIMAS TIES BALTIJA

VINCAS TRUMPA

Istoriko Vinco Trumpos paskaita buvo skaityta Klaipėdos krašto 60 metų atvadavimo sukakties proga per surengtą “J. Daumanto” šaulių kuopos akademinį minėjimą 1983 m. sausio 16 dieną, sekmadienį Šv. Kazimiero parapijos salėje, Los Angeles, kuri čia ištiesai paduodama.

Nekalbėsime čia apie tai, kaip atsirado Klaipėdos kraštas ir kaip lygiai prieš 60 metų jis buvo išvaduotas, kas šiame sukilime daugiau lėmė: šauliai ir kariai iš Lietuvos, ar patys to krašto lietuviai, kaip tas kraštas buvo valdomas po išvadavimo ir kodėl nepasisėkė jį pilnai integruoti į Lietuvos kūną, kas dėl to buvo kaltas: tarptautinė padėtis, nacinė Vokietija, ar pati Lietuvos vyriausybė. Apie visą tai jau buvo nemaža rašyta. Nebandysime taip pat dėstyti Klaipėdos krašto istorijos, nes to per 30 minučių (tiek man rengėjai paskyrė laiko) nebūtų įmanoma padaryti.

Savo šios dienos apdūmojimus norėčiau pavadinti: Istorijos ir poezijos susitikimas prie Baltijos. Daug kas klaus: kas tuo norima pasakyti, kas gali būti bendro tarp istorijos ir poezijos? Daug kas dar iš gimnazijos laikų turbūt prisimena, kad išmintingieji graikai kiekvienam menui ir mokslui buvo suradę po atskirą mūzą, be kurios įkvėpimo negalėjo klestėti nei tas menas, nei tie mokslai. Įdomu, kad istorija ir poezija turėjo vieną ir tą pačią mūzą. Jos vardas buvo Kleja (lotyniškai Clio). Graikų kalbos žodis kleo reiškia

šlovinimą, garsinimą, arba skelbimą ką nors naujo. Nebūdamas filologas nedirščiau tvirtinti, ar yra kas nors bendro tarp tos Klejos ir mūsų lietuviškų žodžių klejoti arba kliedėti, bet kad istorijos ir poezijos vardu kartais labai daug priklie-dima arba priklejojama, manau, nei sakyti nereikia. Šiandien bandysime prieš akis turėti gerą poeziją ir teisingą istoriją.

-o-

Justino Marcinkevičiaus dramatinėje poemoje “Mindaugas” randame ir tokią sceną. Karalius Mindaugas kalbasi su savo vyresniuoju broliu, vyriausiu Lietuvos žyniu arba sielovadžiu Dausprungu. Mindaugas sako:

O broli mano,
Kaip aš pavydžiu tau! Palikčiau viską
Ir eičiau eičiau per miškus ir pievas,
Per Lietuvą — skersai ir išilgai.
Vakaruose yra, girdėjau, jūra.
Aš niekad nemačiau jos, nors jinai
Valstybės mano vieną krantą plauna.

Čia verta pabraukti žodžius “girdėjau, bet nemačiau”. Gal ir girdėjo Mindaugas, kad ten kažkur vakaruose ir šiaurėje yra Baltijos jūra, kurios gintariniuose pakraščiuose gyvena broliškos žemaičių, sembų, kuršių, latvių ir prūsų giminės, bet už krikštą ir geležines Rygos šaltkalvių nukaltas karūnas atidavinėjo Ordinui ir Rygos vyskupui tas žemes, kurių iš tikrųjų jis dar ir nevaldė. O tuo tarpu Ordinas tvirtinosi nejuokais

ne tik ties Dauguva ir Vysla, bet ir ties Nemunu. Kaip tik tuo metu Ordinas pasistatė Memelburgo arba Klaipėdos pilį jau pačioje Žemaičių žemėje. Daug kartų bandė patys žemaičiai, ir nadruviai, ir skalviai išdraskyti tą, anot metraštininko, varnų arba širšių lizdą, bet negaudami iš centro valdžios paramos, nepajėgė to uždavinio įvykdyti. Ir čia istorikas Zenonas Ivinskis, ne be melancholijos, turėjo pripažinti, kad “Klaipėda beveik aklina uždarė Lietuvos išėjimą į jūrą, juo labiau, kad Prūsų ordinas XIII amžiaus gale užvaldė (ir) Nemuno žiotis”.

Tiesa, lyg nuo tos Baltijos pastūmėtiems ano meto Lietuvos vadams atsivėrė plačios erdvės į Rytus ir į Pietus, kur gal kadaise ir gyveno baltų giminės, bet kur dabar buvo įsikūrę rusai ir visokie slavai, kurie, vėl anot metraštininko, bėgo nuo lietuvių, kaip zuikiai, arba pasidavė kaip avys vilkui netekusios piemens. Ir klajojo tuose plotuose Lietuvos karaliai ir didieji kunigaikščiai, pasiekdami net Juodąją jūrą ir Maskvos vartus, ir tik labai retais atvejais teprisimindami, kad čia pat pašonėje prie Baltijos jūros gyvena ir skursta pavergti jų broliai ir seserys. Todėl gal ir teisingai rašė Jonas Aistis apie istorinę Lietuvą:

Tu ieškojai garso ant Juodųjų marių,
Ant žydro Dunojaus tu pilis statei,
Kai iš tavo žemių tave pačią varė,
Kai savųjų marių tu jau nematei.

Be abejo, tas veržimasis į svetimas žemes ir tų žemių valdymas pareikalavo iš mūsų tautos daug jėgų, kurių nebeliko savajai kultūrai kurti, savajai istorijai ir poezijai rašyti. Gavosi keistas paradoksas: sukurta didžiulė valstybė, beveik imperija, o ją aprašyti palikta svetimiesiems. Įsivaizduokite, kad pirmoji Lietuvos istorija lietuvių kalba buvo parašyta tik 1822 metais, vadinasi tik po 600 metų nuo valstybės sukūrimo ir tik po to, kai ta valstybė jau buvo jos kaimynų išparceliuota. Mažiau nuostabu, kad tos pirmosios istorijos autorius buvo skuodiškis, vadinasi, pamarėnas Simonas Daukantas. Teisingai skelbė graikų poetas Pindaras: “Miršta ir gražūs darbai, jeigu jų nepalydi daina”.

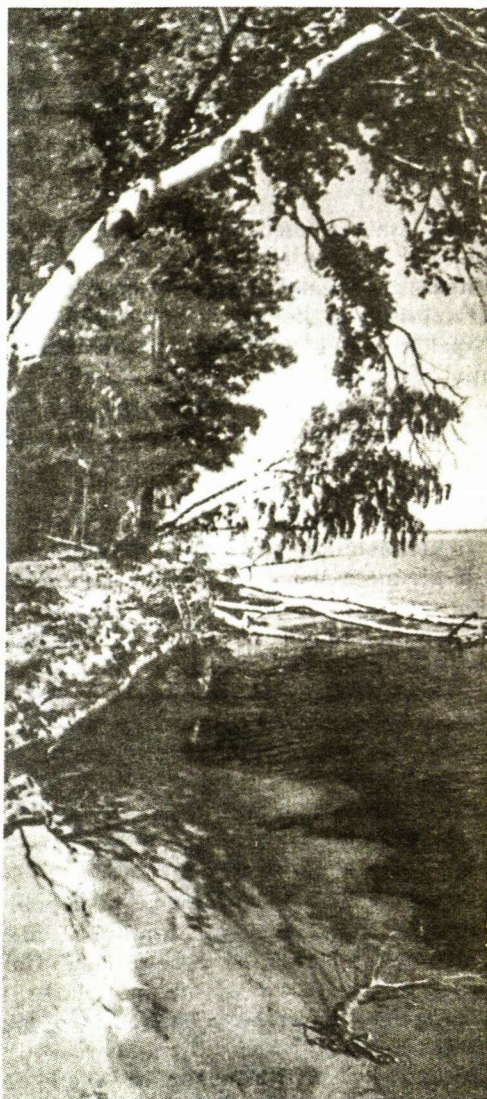
-0-

Kaip Lietuva kūrėsi prie Baltijos jūros, taip ji ir atgimti galėjo tik netoli Baltijos, nes tik čia ji išlaikė savo brangiausią turtą — savo kalbą (tarp kita ko, kai kas dabar, pavyzdžiui, vokiečių prof. Herbertas Ludatas, rimtai svarsto klausimą, ar Baltijos jūros vardas nebus kilęs iš lietuviško žodžio “baltas”). Kitur Lietuvoje toji kalba vis labiau skurdo, užleisdama savo vietą gudų ir lenkų kalboms. Kėdainiškiui Mikalojui Daukšai

nebūtų reikėję šaukti, kad kalba yra “vienybės motina, pilietiškumo tėvas (ir) valstybės sargas”, jeigu tai kalbai iš tikrųjų nebūtų grėsęs mirtinas pavojus. Gal kiek ir perdėdamas Vilniaus burmistras Augustinas Rotundas rašė XVI a. antroje pusėje, kad “lietuvių kalba vartojama tik pajūryje: Prūsijoje, Žemaitijoje ir Livonijoje” (taigi Latvijoje).

Tuo tarpu kai dar po šimto kito metų didžiojoje Lietuvoje buvo maitinamasi visokiomis “bromomis atvertomis ing viečnastį”, mažlietuvis Kristijonas Donelaitis puikiais hegzametrais rašė savo “Metus”, kuriuos skaitydamas tas pat Simonas Daukantas galėjo didžiutis, kad lietuvių kalba

Kuršių marių pakrantės

A. Žmuidzinavičius, Paplautas krantas (1961)

būtų galėję savo poemas rašyti pats Homeras ir Virgilijus. O tikras klaipėdietis kopininkas Liudvikas Rėza, žavėdamasis lietuvių liaudies dainomis džiaugsis, kad lietuvių tauta ir į didžiausią vargą pakliuvusi, “nesukabino savo arfų ant gluosnių”. Įdomu, kad tas pat prof. L. Rėza, kuris pirmasis išleido ir išvertė į vokiečių kalbą Done-laičio “Metus”, įžangoje rašė, kad tai buvo lietuviškosios mūzos poetinis kūrinys.

Taigi kai XIX a. pradžioje gimė toji naujoji Lietuva, ji buvo kitokia negu senoji istorinė Lietuva. Ji atsirėmė ne į plačius užkariavimus rytuose ir pietuose, bet į savo kalbą ir į savo kultūrą, kuri geriausiai išsilaikė kaip tik tarp tų lietuviškų giminių, kurios gyveno arčiau Baltijos jūros. Tai naujajai Lietuvai savotišką himną parašė Simonas Stanevičius, pavadindamas jį “Šlove žemaičių”, o Silvestras Valiūnas padovanojo jai vieną gražiausių ir populiariausių dainų. Poezija, kurios taip baisiai trūko senajai Lietuvai, dabar iš tikrųjų susitiko su istorija prie Baltijos. Gimė lietuviškoji Kleja, toji istorijos ir poezijos mūza.

-o-

Ne labai seniai Lietuvoje buvo išleista poezijos antologija, pavadinta garsaus Maironio eilėraščių pirmaisiais žodžiais “Išsisupus plačiai”. Gal ne daug ir perdeda poetas Marcelijus Martinaitis, įžangoje į tą antologiją rašydamas, kad buvo laikai, kai Baltijos pajūrio gintaras buvo geriau pažįstamas visokiems ten asirams negu Suvalkijos ar

Dzūkijos baudžiauninkams. Bet visiškai neperdedami galime sakyti, kad ilgai, per daug ilgai, tylėjo toji Baltijos mūza ir gerai, labai gerai, kad pagaliau ji pragydo. Brangus turi būti Lietuvai tas pajūris, nes, tarp visa kita jis reiškia langą į laisvę. Gražiai tai nusako Vincas Mykolaitis-Putinas kad ir tokiais posmais:

Jaučiu ir aš krūtinėj naują jėgą,
Kaip tas padangių laisvas paukštis,
Kaip audros vėjas, keliantis bangas.
Jis prasiverš kaip srautas
Laisvais harmonijos garsais.
Ir plis daina kaip žydros jūros bangos,
Ir vėjas ją nešios kalnais ir kloniais,
Ir paukščiai skrisdami čiučbės,
Kad nēr pasauly laimės didesnės
Kaip laisvė!

Gaila, į tą antologiją nepateko gal vienas gražiausių eilėraščių, parašytas netrukus po košmariškos Stalino gadynės. Jo autorė tada dar beveik jaunuolė Judita Vaičiūnaitė:

Aš suklupau
Baltoj viršūnėj kopų!
Ir nežinau, ar verkti man ar krykštaut.
Lyg pirmą kartą atsikvėpt išmokau,
Nuo aukštumos toli toli žvalgiausi . . .
Ir taip šviesu
Baltoj viršūnėj kopų! . . .
Lyg juodą raištį nuo akių nutraukiau,
Ir žalios marios, begalinės marios,
Ir kopos, ir dangus jose sutilpo! . . .

Tai jau lyg daugiau negu poezija, tai jau lyg

A. Žmuidzinavičius, Kopose (1921)

malda (gal dėl to ji ir nepateko į antologiją). Gerai, kad bent retkarčiais poetai meldžiasi, o kol poetai meldžiasi, mūzos nemiršta.

-o-

Džiugu, kad pagaliau istorija ir poezija susi-

tiko ties Baltija. Bet tas džiaugsmas dar ne pilnas, ne tik dėl to, kad dar toli ligi tos laisvės, apie kurią svajoja Putinas ir kuriai meldžiasi Vaičiūnaitė; ne tik dėl to, kad ir Baltija su dideliu išėlimu teršiama iš visų pusių ir ji gali pavirsti

A. Žmuidzinavičius, Palangos pliažas (1964)

ŠAULIŠKOJ PASTOGEJ

KLAIPĖDOS KRAŠTO MINĖJIMAS PRIE RAMIOJO VANDENYNO

„Juozo Daumanto“ šaulių kuopa su-
renge Klaipėdos krašto 60 metų atvada-
vimo sukakties minėjimą 1983 m. sausio
16 dieną, Los Angeles.

Programa: 10 val. 15 min. ryto, sekma-
dienį — vėliavų pakėlimas pradžios mo-
kyklos aikštėje, 10 val. 30 min. — šv. Mi-
šios Šv. Kazimiero bažnyčioje, kurias at-
laikė kun. dr. A. Olišauskas už žuvusius
sukilime ir vėliau mirusius šaulius, karius,
savanorius. Dalyvavo su vėliavomis šau-
liai ir ateitininkai. Prieš pamokslą kun.
A. Olišauskas apibūdino Klaipėdos krašto
sukilimo ir atvadavimo reikšmę ir pakvie-
tė po pamaldų dalyvauti visus esančius
bažnyčioje, akademiniam minėjime. Gie-

dojo choras, kuriam paskutinį kartą vad-
vavo buvęs ilgametis ir puikiai vedęs
vietos chorą kompozitorius Bronius Bud-
riūnas. Jo vietą jau perėmė atvykęs iš
Čikagos kompozitorius Aloizas Jurgutis.
Pamaldų metu buvo pilna bažnyčia žmo-
nių.

12 val. 12 min. po pietų įvyko akade-
minis minėjimas Šv. Kazimiero parapio-
jos didžiojoje salėje. Minėjimą atidarė
„J. D.“ š. kuopos pirm. inž. Juozas Ruo-
kis, išryškindamas, kad susirinkome pa-
minėti vieną žymiausių Lietuvos istori-
jos įvykių: Klaipėdos krašto prijungimo
prie Lietuvos šešiasdešimties metų su-
kaktį.

Į sceną įnešamos vėliavos, vadovauja
garbės šaulys Kazys Karuža. Solistas
Antanas Polikaitis sugiedojo Amerikos
himną „J. D.“ š. kp. kapelionas kun. dr. V.
Bartuška sukalbėjo invokaciją Tylos mi-
nute ir atsistojimu, pagerbti Klaipėdos

krašto atvadavimo metu žuvę ir vėliau
mirę.

„J. D.“ š. kp. pirm. J. Ruokis dar dau-
giau savo žodyje paryškino ir apibū-
dino Klaipėdos krašto reikšmę Lietuvai
ir pradėjo šiais žodžiais: „Didžiai ger-
biamas Lietuvos generalini konsule, dva-
siškija, savanoriai-kūrėjai, organizacijų
atstovai ir mieli losangeliečiai. Malonu
matyti tamstas, taip gausiai susirinkusius
į šį svarbų minėjimą, — akademią mi-
nint Klaipėdos krašto atvadavimo 60 metų
sukakties. Šiandien yra pilna aprašymų
laikraščiuose ir kovų įspūdžių iš Klaipė-
dos atvadavimo, tačiau aš čia norėčiau
pabrėžti karininko Kalmanto ryžtingumą,
kuris, manau, ir nulėmė Klaipėdos pa-
ėmimą. Prancūzų misija — vadovybė
buvo pasirengusi ginti Klaipėdą. Du dred-
nautai — kovos laivai jau buvo jūroje
pasirengę atidaryti ugnį. Staigus karininko
Kalmanto savo iniciatyva užėmimas
prefektūros ir sargybos nuginklavimas
be štvio, padarė prancūzų karinę misiją
įkaltais ir jie nutarė pasiduoti. Tai buvo
didelis laimės ir ryžto dalykas, panašus
įvykis, analogija su Klaipėdos kraštu,
buvo Nepriklausomybės kovose dėl Vil-
niaus. Ties Širvintais gen. Želigovskis bu-
vo sumuštas. Kelias į Vilnių, buvo atvir-
ras, bet niekas tuo nepasinaudojo dėda-
mi viltis, kad santarvininkai, Vakarų
Valstybės lietuviams padės atsiimti Vil-
nių, bet buvo nusivilta.

Klaipėdos atvadavimas 1923 metais
sausio 15 dieną, yra pats didžiausias įvy-
kis po Lietuvos Nepriklausomybės atsta-
tymo. Tautos, kurios neprieina prie jūros,
niekada neklesti, tik vegetuoja, kaip sako,
tik pragyvena, skursta. Lietuva, atgavus
Klaipėdos kraštą, pradėjo klestėti, įsi-
taisė savo prekybinį laivyną, užmezgė
ryšį, prekybą su kitomis tautomis. Pa-
saulis pripažino Klaipėdą Lietuvai. Rusai
antrą kartą okupavę Lietuvą, nedrįso pa-
siimti Klaipėdą sau, bet paliko Lietuvai,
o Rytprūsius okupavo. Man atrodo, kad
vokiečius išvijus, Lietuva yra teisėta
Rytprūsių savininkė. Kodėl rusai nepri-
skyrė Rytprūsių socialistinei Lietuvos
respublikai ir po šiai dienai dar daug kam

Klaipėdos Krašto minėjime atlikę programą asmenys bei šauliai ir šaulės.
Iš k.: J. Petrauskas, Em. Daukantienė, paskaitininkas — istorikas Vincas
Trumpa, garbės š. Kazys Karuža, sol. Janina Čekanauskienė, Lietuvos gen.
konsulas inž. Vytautas Čekanauskas, pianistė Raimonda Apeikytė, programos
vedėja Liucija Mažeikienė, Ona Orloviėnė, š. kp. pirm. inž. Juozas Ruokis,
Marija Banionienė, Emilija Mikalonienė, Juozas Narkevičius, Petronėlė
Levickienė, vėliavniekas Juozas Paplauskas.

mirties jūra, bet ypač dėl to, kad Tolminkiemis,
Ragainė, Tilžė, senosios nadruvių, skalvių ir Sem-
bos žemės, tas tikrasis lietuviškosios istorijos ir
poezijos mūzos lopšys, tebėra valdomas svetimųjų
ir krikštijamas svetimais vardais.

Kai 1953 m. mirė Vydūnas, akademikas Juo-
zas Jurginis rašė: „Jį (Vydūną) simboliškai galima
pavadinti paskutiniuoju Mažosios Lietuvos lietu-
viu“. Klysta gerb. istorikas. Jau šiandien vadina-
moje Kaliningrado srityje yra apie 30,000 lietuvių.

Jis klysta taip pat, rašydamas, kad „paskutinis
Mažosios Lietuvos poetas Vydūnas uždegė amžiną
ugnį ant tėvynainių lietuvininkų kapo“. Ne ant
kapų lietuviai kūreno amžiną ugnį, bet po šim-
tamečiais ažuolais, kaip gyvybės ir stiprybės sim-
boliais. Niekados mūsų žmonės nepamirš nei savo
didžiausio poeto gimtinės, nei tų vietų, kur
gimė „Aušra“, nei to krašto, kur gimė lietuviškoji
Kleja, istorijos ir poezijos mūza.

“Juozo Daumanto” šaulių kuopa, Los Angeles, 1983 m. sausio 16 d. suruošė Klaipėdos Krašto prie Lietuvos prisijungimo 60-ties metų sukakties minėjimą. Šv. Kazimiero parapijos pradžios mokyklos kieme išsirikiavusios vėliavos su palyda. Iš k.: kuopos pirm. inž. Juozas Ruokis, garbės šaulys Kazys Karuža, Jonas Petrauskas, Petronėlė Levickienė, š. Ona Razutienė, Juozas Narkevičius, š.m. vadovė Judita Paškauskienė, Emilija Mikalonienė, vėliavnickas Juozas Paulauskas, Ona Orloviėnė ir Marija Banionienė. Nuotr. Gulbinsko

neaišku. Tapus Lietuvai nepriklausoma, Rytprūsiai būtų rusam prieinami tik iš oro”.

Po pirm. J. Ruokio, lyg netikėtos, ilgus kalbas, buvo pakviesta programos vedėja, visuomenininkė Liucija Mažeikienė, kuri kvietė tarti žodį Lietuvos gen. kons. inž. Vytautą Čekanauską. Konsulas paryškino, kad Lietuva dar neužbaigusi užgrobtų Lietuvos žemių su sostine Vilniumi sprendimo, ėmėsi ryžto ir drąsos su Klaipėdos krašto patriotais, ginkluota jėga, išvaduoti kraštą nuo svetimos prispaudos. Klaipėdos kraštas, buvęs šimtmečiais atskirtas nuo Lietuvos, vėl buvo prijungtas prie jos ir t.t.

Toliau tarė žodį Alto ir Tautinės Sąjungos pirm. inž. Antanas Mažeika, kuris savo turininga kalba palietė Klaipėdos krašto minėjimo reikšmę ir padarė visus veikėjus, kuo daugiau prisidėti prie lietuviškos veiklos ir užgyrė šaulių kuopos nuopelnus, kurie ėmėsi kilnaus darbo ir surengė Klaipėdos krašto minėjimą.

Toliau tarė žodį Mažosios Lietuvos Bičiulių Draugijos vicepirm. Vladas Bakūnas, kuris kiek išsamiau nušvietė Klaipėdos krašto atvadavimo priežastis ir reikšmę. Jis jau iš vakaro davė per vietos radio pusvalandį ilgoką paruoštą pranešimą apie Klaipėdos kraštą ir suteikė klausytojams svarbesnių istorinių žinių.

Jis buvo atvykęs su savo tėvais iš Vilkiškio į Klaipėdos kraštą gyventi 1925 metais, visą laiką ten dirbo įvairiose valstybės įstaigose ir gyveno iki krašto atplėšimo, 1939 m. kovo 25 dienos, ir dar po to buvo vyriausybės paliktas prie likvidacijos tų įstaigų, kuriose jis dirbo.

Gautas raštiškas sveikinimas Los Angeles skautų vardu iš Mykolo Naujokaičio, telefonogramas atsiantių Melbourne ir Sidney šauliai, iš Australijos.

Pagrindinę paskaitą skaitė istorikas Vincas Trumpa, kuri užtruko apie pusę valandos laiko. Tai buvo kruopščiai ir rūpestingai paruošta paskaita, kuri publiką supažindino su Klaipėdos krašto praeitimi ir dabartimi. Paskaita buvo labai įdomi ir gal įdomiausia kokia yra buvusi iki šių dienų losangeliečių renginiuose. Už tai susilaukė iš publikos ir šaulių kuopos vadovybės didelės pagarbos (talpiname šio Kario puslapiuose).

Po to, sekė Lietuvos Himnas ir vėliavų išnešimas. Meninę dalį atliko solistė Jėnina Čekanauskienė, kuriai akomponavo Raimonda Apeikytė. Padainavo keturias liaudies dainas: Miškų gėlė (Klaipėdos gimnazijos daina), “Jūra”... muz. A. Nako, žodžiai O. Miciūtės, “Plaukia sau laivelis”, St. Šimkaus, “Mano rožė”, Kačenausko. Publika nesigailėjo katučių.

Meninei daliai pasibaigus, programos vedėja pakvietė š. kp. pirm. J. Ruokį,

kuris padėjo kuopos vardu programos atlikėjams: kun. dr. V. Bartuškaiti, konsului Vyt. Čekanauskui, Alto ir Tautinės S-gos pirm. A. Mažeikai, Mažosios Lietuvos Bičiulių Draugijos vicepirm. Vl. Bakūnui, istorikui Vincui Trumpai, sol. A. Polikaičiui, sol. J. Čekanauskienei, pianistei R. Apeikytei, scenos dekoratoriui dil. A. Petrauskui, garbės šauliui Kaziu Karužai, už surengimą minėjimo, v-bos nariams, programos vedėjai L. Mažeikienėi, mažlietuviui mokyto. Vytautui Glazėi už parūpinimą Klaipėdos krašto vėliavos, aukų rinkėjams: p. Šišienei, š. A. Pinkui, š. Sof. Vizgirdienei, š. Em. Protkelienei, š. El. Ramonienei. Už piniginę stambesnę auką padėka: š. Onai Motiekienei, š. Br. Strikaičiui ir š. Sof. Puikūnienei ir kitiems. Surinkti pinigai buvo paskirti vaišių produktams nupirkti ir likusieji pinigai paskirti “Kario” paramai. Padėka šešems šaulėms už paruoštą vaišes ir p. aukotus pyragus: m. v-vei Jud. Paškauskienėi, š. V. Tuminienei, Br. Tompauskienėi, St. Verbylienei, p. Kančiauskienėi, Br. Venckienei, V. Andrašūnienei, š. O. Bielskienei, p. Šepikienei, St. Žukauskienei ir kitoms.

Buvo prisirinkusi pilna salė publikos, kuri po programos pasivaišino ir geroj nuotaikoj skirstėsi namo.

Kazys Karuža

“MARTYNO JANKAUS” ŠAULIŲ KUOPOS METINIS SUSIRINKIMAS

E. RIBOKIENĖ

Sausio 22 d., Sandaros salėje, įvyko “Martyno Jankaus” kp. metinis susirinkimas, dalyvaujant valdybai, Naujosios Anglijos rinktinės pirm. J. Stašaičiui ir kvorumą sudariusiems nariams.

Susirinkimą atidarė kp. pirm. Petras Šaulys. Visus pasveikinęs, pakvietė atsisostojimu pagerbti — prisiminti “M.J.” kuopos mirusius: Vytautą Dambrauską, F. Šmitą, Editą Pulminskienę, Vladą Jakimavičių, Joną Monkų ir šiuos metus pradėjus — garbingąją narį, kompozitorių Julijų Gaidelį. Tylos susikaupime visų minytose buvo mūsų į amžinybę išlydėtieji. Jie išplaukė į amžinybės uostas ir jau žino mirties paslaptį. Vienas po kito ir mes išplauksime.

Praeiti susirinkimo protokolą skaitė jį surašiusi St. Gofensienė. Protokolas priimtas be pataisų. Kasininkas Ant. Šedukis pranešė kasos stovį, o Ona Eikiniene perskaitė revizijos komisijos aktą. Susirinkimas džiaugėsi tvarkinga kasos vedimu ir iki šios dienos gerame stovyje esančia kasą.

Kuopos pirm. P. Šaulys savo žodyje pasidžiaugė metų bėgyje pasigėrėtiną “Martyno Jankaus” šaulių veikla. Džiaugėsi, kad šauliai Brocktone ir apylinkėse gausiai ir nuoširdžiai dalyvavo Naujosios Anglijos šaulių rinktinės stovykloje Kennebunkporte. Dalyvavo visose programose, ir šaudymo varžybose surinko daugiausia taškų ir laimėjo N. Anglijos rinktinės pereinamąją taurę. Pereinamoji taurė perėjo “Martyno Jankaus” kp. nuosavybėn, ir susirinkimo metu spindinti taurė dar pagražino Stasės Gofensienės gražiai išpuoštą stalą. Padėka Julijai Šaulienei, Ant. Šedukiui ir V. Rupšui. Baigęs pranešimą pirm. Šaulys pranešė, kad visa valdyba atsistatydina ir paprašė išrinkti susirinkimo pirmininką ir sekretorę. Susirinkimo pirmininku išrinktas J. Stašaitis, sekretore — St. Gofensienė.

Tešiant susirinkimo dienotvarkę pats sunkiausias punktas buvo pirmininko ir valdybos rinkimai. Visi kratosi tos garbės ir pareigų. Liūdna. Tačiau turime džiaugtis, kad dar galima rasti nepavargusių, darbingų narių. “Martyno Jankaus” kuopa išsirinko pirm. Juozą Stašaitį, sekretore Stasę Gofensienę, išd. — Antaną Šedukį. Vice pirmininkais ir valdybos nariais: Romualdas Bielkevičius, Jonas Freimanas, Ona Eikiniene ir spaudos reikalams — E. Ribokienė. Revizijos komisija: Jonas Činčys, Vincas Grybauskas ir Julija Šaulienė. Į Brocktono Tarybą išrinkti keli atstovai. Naujai išrinktasis “Martyno Jankaus” kp. pirm. savo žodyje

kvietė nebijoti darbo, nebijoti klaidų, tik bijoti klaidoje pasilikti.

25-rių metų “M. Jankaus” kp. sukakties reikalu — kas jau padaryta ir kas dar skubiai reikia daryti referavo rengimo komisijos pirm. St. Gofensienė. Salė ir šv. mišios užsakyta, leidinėlis ruošiamas. Šventės minėjimas 1983 m. rugsėjo 18 d. Brocktone, tikėkime, bus maloni šventė. Naujosios Anglijos Rinktinės vėliavos įsigijimui reikalinga kiekvieno nario auka, — pasakė pirm. J. Stašaitis; ir po kelių klausimų susirinkimas baigtas Lietuvos himnu. Gražiai sugiedojus Lietuvos himną, visi buvo pakviesti prie vaišių stalo, kurias paruošė sesės ir broliai šauliai.

“Martyno Jankaus” šauliai tebeliudi netekę garbingo nario, šaulio kompozitoriaus Juliaus Gaidelio, kuris sausio 6 d. iškeliavo amžinybėn palikęs dideliu skausme sūnų Garsą, artimuosius šaulius ir visus. Paliko nebaigtas kurti, dainuoti, giedoti kantatas, simfonijas, operas, paliko nutilęs šv. Kazimiero liet. parapijos Brocktone chorą, Bostone vyrų sektetą, muzikos ir dainos mokinius... Liūdime ir dėl sergančio vieno iš pirmųjų “M. Jankaus” kp. nario Mikolo Gofenso. Jam linkime greito pasveikimo, o sesei Stasei geros vilties.

Zvelgdami į savo tautos amžinąjį vieškelį, kuriuo mūsų tautos vaikai ėjo, krito, kėlėsi, sutankinkime savo gretas, aukštai iškelkime vėliavas ir drąsiai, vieningai ženkime, tikėdami, jog mūsų ateitis bus šviesi ir viltinga.

“STASIO BUTKAUS” ŠAULIŲ KUOPOS METINIS - VISUOTINAS SUSIRINKIMAS

“Stasio Butkaus” šaulių kuopos metinis - visuotinis susirinkimas įvyko sausio 30 d. šv. Antano parapijos klaseje. Susirinkimą atidarė ir žodį tarė kuopos pirmininkas Vincas Tamošiūnas. Jam praversti pakvietė: Edvardą Milkauską — pirmininku ir Lidiją Mingėlienę — sekretore. Kuopos vėliavą perduota pirmininkaujančiam.

Kuopos pirmininkas Vincas Tamošiūnas, darydamas kuopos veiklos apžvalgą, pirmiausia paminėjo kuopos mirusius šaulius: Povilą Valantiną, Petrą Želvį, Bronių Burbą ir Juozą Augaitį, paminėdamas, kad jie visi yra įamžinti Tautos Fonde. Susikaupimo minute jie buvo pagerbti.

Paminėjęs mirusius, pristatė į kuopą įstojusius naujus narius: Oną Pusdešrienę, Praną Viršilą, Juozą Janulevičių ir Ramutį Bulotą. Nepamiršo sergančių ir atostogaujančių: Jonas Bartkus, Pranas Juška, Stasė Miltakienė, Feliksas Motu-

zas ir Genė Viskantienė — serga, o Ona ir Juozas Briedžiai, Antanas ir Ada Petrauskai, Jonas ir Joana Švobos ir Juozas Leščinskas atostogauja Floridoje. Toliau paminėjo, kad kuopos veiklos centras yra šv. Antano parapijoje, kurios klebonas Alfonsas Babonas yra kuopos kapelionas. Kuopos šauliai nesitenkina vien kuopos veikla, bet yra ir tokių, kurie veikia ir vadovauja keliose organizacijose: Šaulių, Kultūros klube, Ramovėnuose, Tautinėje sąjungoje, Vilniečių skyriuje, Detroito Lietuvių Organizacijų Centre, Klaipėdos krašto vadovavimo būrelyje. Taip pat ir pagrindiniuose: Tautos Fonde, ALTE ir Lietuvių Bendruomenėje. Toliau papasakojo kas buvo padaryta ir kur dalyvauta. Kuopos veikla ir jos dalyvavimai jau buvo spaudoje aprašyti, aš jų čia nekartosiu. Pranešimo gale paminėjo kas yra numatoma padaryti: Sudėtinis komitetas balandžio 10 d. šv. Antano parapijos salėje paminės “Aušros” 100 metų sukaktį. Prelegentas dr. Algis Budreckis. Vasarą surengsime S. ir A. Vasiulių sodyboje gegužinę ir vėliau paminėsime “St. Butkaus” šaulių kuopos 25 metų sukaktį.

Po pirmininko — ėjo kuopos išdininko Mato Baukio pranešimas. Jo pranešimo nekartosiu, tik tiek pasakysiu, kad kuopa turi sudariusi užšaldytą kapitalą ir verčiasi tik gaunami iš jo nuosimčiais. Sekretorė Lidija Mingėlienė pranešė, kad ji pareigas paėmusi sekretoriui Petriui Žalviui mirus ir esanti parašiusi tik vieną protokolą. Kultūrinių reikalų vadovė Stefa Kaunelienė pasakė, kad kuopos pirmininkas V. Tamošiūnas nuosekliai viską papasakojo ir jai nėra reikalo tą patį kartoti. Ji pasiūlė išleisti anglų kalba Sibiro kankinės Matildos Mėlienės kančių veikalą “Kryželiai Arktikoje”. Pasiūlymas nebuvo svarstytas, taip ir paliko pasiūlymu. Moterų vadovės padėjėja Ona Šadeikienė trumpai ir drūtai pasakė: “Kas buvo parašyta, tas buvo ir padaryta”. Revizijos aktą perskaitė Edvardas Milkauskas, kurio pasiūlymu, už gerą knygų vedimą, išd. M. Baukiui pareikšta padėka. Garbės Teismo pranešimą padarė G.T. narys Antanas Grinius, o Vasario 16 gimnazijos būrelio vadovas Kazys Sragauskas. Jis pereinaitis metais surinko ir Vasario 16 gimnazijai per Balfą pasiuntė 700 dol. Pranešimai buvo be pataisų priimti.

Į kuopos valdybą patvirtinti Vinco Tamošiūno pasiūlyti šie asmenys: Vincas Tamošiūnas — pirmininkas, Edvardas Milkauskas — vicepirmininkas, Matas Baukys — išdininkas, Lidija Mingėlienė — sekretorė, Stefa Kaunelienė — kultūros reikalų vadovė, Danutė Petronienė — meno vadovė, Kazys Sragauskas — Va-

Dalis dalyvių sausio 30 dienos visuotiniame "Vytauto Didžiojo" rinktinės šaulių susirinkime, kuris įvyko Rinktinės namuose Čikagoj. Prieky sėdi iš k.: Centro valdybos pirm. K. Milkovaitis, Moterų vadovė Birutė Jasaitienė ir Kultūros reikalams vadovas rašytojas Anatolijus Kairys. Nuotr. P. Malėtos

sario 16 gimnazijos būrelio vadovas ir Alfonsas Lukas — vėliavnešys. Į revizijos komisiją: Juozas Mačiulaitis, Jonas Bartkus ir Kazys Sragauskas. Į Garbės Teismą: Petras Bliūdžius, Antanas Grinius ir Balys Gražulis. Šaudymo sporto vadovas — Jonas Šostakas ir atstovais į Detroito Lietuvių Organizacijų Centrą — Eugenija Bulotienė ir Jonas Šostakas. Į šaulių moterų parengimų grandį: Bronė Čiunkienė, Antanina Jonynienė, Elžbieta Jodinskienė, Emilija Kutkienė, Ona Pusdešrienė, Rožė Ražauskienė, Bronė Selenienė, Ona Šadeikienė ir Aldona Tamulionienė. Susirinkime pasirašytomis kortelėmis palinkėta sergantiems sveikatos. Perduota kuopos pirmininkui V. Tamošiūnui vėliava ir sugiedotas Lietuvos himnas. Juo ir buvo baigtas kuopos susirinkimas.

A. Grinius

"VYTAUTO DIDŽIOJO" ŠAULIŲ RINKTINĖJE

Vasario 30 d., savuose namuose, įvyko "Vytauto Didžiojo" šaulių rinktinės visuotinas narių susirinkimas. Dalyvavo apie 300 narių. 2 val. susirinkimą atidarė Vl. Išganaitis. Dienotvarkei praversti pakvietė A. Regį, o į sekretoriatą — J. Mackonį, M. Gudaitienę ir A. Juškevičių. Į salę buvo įnešta sąjungos vėliava. Visiems atsistojus, tylos minute buvo pagerbti mirusieji šauliai. Centro valdybos

pirmininkas Milkovaitis susirinkusius pasveikino ir palinkėjo sėkmingo darbo.

Priėmus dienotvarkę, sekė valdybos ir rinktinės padalinių vadovų pranešimai. Pirmas kalbėjo rinktinės pirmininkas Vl. Išganaitis. Kadangi valdyba renkama trims metams, tai jis aptarė visą praėjusių 3 metų veiklą. Po to, gerai paruoštus pranešimus padarė padalinių vadovai. Mackonis davė 1982 m. rinktinės namo apyskaitą. Šaulių rinktinės apyskaitą padarė J. Pocius. 1983 m. sausio 1 d. saldo buvo 38,045.36 dol. Pinigai laikomi banke. Po visų pranešimų, revizijos komisijos pranešimą pateikė K. Povilaitis. Patikrinus piniginių stovį, vedamas knygas ir pateisinamuosius dokumentus visas buvo rasta pavyzdingoje tvarkoje. Apyškaitą tvarkantiems Mackoniui ir Pociui priklauso padėka. Visos apyskaitos susirinkimo buvo patvirtintos.

Toliau sekė valdybos, garbės teismo ir revizijos komisijos rinkimai naujam 3 metų terminui. Nominacijos komisijos pranešimą padarė J. Petrauskas. Į naują valdybą pirmininku vienbalsiai išrinktas Vl. Išganaitis. Kiti valdybos nariai — J. Mackonis, J. Petrauskas, J. Pocius, J. Sasnauskienė ir A. Balčytis. Garbės teismas paliktas tas pats. Į revizijos komisiją darinkti — V. Džiuvė ir kandidatu P. Paleckas.

Prezidiumo pirmininkas A. Regis vėlia-

vą perdavė naujai perrinktam pirmininkui Vl. Išganaičiui, kuris pasakė ir toliau dirbsiąs sąjungos klestėjimui ir bus ištikimas jos idealams. Susirinkimas buvo baigtas tautos himnu. Po to, šaulių moterų visi buvo pavaišinti. Susirinkimas praėjo gražioje ir darnioje nuotaikoje.

P. Venclova

A.A. Janinai Markevičiūtei-
Narutavičienei-Pakštieinei-
Narūnei,

šaulei veteranei, rašytojai,
poetei, žurnalistei, visuomeni-
ninkei, TREMTIES TRIMITO
bendradarbei mirus,
liūdinčiai dukrai Danutei, žentui
Karoliui ir dukraitei Rūtelei
Vertelkoms, netekusiems taip
brangios mamytės, uošvės ir
močiutės nuoširdi užuojauta.

TREMTIES TRIMITO
REDAKTORĖ

**“D.L.K. VYTENIO” ŠAULIŲ KUOPOS
MELBOURNE
IŠKILMINGAS SUSIRINKIMAS**

“DLK. Vytenio” kuopos valdyba Melbourne, 1982 m. gruodžio 30 d., Australijos Lietuvių Dienų suvažiavimo proga, paruošė Lietuvių Namų Bendruomenės kambaryje iškilmingą susirinkimą, kurį atidarė ir pravedė kuopos pirm. S. Lipčius pasveikindamas visus susirinkusius svečius, šaulius-les ir pakvietė į presidiumą J. Ruokį, J. Kvietelaitį, J. Abromą, E. Lipčienę; sekretoriauti V. Sidabrą, kuris perskaitė raštu siūstus sveikinimus. Alb. Pocius sveikino Bendruomenės vardu, Bosikis Tautos Fondo vardu, ir šaulys Normantas Von U.S.A. Tautos Fondo vardu.

Žodžiu sveikino svečias iš Los Angeles Juozas Ruokis, “J. Daumanto” šaulių kuopos vardu, ir perdavė Centro Valdybos pirm. K. Milkovaičio mūsų kuopai linkėjimus toliau dirbti nenulstamai Tėvynės Lietuvos išlaisvinimo darbą. Sydney “Dariaus ir Girėno” šaulių kuopos pirm. J. Abromas ir Adelaidės Būrio pirm. B. Kryžanauskas šaulių vardu perdavė S. Pačėsos linkėjimus mūsų kuopai, šaulys Padgurskis sveikino visuomenės vardu.

Gerai paruoštą, šauliams pritaikytą paskaitą skaitė B. Gasūnas. E. Lipčienė pranešė apie Moterų sekcijos veiklą, “Mūsų Kultūros” vedėjas J. Kvietelaitis praturtino šaulių kuopą dovanodamas DLK. Vytenio Paveikslą. Mūsų šaulių kuopa išleido pirmąjį Biuletinį “Lietuva lietuviams”. Antrasis Biuletenis bus išleistas Vlodo Pūtvio-Putvinskio 54-rių metų su-

kakt. proga, kovo 5 d. Susirinkimas buvo baigtas Tautos himnu. Po susirinkimo vyko bendri pietus. Visa praėjo labai malonioje nuotaikoje, buvo pabendrauta, draugiškai pasikalbėta ir fotografuotasi.

Kuopos pirm. S. Lipčius

**A.A. JANINA MARKEVIČIŪTĖ-
NARUTAVIČIENĖ PAKŠTIENĖ-
NARŪNĖ**

Š. m. vasario mėn. 7 d. Miami Beach, Floridoj išsiskyrė iš šio pasaulio šaulė veteranė, rašytoja, poetė, žurnalistė, visuomenininkė Janina Pakštienė-Narūnė.

Janina gimė 1895 m. gegužės 17 d. Panevėžyje. Savo vaikystę, to meto gyvenimą, žmones ir vietas ji gražiai aprašė savo autobiografinėje knygoj “Vaikystė”.

Baigusi gimnaziją Panevėžyje, buvo pirmoji mokytoja “Saulės” d-jos pradinėj mokykloj. 1913 m. įstojo į Stebuto Aukšt. agronomijos kursų Petrapilyje. Apie mokslą Petrapilyje, to meto lietuvių studentus, Lietuvių studentų d-ją, žymiuosius Petrapilio lietuvius, I Pasaulinio karo nedateklis ir vargus, kelionę į Vilnių, gyvenimą, lenkų okupaciją ir kelionę į Kauną, gyvenimą Kaune aprašė knygoj “Jaunystė”. Toj knygoj randam žinių apie to meto jaunų akademikių talką vyrams nepriklausomybės kovų metu, Pūtvių šeimą, šaulės moteris. Narūnės “Vaikystė,” “Jaunystė” ir “Akademikės Pirmūnės” svarus įnašas į mūsų biografinę literatūrą.

Istekėjusi už inž. Petro Narutavičiaus, persikėlusi į Šiaulius, įsijungė į visuomeninę veiklą. Buvo ilgametė Lietuvos Vai-

škilmingo susirinkimo ruošėjai, iš k.: E. Lipčienė, J. Abromas, J. Ruokis, B. Kryžanauskas ir S. Lipčius.

ko v-bos narė. Šiauliuose gimė Natutavičiam dukrelė Danutė.

Grįžusi su šeima į Kauną, rašė į Lietuvos Aidą, Rytą, Ūkininką, Liet. Žinias, Moteris ir Pasaulis, Vyturis ir k. Lietuvos Aide organizavo Moterų skyrių ir buvo jo redaktorė. Be to, organizavo Lietuvos Radijofone “moterų pusvalandį” su paskaitom ir meninėm programomis.

II Pasaulinio karo pabaigoj gyveno su šeima Austrijoj. Rašė savo atsiminimus. Emigravo į Kolumbiją, Priklausė Tarptautinei Rašytojų d-jai. Kolumbijoj mecenatas dr. Ivan Bedout išleido jos legendą “Gintarėlė” lietuvių ir ispanų kalbomis. J.A.V. “Gintarėlė” išleista anglų ir vokiečių kalbomis. Susižavėjusi legenda apie gintarą, dr. Patti Rice savo knygoje “Amber: the Gem of the Ages” atpasakoja “Gintarėlės” turinį.

Persikėlusi į J.A.V. Narūnė apsigyveno Miamiyje, Floridoj. Istekėjo už prof. K. Pakšto. Likusi antrą kart našle, nenuleido rankų, rašė, platino lietuvišką knygas, rašė straipsnius ir korespondencijas, eilėraščius. Vazinėjo. Siuntė siuntinius į Suvalkų Trikampį.

Parašė arti 20 knygų vaikams, jauniui ir suaugusiems. Bendradarbiavo Drauge, Tėviškės Žiburiuose, KARY ir kit. Jos knygų stilius lengvas, turinys įdomus, kalba graži, visos gražiai iliustruotos ir biografinės daugeliu nuotraukų papuoštos.

Šaulė veteranė. Aktyviai reiškusi Lietuvoj, tuoj įsijungė į Lietuvos Šaulių S-gą Tremtyje. Sielojosi S-gos reikalais.

Tai buvo didelių gabumų, nepaprastos energijos lietuvi intelektualė, kuriai prilygti nedaugelis gali.

Perėmusi KARY redaguoti Moterų skyrių, pirmąjį laišką gavau iš, tada tik iš jos knygų man pažįstamos, J. Narūnės. Laišką tokį mielą, drąsinantį. Kai susitikome Detroit, pajutau iš jos spinduliuojančią dvasinę šilumą ir meilę.

Nustojome didžios asmenybės, lietuvių patriotės.

Ilsėkis ramybėj, miela Sese, toli nuo savo gimtojo Panevėžio, nuo tėvynės laukų, pievų kur kūdikiu bėgiojai, nuo tų vietų kur žaidei, mylėjai, kūrei, brendai kaip literatė, visuomenininkė. Tave pasigesim, Tave prisiminsim, Tu liksi nemari savo nuveiktais darbais, savo literatūrinium kraičiu.

S. Kaunelienė

— 1982 m. rugsėjo m. 6 d. NATO laivyno pratimuose Kattegato sąsiauryje dalyvavęs danų laivas — fregata, netikėtai iššovė amerikiečių gamybos raketą "Harpoon", kuri atsimušusi į Zealando salos krante buvusi tuščią vasaramį sprogė ir suardė kelis kitus tuščius vasaramius. Zealando sala yra apie 45 mylios į šiaurės vakarus nuo Kopenhagos. Raketa "Harpoon" yra skirta kauti laivus, sveria apie 1500 svarų, neša apie 300 svarų didelio galingumo sprogstamos medžiagos, iššauta į taikinį skrenda apie 6 pėdas virš bangų, tolianaša virš 60 mylių. Danų laivas, netyčia iššovęs raketą, yra ginkluotas dviem "Harpoon" prieš laivus ir "Seasparrow" prieš oro taikinius raketaimis.

— Rusai pagamino pagerintą "Spigot" AT4 prieštankinę raketą vairuojamą laidu ir radaru, kuri pakeis nuo 1965 metų turimą Varšuvos pakto valstybėse "Saggar" AT3. Nauja AT4 raketa perginkluojami rusų ir Rytų Vokietijos daliniai. AT4 laidoma nuo trikojo, pritaikytu 120 mm, 1,25 metro ilgio plastikos vamzdžiams, su periskopiniais optiniais taikikliais, tokiu būdu taikytojas gali būti visą laiką priedangoje. Kautynių parengtyje AT4 sveria apie 35 kg, nešiojama ir aptarnaujama trijų kovotojų; tolianaša apie 2 km.

— Amerikiečių sunkaus transporto CH47 helikopterus, po keturių metų intensyvaus bandymų, papildys pagerintais CH47D, kurie yra didesnės kėlimo galios, paslankesni, patvaresni ir pigiau kainuos jų išlaikymas. CH47D galės nešti 33 kovotojus pilnoje kautynių parengtyje, arba ant specialiai pritaikyto kablų pakabintą MI98 gaubicą su dienos normos šaudmenimis ir vienuolikos kovotojų tarnyba, bendro svorio apie 11 tonų; arba M 113 pėstininkų šarvuotą sveriantį apie 10 tonų; arba 11 tonų svorio D5 buldozerį ir kitokius reikmenis sveriančius ne daugiau 12 tonų.

— Rusų tankų T-72 šarvuose yra pritaikyti plastikos tarpai, buvo manyta, kad jie padidina smūgio atsparumą, tačiau yra nuomonių, kad tai padaryta apsaugai prieš neutroninių bombų radiaciją (neutronines bombas, tuo tarpu turi pasigaminę tik amerikiečiai). Minėti plastikos tarpai tankų šarvuose, skaičiuojama, gali sumažinti neutroninę radiaciją penkis kartus. Tiksliau bus galima nustatyti, kaip bus sužinota tiksliai plastikos sudėtis ir jos storis.

— Antrasis Pasaulinis karas buvo komplikuočiausias iš visų iki tol buvusių karų. Kovotojai ir vadai parodė didelį sugebėjimą panaudoti naujas technologines priemones, asmenišką iniciatyvą ir sumanumą. Ginklai buvo sudėtingi ir komplikuoti —

kulkosvaidžiai, tankai, artilerija, lėktuvai, ryšio ir transporto priemonės, tokių anksčiau nebuvo. Taktiniai dalinių veiksmai išsiskyrė judrumu plataus masto manevruose išskleisti dideliuose plotuose. Eilinio kovotojo įgudimo, sumanumo ir ištvermės reikalavimai II Pasauliniame kare, XIX šimtmečio kovotoją visiškai suparalizuoti. Šiame kare nebuvo ištisai profesionalių kovotojų — surinkti civiliniai, po trumpo organizacinio apmokymo buvo metami į frontą, be kautynių patyrimo dažnai dalyvaudami sunkiausiose mūšiuose, kur kautynių patyrimą greitai įgydamo pirmame susidūrimo su priešu.

— Pietinėje Azijos dalyje, kur yra aukščiausias kalnas Everestas, tarp pietinio, Kinijos okupuoto, Tibeto ir šiaurinės Indijos, nusitęsusi ruožu Himalajų kalnyne (apie 140 000 kv. km. ploto) yra Nepalo valstybė, susidedanti iš įvairių mongolidų genčių: — šiaurinėje dalyje gyvena tibetiečiai (botijai), vakarinėje — gurunai ir magarai, vidurinėje dalyje — murmiais, gurkai ir nevarai, rytinėje — kirančiai, limbusai ir lepčiai. Iš visų išsiskiria gurkai — bramanų ir radžputų palikuonys, savo laiku musulmonų ištumti iš Indijos ilginiui pasidarė Nepalyje vyraujanti gentis. Jų kalba yra kilusi iš sanskrito. Gurkų Katmandu miestas yra vadinamas sanskrito raštų "sandėliu", ku-

NATO ginkl. jėgų tankas LEO-PARD II

riame yra laikomi seniausi sanskrito kalba rašyti veikalai. Gurkų pagrindinis verslas — karinė tarnyba; paskutinių 170 metų laikotarpyje daugiausia jų samdo anglai ir indai.

1814 metais, kai anglai valdė Indiją, su 30,000 kariuomenės norėjo užimti Nepalą, tačiau jiems kelią pastoj 12,000 gurkų. Vėliau anglai samdė gurkus pagalbai įvairiuose karuose; pav. 1857 m. gurkai numalšino indų sukilimą: I Pas. kare gurkų daliniai buvo anglų karinėse jėgose Europoje; II pas. karo metu, po Dunkirko katastrofos, apie 200,000 gurkų karių papildė anglų jėgas; gurkai dalyvavo Palestinos, Malajų, Borneo ir Falklando kovose. Šiuo metu anglai turi gurkų dalinių Hong-Konge, Anglijoje (dalis jų yra Buckinghamo rūmų sargyboje). Samdytų gurkų dalinių, apie 75,000 yra Indijos karinių jėgų sąstata.

Gurkai kaip kariai išsiskiria lojalumu, drąsa, sumanumu kautynėse ir pasididžiavimu karine profesija; jie yra socialūs — lengvai įsijungia kitų tautų žmonių tarpe, tačiau kautynėse yra beatodairūs sau ir priešui (Falklando salų veiksmuose anglai atydžiai sekė gurkus, kad jie bereikalingai neišžudytų argentiniečių). Nedidelio ūgio, stambaus sudėjimo, fiziniai patvarūs, gurkai ryškiai išsiskiria iš anglų karių. Išsitarnavę sutartą laiką, gurkai grįžta į gimtąją vietą, kur būna iškilingai sutinkami ir lieka šeimos ir giminių pasididžiavimu. Gurkai stengiasi baigti aukštesnes mokyklas, kad galėtų geriau išnaudoti modernias technologines priemones.

— Septynias savaites trukęs karas tarp argentiniečių ir anglų, prasidėjęs 1982 m. gegužės mėn. 21 d. Falklando salose, šiuo metu yra beveik užmirštas, tačiau kai kurie patyrimai pravartu prisiminti. Pasikartojantis patyrimas tebėra, kad kautynės nulemia kovotojas — nuo jo pasirengimo ir moralės priklauso kovos išdavas. Argentiniečiai, turėdami jėgų persvarą ir kovodami apie 200 mylių nuo kontinen-

to, pralaimėjo prieš anglų expedicionines jėgas veikusias 8000 mylių atstumu nuo savos žemės. Anglai turėjo 32 karo laivus, argentiniečiai 41, anglai — 37 kovos lėktuvus, argentiniečiai — 220, anglai atplaukė su 10,000 kovotojų, argentiniečių salose buvo irgi 10,000, žemyne dar 30,000. Anglų kovotojai buvo aprūpinti atatinkamais gerais ginklais, remiami laivyno artilerijos ir lėktuvų, surinkti iš marinų, parašiutininkų gerai paruoštų invazijos veiksmams. Puolimo metu, salose jie sutiko, palyginamai, menką pasipriešinimą, arba jokio, nes argentiniečių kariuomenė susidėjo iš menkai — tik dalinai apmokytų kovotojų, neparuoštų kovoti sunkiose klimatinėse sąlygose. Argentiniečiai, nors ir turėdami didelę persvarą ore, nesugebėjo suorganizuoti suderintų puolimo veiksmų (be to, silpnai paruošti lakūnai veikė prieš anglų patyrusius). Dėl to, jau pirmą kautynių dieną, argentiniečiai neteko 17 lėktuvų, nors argentiniečių lėktuvai ir sužalojo penkis anglų laivus ir numušė tris helikopterus, panaudodami prancūzų gamybos raketą "Exocet", paskandino anglų modernią naikintoją "Sheffield". Anglų lėktuvai veikė iš lėktuvnešių, dėl to, kautynių zonoje galėjo būti ilgesnį laiką. Argentiniečių skrisdami virš 200 mylių nuo bazių, kautynių zonoje galėjo būti vos keletą minučių, dėl kuro ribotumo, be to, tuo metu prasidėjęs blogas oras klidė argentiniečiams atlikti perskridimus iš bazių į kautynių vietas ir atgal. Bendroje išvadoje, Falklando salų karo veiksmuose nebuvo nieko naujo, išskyrus, kad buvo išbandyti keli naujo tipo ginklai ir pakartotinai išryškinta vadų sugebėjimo ir kovotojų pasiruošimo svarba ir didelė technologijos įtaka ginklavime.

Falklando salų ir Lebanono karai išryškino technologijos svarbą kariniuose veiksmuose. Argentiniečiai naudodami prancūzų gamybos modernias "Exocet" raketas, anglų laivynui padarė palyginamai didelių nuostolių, nes anglai neturėjo modernių priešraketinių apsaugos priemonių. Žydai, naudodami amerikiečių gamybos naikintuvus F-15 ir F-16, ginkluotus "Sidewinder" ir "Sparrow" raketomis, oro kautynėse numušė 85 rusų gamybos Mig-21 ir Mig-23 naikintuvus, valdomus Sirijos lakūnų, neprarasdami nė vieno savojo; čia negalima užmiršti lakūnų kvalifikacijų ir pasirengimų skirtumų). Elektroninių įrengimų Ec-2 pagelba, lėktuvais "Hawkeye" buvo greitai ir tiksliai susektos siriečių ginklų pozicijos, priešlėktuvinės apsaugos imtinai ir amerikiečių gamybos raketomis neutralizuojamos.

Įvertindami technologijos ir atatiniamo ginklavimo svarbą, ilgą metų eilę dėsle didinti karinius biudžetus, pastaruo-

ju laiku, ne be susirūpinimo, nežiūrint didelio deficito valstybiniame biudžete, amerikiečiai žymiai padidino sąmatą naujiems ginklams. Pirmoje eilėje einama prie gerinimo oro jėgų, nes iš patyrimų įsitikinta, kad kautynėse aviacijos pirmavimas yra esminės reikšmės: — didelis judrumas, veiksmingas sekimo ir ugnies priemonių panaudojimas ypatingai prieš tankus, priešlėktuvinės apsaugos ginklus ir prieš o jėgų telkinius. Naikintuvams F-15 ir F-16 numatoma pritaikyti atatinkamus įrengimus nakties ir nepalankiam ore kautynėms. Supernaikintuvai F-18 turės pagerintus elektroninius įrengimus, suderintus su kompiuteriais bepilotiniam kilimui ir nusileidimui ant lėktuvnešių, taip pat ugnies valdymui, kad lakūnas turėtų daugiau laiko sekimui aplinkos ir taikinių, instrumentų ir jų operavimui. Kitas aviacijos fenomenas, tai radarui "nematomas" bombonešis "Stealth", kuris po ilgų diskusijų, bus gaminamas ginklavimui (manoma, kad dėl to, šiuo metu rusų turimos 10,000 priešlėktuvinės raketinės baterijos ir didelis kiekis naikintuvų, prieš bombonešius "Stealth", bus tik brangus laužas).

Aštuoniolika metų planuotas 60 tonų tankas M-1 buvo sėkmingai išbandytas įvairiuose poligonuose; galintis "matyti" taikinius naktį ir nepalankiam orui esant, dideliu tikslumu šaudyti judėsyje, aprūpintas laserio taikymo įrengimais, valdomas kompiuteriu, pagerintais šarvais, prieškrituline ir priešdūjine apsauga, pagaliau įeina amerikiečių ginklaviman. Sunkųjį M-1 tanką seka nauji, pagerinti "Bradley" pėstininkų šarvuočiai; pėstininkų, artilerijos įvairūs ginklai, ryšio transporto priemonės; prie jų prisideda jūrų ginklai ir priemonės. "Mes negalim viltis rytoj, su vakarykščiais ginklais" pareiškė amerikiečių senato ginkluotų jėgų komitetas.

— Vakarų Vokietija, bendradarbiaujant prancūzams, tanko M48 važiuoklę pritai-

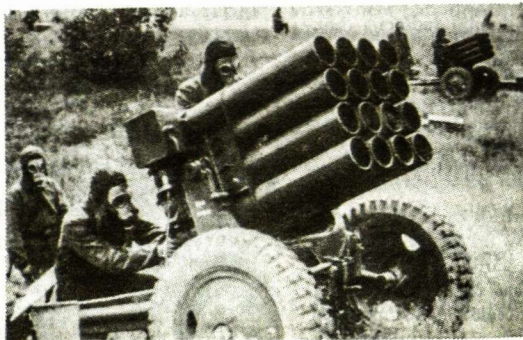
kė 15 pėdų pločio minų lauko valymui. Priekyje šarvuočio įrengtas velenas, sukamas tanko motoro per transmisiją, tam tikrais "kastuvais" minas iškasa, arba sprogdina. Apie 400 pėdų taką išvalo nuo minų per 10 minučių, išmėtydamas minas į kairę tako pusę.

— Norvegai pagamino pėstininkams rankinį žiūroną sekimui naktį ir nepalankiam ore NK23/KN150 — derinys norvegų ir švedų gamybos. Aprūpintas 1.5 volto dviem sausom bererijom, kurios aptarnauja žiūroną sudėtingą elektroninį įrengimą 40 valandų laikotarpiui; ryškiai "parodo" taikinius iki 1.5 km atstumo, automatiškai nustatydamas ryškumą keičiantis šviesos intensyvumui, pav. pasirodžius apšvietimo raketai, arba prožektoriu, ar debesuotą naktį mėnulius išėjus iš debesų dangos. Ryškumo pakeitimai atliekami vienos sekundės bėgyje.

— Po keturių intensyvaus bandymo metų amerikiečiai įveda ginklaviman "Hughes" gamybos pėstininkų tiesioginės paramos šarvuotą helikopterį, ginkluotą laseriu valdomomis "Hellfire" raketomis, 30 mm automatinio pabuklu (tinkamas kauti tankus) ir 2.75 colio raketomis. Specialiai kautynių sąlygoms pritaikyta sunki šarvuota helikopterio konstrukcija, yra atspari pėstininkų ginklų kliudymams; pav. transmisija gali veikti kurį laiką be alyvos, išorinis mechanizmas, kuro tankai ir įgula apsaugoti šarvais atspariais 23 mm pabūklų kliudymams. Daug tylėsnis motoro veikimas, negu kitų helikopterų, turi elektroninius taikymo sekimo įrengimus blogo oro, nakties ir dūminės uždangos atvejais.

— Vidutinio našumo raketos "Sparrow" AIM-7 amerikiečiai keičia į naujas, radaru valdomas "AMRAM", skirtas naikintuvų F-15, F-16, 14 ir F-18 ginklavimui. Raketų "AM RAM" numatoma pagaminti apie 10,000. □

Sovietų raketsvaizdžių tarnyba pratimuose su priešscheminės apsaugos priemonėmis.

MOKSLAS IR TECHNIKA

Žmogaus amžius žemėje

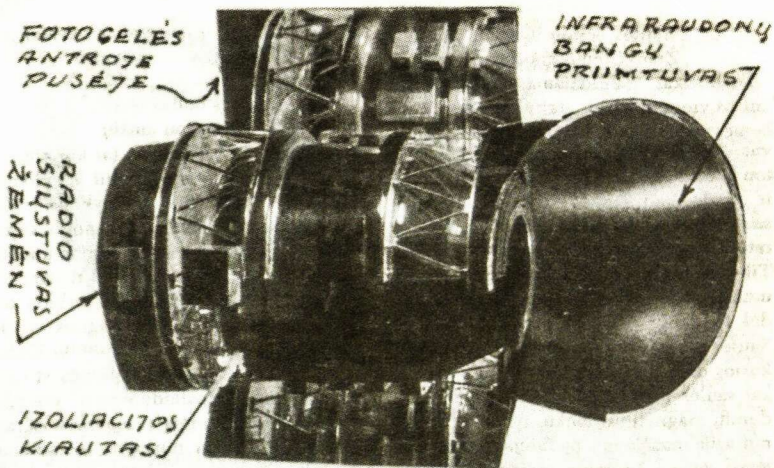
Tariamai pirmojo žmogaus, atsiradusio Žemėje prieš 100,000 metų, kaukolė buvo atrasta 1856 metais Vokietijoje prie Neanderthalio (L.E. XX), tačiau, pagal Harvardo Universiteto antropologo D. Pilbeam surinktus duomenis, iš įvairiuose muziejuose laikomų iškasenų, Azijos ir Afrikos homonoidai yra 8 milijonų metų senumo, gi paskutiniai radiniai Pakistane nusako žmogaus atsiradimo Žemėje amžių siekiantį 14 milijonų metų. Palyginus Pakistano iškasenų pavyzdžius, nustatyta, kad vienos kaukolės dalys — nuotrupos yra panašios į žmogaus, kitos į beždžionės — orangutangą. D. Pilbeam nuomone, pagal dabartinį daleidimą tarp žmogaus ir beždžionės trūksta ne vieno nareljo, bet tūkstančių.

Asbesto pakaitalas

Asbestas yra mineralas, kuris plačiai naudojamas kaip izoliacija, tačiau, pasirodė sukeliantis vėžio ligą. Amerikiečiai surado jam pakaitalą: marmuro dulkės sumaišytos su grafitu, palyginamai žemoje temperatūroje (žemesnėje negu stiklo tirpimo) susijungia į "tyrę", kuri perleista per centrifugas susiformuoja į plaušą panašų į stiklo vilną (kuri taip pat naudojama izoliacijai). Naujas produktas numatoma plačiai panaudoti statyboje, kaip izoliacinė medžiaga.

Japonai tyrinėja erdvę

Pastaruoju metu japonai skiria daug lėšų erdvių tyrinėjimams. Laike paskutinių 25 metų japonai išbandė apie 1000 raketų. Pirmą satelitą "Lambda" japonai išmetė Žemės orbiton 1964 metais. Trylika metų vėliau Žemės orbiton išmetė geostacionarinį satelitą virš Vaigo salos, tarp Filipinų ir Australijos (satelitas, kuris keliauja orbitoje tokiu greičiu, kuris atitinka Žemės paviršiuje kurio nors Žemės sukimosi taško greičiui, tokiu būdu atrodo, kad satelitas "stovi" virš to Žemės paviršiuje taško). Kiti satelitai buvo meteorologijos, vandenyno gelmių tyrimo, geologiniai ir pan. 1985 metais japonai planuoja pasiųsti erdvėlaivį "Planeta A" pasitikti pro Žemę atkeliaujančią link saulės kometa "Halley", kuris tyrinės kometas "uodegą", pačios kometos sudėtį ir ją supančias apraiškas artimoje orbitoje aplink saulę. Japonai taip pat planuoja kelionę į mėnulį ir tam ruošia astronautus. Aštuonių metų laikotarpyje planuoja paleisti erdvėsna aplink Žemę erdvėlaivį, panašų kaip amerikiečių "Columbia" (shuttle).

Radio - teleskopas žemės satelitas

Jau matoma "Halley" kometa

1982 m. spalio 16 d. Palomar observatorijos teleskopu astronomai pastebėjo "Mažąjį Sūrą" žvaigždžių telkinio srityje, link saulės artėjančią "Halley" kometa, kuri orbitoje saulę apskrieja kas 76 metai ir šiuo metu yra virš milijono mylių atstu nuo Žemės. Astronomų skaičiavimu, šį kartą kometa "Halley" Žemės aplinką pasieks 1986 metų pradžioje. Paskutinį kartą kometa Žemės aplinkoje buvo 1910 metais ir buvo stebėta optiniais teleskopais. Šį kartą "Halley" turės artimų lankytojų — prancūzų, japonų, rusų, Europos Erdvių Agentūros ruošiami erdvėlaiviai 1985 metų pabaigoje, bus pasiųsti sutikti ir lydėti kometa, kurie kometos artimoje orbitoje kartu keliaus aplink saulę, stebėdami įvairias kometos apraiškas artimoje saulės įtakoje. Amerikiečiai planuoja stebėti kometa iš erdvėlaivio (Shuttle). "Challenger". Artimesniam stebėjimui kitos, "Giocobini-Zinner", kometos, kuri nuo 1978 metų pusės milijono mylių pirmiau už "Halley" orbitoje keliauja aplink saulę. JAV planuoja pasiųsti jos aplinkon erdvėlaivį ISSE-3 (International Sun Earth Explorer), kuris tam tikrame atstume pirmiau turės praskristi mėnulį, kad įgytų didesnį skridimo greitį; erdvėlaivui įeinant į mėnulio aplinką, dėl mėnulio traukos jis turėtų įeiti į orbitą, tačiau artėjant link mėnulio, didės erdvėlaivio greitis iki tol, kai jam greitėjant susidarys tokia išcentrinė jėga, kuri erdvėlaivį "išmes" iš mėnulio orbitos link kometos "Giocobini-Zinner" ir po 44 milijonų mylių kelio, 1985 metų rugsėjo mėn. 11 d., erdvėlaivis perskris kometos uodegą apie 2000 mylių atstu nuo kometos "galvos", siųsdamas Žemėn žinias apie atrastus reiškinius kometos uodegoje ir jos aplinkoje.

Penktas sėkmingas skridimas erdvėn

1982 m. lapkričio 11 d. ryte (J.A.V. Veteranų diena), iš Cape Canaveral Floridoje erdvių centro, su keturiais astronautais pakilęs erdvėlaivis "Columbia" po penkių dienų kelionės Žemės orbitoje 182 mylių — 292 km aukštyje "išmetęs" du komercinio ryšio satelitus — vieną amerikiečių ir vieną kanadiečių, tą pačią metų lapkričio m. 15 d. sėkmingai nusileido Kalifornijoje, Edwards aviacijos bazėje ant cementinio tako (pirmą kartą). Visų penkių erdvėlaivių nuskrįstą kelią sudaro 10,8 milijonų mylių — 17,3 mil. km. Buvo numatytas astronautų "pasiųskiojimas" erdvėje, tačiau dėl sutrikimų aprangoje to atlikti negalėjo. Satelitus iš erdvėlaivio pradžioje išmetė spyruokliais, vėliau jiems atsitolinus nuo erdvėlaivio saugiam atstume, raketiniais motorais varomi satelitai buvo iškelti į 22,300 mylių aukštį Žemės orbiton. Tame atstume nuo Žemės satelitų skridimo greitis sutampa su Žemės sukimosi greičiu, tokiu būdu satelitai tam tikro taško Žemėje atžvilgiu "stovi vietoje", priimdami ir siųsdami radio ryšio transliacijas. Penkių dienų laikotarpyje astronautai atliko eilę bandymų: vakarų Vokietijos Technologijos Instituto — mikrogravitacinės skystų metalų apraiškas prieš pat metalui stingstant — kietėjant; specialios foto kameros veikimą įvairių spektrų tyrimams; tyrė skirtingus metodus kristalų auginimams; vykdė skysčių paviršiaus įtampas tyrimus ir kt.

Erdvėlaivis "Columbia" buvo pergabentas į Floridą, paruošimui sekančiam, 1983 m. rugsėjo mėn. skridimui.

Saulės dėmių įtaka Žemės temperatūrai

Technikai daleidžiama, kad saulės kaitros vienetų kiekis atitinkamame plote Žemės atmosferos paviršiuje yra pastovus. Amerikietis astronomas W. Livingston šį reiškinį pradėjo stebėti 1975 metais ir atrado, kad Žemės kryptimi atsiradus saulės paviršiuje dėmėms, saulės temperatūra svyruoja (apie 5 laipsnius Kelvin). Tiksliai nustatyti temperatūros svyravimus trukdo reflektuojanti temperatūra, dėl to dalis stebėtojų buvo suklaidinti. Saulės dėmės turi magnetinių savybių, kurios daro įtakos į šiluminę radiaciją — kai saulės magnetinis laukas sutampa su dėmių magnetiniu lauku, tuomet šilimos radiacija mažėja nes padidėja magnetinės jėgos įtaka į šiluminę radiaciją. Stebėjimai tęsiasi toliau, nes 1979 metais buvo pastebėta, kad kai buvo daugiau saulės dėmių, žemesnė temperatūra prie Žemės užtruko dar keletą mėnesių po saulės dėmių pranykimo. Minėti reiškiniai turi įtakos į meteorologiją ir radio ryšius.

“Pastorėjusi” saulė

Visais laikais mūsiškės saulės išorė buvo laikoma taisyklingos formos, iki 1982 m. pradžioje Arizonos observatorijos astronomas H. Hiel (vadovavęs naujam atradimui) išryškino, kad saulė per pusiaujį yra “pastorėjusi” — pusiaujo perimetras yra 0,0017% didesnis negu polių (saulės polinis skersmuo yra 856,000 mylių, tai per pusiaujį “pastorėjimas” yra apie 14.5 mylios).

Š.m. vasario m. 19 d. “Kitt Peak” observatorijos astronomai atrado saulėje naują — spiralinės formos dėmę, apie 50,000 mylių sersmenio. Jau žinomas saulės dėmės atrado italas Galileo. Jos buvo ir tebėra daugiau apvalios formos matomos kas 7 metai ir sukeliančios “saulės vėjus” (elektromagnetinės bangos, kliudančios radio ir televizijos ryšiams). Naujai atrasta dėmė, tuo tarpu, jokios neigiamos įtakos radio ryšiams nepadarė; ji yra spiralinės formos, ir išsilaikė virš 48 valandas, vėliau išsisklaidė į mažas dėmes. Kodėl pradžioje buvo spiralinės formos, astronomai tuo tarpu tebesiaiškina, ieškodami papildomų duomenų.

Prieš 50 metų

1932 m. birželio mėn. Anglijoje H. Cavendish vardo laboratorijoje, Cambridge, mokslininkai Cockcroft ir Walton, “suskalde” atomą atpalaiduodami nežymų kiekį energijos. Per trumpą laiką, anų mokslininkų bandymas buvo pritaikytas praktiškai panaudojimui, dideliu šuolių pastūmėjęs žmonijos civilizaciją naudin-

giems tikslams, o taip pat ir galimai pradžiai.

Naujas būdas nustatyti iškasenų amžių

Archeologinių iškasenų (ar kitokių medžiagų) amžiaus nustatymui naudojama anglies (C 16) atomų “nykimo” pusamžio stovis. Deginant dalį radinio, surenkami dūmai, kuriuose randamos minėtos anglies dalelės atitinkamai tiriamos ir iš gautų išdavų nustatomas radinio amžius. Yra nustatyta, kad anglies (C 16) “nykimo” amžius yra 5600 metų. Kadangi su “nykimu” vyksta atominės struktūros kitimas, atpalaiduojantis energiją, dabar elektroninėmis priemonėmis radinio amžių galima nustatyti nenaudojant deginimo proceso. “Elektroninis” būdas yra 1000 kartų tikslesnis už deginimo, tačiau yra daug sudėtingesnis: — anglis (C 16) iš radinio “išimama” cheminiu būdu, nesužalojant radinio audinio; anglies molekulės įdedamos į 150 pėdų ilgio van DeGraaf vamzdį — “acceleratorių” kuriame radinio molekulės bombarduojamos didelio įlydžio ionais, kurie iš Anglies molekulių “atskiria” atomus; skirtingu įlydžiu jie surenkami į vieną vietą, kur sudėtingu būdu (pagal elektromagnetinių ir magnetinių impulsų veikimą) nustatomas anglies (C 16) atomų amžius. Išradėjas D.E. Nelson, Vancouerio Universitete, pareiškimu, amžiaus nustatymo elektroninis būdas yra dar tik pirmuose žingsniuose praktiškai panaudojimui, tačiau pagerinus turimas priemones turės didelės svarbos artimoje ateityje, nes pav. norint sužinoti ar Stradivarijaus smuikas yra originalus, reikėtų pusę jo sudeginti, naudojant iki šiolinį būdą, gi naujuoju — tereikėtų jo tik aguonos dydžio trupinėlio.

Pramonei reikalingi išteklių — žaliavos mėnulyje.

Anuo metu Tvardauskas “nusileidęs” ant mėnulio tikriausiai nepagalvojo, kad ten gali būti dideli kiekiai žmogui reikalingų vertybių. Šiuo metu nuo Žemės dažnai žvelgiama į išvaizda besikaitaliojantį mėnuli, sukančias galvas, kaip ten esamas žaliavas panaudoti. Prie nūdienės technologijos reikalavimų, eilė retų metalų turi esminės svarbos įvairiose konstrukcijose, pav. judomų dalių išmatavimams, keičiantis temperatūrai, leidžiama pasikeisti mažiau negu milijoninėmis centimetro dalimis, nes reikalinga išlaikyti tikslumas prieš didelio apsisukimų dažnumą (raketų ir kitų variklių guolių). Tam tinka berilijus, kurio rūdą atitinkamai sujungus su variu, susidaro ypatingai temperatūrai pastovus ir trin-

čiai atsparus junginys. Berilijus naudojamas mikrokompiuterių svarbioms dalims (chips) gaminti. Berilijaus apščiari yra J.A.V., tačiau stokuoja titanius rūdos, kurios 90% viso pasaulio išteklių yra Australijoje, gi sunaudoja daugiausiai amerikiečiai lėktuvų, erdvėlaivių, satelitų ir raketų gamyboje, nes titanius yra palyginamai lengvas ir nepakeičia fizinių savybių iki 1600 laipsnių F. Retų metalų pareikalavimas didėja su kiekviena nauja diena, kartu su technologijos pažanga ir jos pritaikymu kasdieniniame gyvenime, todėl ir jų žaliavų išteklių Žemėje sparčiai mažėja. Dideli retų metalų (kaip berilijus, titanius, chromijus, vanadijus, kobaltas ir kt.) išteklių yra mėnulyje. Tiesa, Žemės vandenynų dugne yra susiformavusių retų metalų klodai, tačiau jų suradimas ir panaudojimas tuo tarpu yra pasakiškai brangus, gi politinėje plote — neprieinamas, nes nenustatyta, kas turi pirmą teisę į vandenynų dugno turus ir kam jie galėtų priklausyti.

Plėčiantis astronautikai, didėjant Žemės orbitos satelitų skaičiui, numatant Žemės orbitos satelitinės kolonijas, šiuo metu yra paruoštas projektas steigti satelitinės kolonijas po 10,000 gyventojų kiekvienoje (plačiau žiūr. “Space Settlements” NASA, SP - 413), kurių struktūrai reikės daug retų metalų, ir specialios vietos jų pagaminimui. Tokia vieta ir yra mėnulis, kur yra žaliavos, o metalų apdirbimas, bei dalių pagaminimas, pagal dabartinius patyrimus erdvės laboratorijoje, bus daug prieinamesnis ir lengvesnis, negu Žemėje. Pav., mėnulyje yra tikslesnis kristalų “auginimas”, kompiuteriams dalių (chips) ir kitų elektronikos dalių pagaminimas, tvirtesnis metalų suliedinimas, įvairių dalių formavimas — šampavimas, dėl mažesnės traukos, ten bus galima mažiau sunaudoti medžiagos struktūrai ir pan. Tam tikslui į mėnuli bus “pasiųstos” pirminės automatinės stotys — gamyklos, valdomos kompiuteriais, kurios atliks visus pradinis nesudėtingus veiksmus: iškas reikiamų metalų rūdą, atliks pradinį apdirbimą; tolimesnes operacijas vykdys sekančios stotys — gamyklos jau valdomos žmogaus. Toliau seks satelitų ir erdvėlaivių konstrukcijos darbai, bus statomos naujos erdvės kolonijos žmonėms, gaminami produktai reikalingi Žemėje ir iš ten siunčiami erdvė “traukiniai” ir t.t. Visa tai mums šiuo tarpu atrodo fantastiška, tačiau NASA, jei atsiras kapitalo netolimoje ateityje numato jau turimus tam tikslui planus pradėti vykdyti. Pradiniai bandymai numatomi vykdyti po erdvėlaivio “Columbia” bandomo skridimo, kuris įvyks 1982 m. birželio m. 27 d. - liepos m. 4 d.

REZISTENCIJA PRIEŠ NACIUS

(tęsinys)

Tautos taryba

Buvo sudaryta katalikų maždaug tuo pačiu metu. Jos sudėtis nėra žinoma. Nurodomos tos pačios priežastys, kodėl Taryba nesijungė su Komitetu, minimi pasitarimai dėl susijungimo ir Tarybos reikalavimas įsileisti į Komitetą 4 atstovus. Komitetas pagaliau nusileidęs ir įsileidęs 4 atstovus: krikščionių demokratą prof. inž. Adolfą Damušį, krikščionių demokratų advokatą prof. Antaną Tumėną, Krikščionių darbininkų sąjungos atstovą prokurorą Juozą Katilų, Lietuvos Vienybės sąjūdžio atstovą prof. Juozą Keliuotį.

Susijungus Vyriausiam Lietuvos Komitetui ir Tautos Tarybai, 1943 m. lapkričio mėn. buvo įkurtas Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas (Vlikas). Vliko prezidiumą sudarė prof. inž. Steponas Kairys — pirmininkas, socialdemokratas; vicepirmininkai — prof. inž. Adolfas Damušis, Technologijos fakulteto Kaune dekanas, krikšč. demokratas; dipl. agronomas Balys Gaidžiūnas, tautininkas. Jo plenumą sudarė: dipl. agr. Juozas Audėnas buv. Žemės ūkio minist., liaudininkas; inž. Klemensas Brunius, nacionalistų partijos; redaktorius Jonas Deksnys, Aktyvistų fronto ir Lietuvos laisvės kovotojų sąjungos, advokatas Bronius Bieliukas, sekretorius; prof. advokatas Antanas Tumėnas, krikšč. demokratas; prokuroras Juozas Katilius, krikšč. darbininkų sąjungos atstovas ir prof. Juozas Keliuotis, Vienybės sąjūdžio atstovas.

Susijungus įvairiomis politinėmis partijomis, atrodė, kad vienybė bus įgyvendinta, bet iš tikrųjų didele vienybe nepasizymėta, nes reikėję net kelių 2-3 val. posėdžių, kol buvo sutartas komiteto vardas ir išrinktas jo pirmininkas. Vliko uždavinys buvo atgavus nepriklausomybę, sudaryti provizorinę vyriausybę. Kiti tikslai yra paskelbti Vliko 1944 m. vasario 16 d. deklaracijoje.

Specialų vaidmenį atliko krikščionis demokratas prof. Juozas Ambrazevičius, vienas vadovaujančių katalikiškos akcijos asmuo, palaikęs glaudžius ryšius su Vliku. Jis taip pat turėjo glaudžius ryšius ir su katalikiškąja dvasiškiąja, bet oficialiai Vlikui nepriklausė. Darant svarbesnius sprendimus, jis sutikdavo būti kontaktuojamas ir pateikdavo Vliko prezidiumui patarimų.

Iki šiol iš Vliko liko suimti: Brunius, Gaidžiūnas, Deksnys, Bieliukas, Katilius, Tumėnas. Kiti, pasislėpę nariai būsią greitai laiku suimti.

Vliko ryšiai su užsieniu

Vlikas palaikė ryšius su Švedija, Švei-

carija, Berlynu ir Suomija.

1943 m. kovo mėn. į Švediją pabėgęs Laisvės kovotojų s-gos narys ir Sporto centro valdybos vadovas dr. Algirdas Vokietaitis susirišo su ten gyvenančiu rašytoju Ignu Šeinium ir anų laikų Lietuvos pasiuntiniu Švedijai Gyliu ir tuolaikiniu pasiuntinybės sekretorium Žilinsku. Vliko įgaliotasis Vokietaitis stengėsi ten plėsti palankias žinias apie Lietuvą, palankiai įtaigaudamas švedų spaudą Lietuvos kovai už nepriklausomybę ir skleidė žinias apie vokiečių okupaciją ir civilservaltungo potvarkius. Be to jis glaudžiai bendradarbiavo su JAV atstovybės sekretorium, lietuvių kilmės baltiečių klausimais referentu, Mazoniu. Jis taip pat per ryšininkus perdavinėjo užsienines žinias į Lietuvą, kaip lietuvių pasiuntinių susirašinėjimą, spaudos apžvalgą "JAV-Lietuvis", švedų spaudos santraukas, anglų spaudos (Times, Picture Post, New Statesman ir Nation) ir sovietų spaudos atsiliepimus. Lietuvių grupė Švedijoje palaikė santykius su gen. konsulu dr. Budriu New Yorke ir su Lietuvos pasiuntiniu Balučiu Londone, kurie apie vidaus politines sąlygas Lietuvoje buvo gerai informuoti. Paštas iš Švedijos žvejų laivais per ryšininkus Epnors ir Vainorą buvo gabenamas į Rygą, o iš ten lietuvių ryšininkų pergabenamas į Lietuvą.

Šveicarijoje ypač aktyviai politinę veiklą vykdė pasiuntinys Šveicarijai dr. Šaulys, ypatingas pasiuntinys Šveicarijoje dr. Edvardas Turauskas, Lietuvos pasiuntinybės Berne pirmasis sekretorius dr. Gerutis (slapyvardis Liubartas) ir gen. konsulas Berne Garbačiauskas. Šių asmenų ratelis redagavęs vokiečiams nedraugiškus Eltos biuletenius, kurie buvo persiunčiami į užsienį. Kratos metu buvo paimita daug to biuletenio egzempliorių. Jie palaikė ryšius su Lietuvos pasiuntinybėmis Anglijoje ir JAV.

Tarp Berlyne esančių lietuvių pasiuntinio Škirpos, pasiuntinio Sidzikausko ir gen. konsulo Dymšos aktyviausias buvo Škirpa. Jis palaikė santykius su Vliku ir su katalikų sluoksniais, ypač su Damušiu ir Ambrazevičium. Jis taip pat pakartotinai

vykdavo į Kauną pasitarti su politinėmis grupėmis. Jis reguliariai gaudavo nelegalios spaudos iš kurstančios spaudos org-jų. Užsienį aprūpindavo Vliko žiniomis. Pašto siuntos buvo siunčiamos trim keliais — į Latviją, per latvių ryšininką į Švediją ir per Berlyną į Šveicariją. Išvardinami net atskirų į užsienį pasiųstų pranešimų pavadinimai.

Plk. ltn. Ambrazejaus

kelionė į Suomiją

1943 m. gruodžio mėn. Laisvės Kovotojų s-ga pateikė Vlikui pasiuntinio Švedijoje Šeiniaus laišką, kuriame buvo pareikšta, kad ryškesnis lietuvis būtų pasiųstas į Suomiją ryšininku. Vlikas pasiūlymą priėmė ir parinko plk. ltn. Ambrazejų. Jis turėjęs informuoti suomius apie Lietuvos vidaus padėtį ir stengtis parūpinti ginklų lietuvių divizijų apginklavimui. Kreiptis pas vokiečius šiuo reikalu nebuvo tikslu, nes aprūpinimas buvo susijęs su politiniais siekimais. Dėl ginklų Ambrazejus turėjęs tartis su Švedijos ginklų fabriku Bofors. Ambrazejus, suėjęs į sąlytį su plk. Vėbra, aptarė šešių divizijų ginklais aprūpinimo klausimą. Vėbra tuo reikalu buvo tarėsis su visa eile gen. štabo karininkų ir su plk. ltn. Grudzinku ir plk. ltn. Šova, priklausiusiais gen. Plechavičiaus specialioms daliniams. Pagrindan buvo paimtas 1938 m. lietuviškom divizijom apginkluoti planas.

Suomijoje Ambrazejus turėjo susisiekti su suomių gen. št. karininku kapitonu Martela, kuris turėjęs padėti užmegzti ryšius su Lietuvos pasiuntinybe Švedijoje. Ambrazejus turėjęs užimti karo atache vietą be oficialių pareigų ir įsisteisinti kaip Vliko įgaliotinis. Be to, jis turėjęs susisiekti su H. Mark, Helsinki, Hallituskatu 1, 4, kuris turėjęs sudaryti ryšį su Estija ir Lietuva. 1944 m. balandžio 21 Ambrazejus buvo vokiečių saugumo policijos suimtas Taline.

Konferencija Rygoje

Vliko pirm-kas Kairys 1944 m. sausio 8-9 dalyvavo baltų rezistencijos org-jų konferencijoje ir pateikė Vlikui apie tai tikslų pranešimą.

Kurstančios spaudos organizacijos

Laisvės Kovotojų s-ga maždaug du kartus į mėn. išleisdavo nelegalų laikraštį "Laisvės kovotoja". 1944 m. g eгуžės 2 buvo suimta laikraščio spaustuvė ir rinkykla Laumenių kaime prie Kauno, viename 2 metrų po žeme esančiam betono bunkery po gyvenamuoju namu. Buvo konfiskuotas ir naujasias, pusiau paruoštas "L.k." numeris. Org-jos politinei veiklai vadovavo inž. K.X., technicine da-

LIETUVA ANT KRYŽIAUS

*Aš — tėviškėj keleviis, tartum svetimas,
Savam krašte užguitas tremtinys.
Nyku, kai spaudžia širdį priešo letena,
Kai sielą gairina nuožmus šiaurys.*

*Aš nebylus kaip žiemą Nemunas,
Sukaustytas ledų grandinėmis tvirtai, —
Tai toks likimas, toks gyvenimas! —
Už ką, kareivi, tu kritai.*

*Ir prie Radviliškio, ir prie Širvintų,
Ir prie Kėdainių karžygio mirtim?
Tikėjome, kad laisvė amžiams švinta,
Kad niekas jos nebegalės atimt.*

*O išplėšė ją mums kaip gyvą širdį,
Sušaudė ją prie žydinčios obels,
Vėl mus actu ir tulžimi pagirdė,
Ir šaukė klykė: "Niekad nesikels!"*

*O Viešpatie, neįau tiek kraujo veltui,
Neįau, neįaugi veltui tiek aukų?!
Regiu prie kryžiaus Lietuvą prikaltą
Ir papuoštą erškėčių vainiku.*

*Neįau į laisvę nebelemta,
Neįau sunykt kaip žiedui po padu? —
Išvesk mus, Viešpatie, į Laisvės krantų,
Pašauk į laisvę mus vardul*

(Iš pogrindžio leidinio "ALMA MATER", 1979 m. Nr. 1)

limi rūpinosi inž. Konkulevičius ir inž. Lelejevas, redaktorius — Jonas Deksnys. Redakcijos bendradarbiais buvo: kariniais klausimais teisėjas Kurkietis, darbo ir socialine sritim — inspektorius Jurkštas, partizanų veikla — saugumo policijos tarnautojas Žičkus, inž. Konkulevičius ir mjr. Gintautas, žemės ūkiu — dipl. agronomas Gaidžiūnas, asmens dokumentais ir ryšininkais — chemikas Valiulis, radijo — Valiulis, Rudokas, Balleišis, Konkulevičius, platinimu — Margelevičius, Kostka, Jurkštas, dokumentų pardirbimu — inž. Konkulevičius.

Jo buvo spausdinama nuo 5 iki 800 egz. ir platinama visoje Lietuvoje. Mažesniu tiražu dar buvo spausdinami "Apžvalga" ir "Laisvas žodis". Iki šiol buvo suimta 17 vadovaujančių asmenų. Ši org-ja turėjo ir karinį skyrių, kurio nariai skirstėsi grupėmis, būriais ir buvo ginkluoti pistoletais ir šautuvais.

Krikščionių demokratų organas

Lietuvių Frontas leido "Į Laisvę". Vliko sprendimus šiam organui teikė Damušis ir Ambrazevičius. Pagrindinis ekspeditorius — Svilas, kuris 1944 m. gegužės 19 buvo savo bute pagautas. Pas jį buvo rasta šio laikraščio 3200 egz. Susidarius priešiškomis aplinkybėms, jam pavyko pabėgti. Iš jo pažįstamų ratelio buvo suimti 6 žmonės.

Liaudininkų organas

"Nepriklausomoji Lietuva"

Ryšius su Vliku laikė Bieliukas ir dipl. agr. Audėnas. Detalės apie org-jos struktūrą yra žinomos, tęsimas stebėjimas.

Geštapo dokumentuose buvo paminėta, kad, suėmus Juozą Ambrazevičių ir Adolfą Damušį, bus gauta daugiau žinių ir apie

Lietuvių frontą, todėl žemiau jas ir pateikia suimtas Damušis, tardytas Kaune, geštapo rūmuose. Damušis buvęs suimtas 1944 m. birželio 16 Panemunėje. Jį tardė iš Čekoslovakijos atvykęs vokiečių Rauch. Suimtuosius atlydėdavo Šančių vokiečių Heldtke. Suimtieji buvo Kybartų vokiečio Šveicerio žinioje. Šveiceris buvo gerai pažįstamas Damušio žmonos šeimai. Jo tėvas buvo Kybartų-Eitkūnų pereinamojo punkto vedėjas, todėl iš Vokietijos grįžtantį Šveicerį su bonka konjako lengvai praleisdavo. Už tai jautęs dėkingumą. Atnešęs Damušii žmonos parūpintas knygas ir kitų reikmenų, Šveiceris pasakęs pamokslą ir pagąsdinęs, kad per tardymus nedaug reikėsį ką bepridėti, nes apie Damušį esą daug ko pripasakota.

Tardytojas Rauch Damušiiui pateikė tokius stambius kaltinimus: 1. kad buvo Vliko vicepirmininkas, 2. kad Vlike atstovavo Lietuvių frontą, 3. kad jo žinioje buvo pogrindžio spauda, "Į Laisvę" ir "Lietuvių fronto biuletenis" 4. kad palaikė nuolatinius ryšius su vienu pagrindiniu pogrindžio vadu Ambrazevičiumi, 5. kad per Damušį Vlikas susisiekdavo su karinio pogrindžio štabu, 6. kad dalyvavo plk. ltn. Ambrazejeaus išsiuntime į Švediją, 7. kad palaikė ryšį su užsienio atstovybėmis JAV, Anglijoje, Šveicarijoje, 8. kad palaikė ryšius su užsieniu per aukštąją dvasiškiją.

Esą, geštapas žinąs, kad Damušis su Audėnu ir kitais sudaręs Vliką, ir todėl liepęs išvardinti Vliko narius. Pavardžių minėti Damušis atsisakęs. Pagrąsino SS teismu ir per pora valandų sušaudyti, bet grasinimo nevykdė.

Reikalavo išvardinti 10-12 vadovaujančių Lietuvių fronto narių ir tuo išgelbėti

savo gyvybę. Atsisakė, nes paminėjimas bet kurios pavardės reikštų nekaltą žmogaus įskundimą. Patarė nevaidinti herojaus, nes gyvenimas vyksiąs ir be Damušio.

Damušis buvo kaltinamas, kad dalyvavo Bieliuko bute suruošose Ambraziejaus išleistuvėse ir tam pagrįsti pateikė dalyvių sėdėjimo prie stalo planą ir nurodė vietą, kur Damušis sėdėjęs. Damušis pripažinęs, kad dalyvavo vieno kariškio, kurio pavardės neprišmena ir kuris vyko į Suomiją dalyvauti kovose prieš Sov. S-gą, išleistuvėse.

Po 3 dienų tardymo Damušis pasirašė tardymo protokolą, bet jautėsi laimingas, kad geštapiui neįdavęs į rankas siūlo galo.

Liepos 2 d. suimtieji buvo surakinti po du. Damušis buvęs surakintas su dr. Juozu Vėbra. Priėjęs Šveiceris Damušiiui pasakęs: "Kur jūsų kariniai daliniai? Gal eisite su lazdomis kariauti prieš sovietų tankus? Jie jau prie Vilniaus." Damušis neišmintingai paklausęs, ką daro mūsų šeimos? Šveiceris atšovęs: "Ką jūs darėt Vokietijai? Gal manot, kad mes rūpinsimės jūsų šeimomis?"

Suimtieji ginkluotų sargybinių lydimi išvyko sunkvežimiu ir per Kybartus įvažio į Vokietiją. Insterburgą kalėjime juos prijungė prie kitų suimtų Vliko narių: Balio Gaidžiūno, Vytauto Vaitiekūno, Broniaus Bieliuko, Klemenso Bruniaus, Jono Deksnio. Čia taip pat buvo ir Laisvės Kovotojų s-gos Jurgis Valiulis, Povilas Žičkus, Kurkietis, Gintautas, Gabrielius Žemkalis ir daug jaunų draugų. Per Insterburg, Allenstein, Landsberg an der Wartke, Berlin-Tegel kalėjimus atsidūrė Bayreuth kalėjime, iš kurio 1945 m. balandžio 14 išvadavo JAV tankai. □

KARO MOKYKLOS IV STEPONO DARIAUS LAIDĄ PRISIMENANT

B. Žukauskas

“Kario” 1982 m. rugp. - rugs. m. 7 nr., S. Jurgelevičius pastabose, dėl Just. Mašiotų atsiminimų apie Karo Mokyklos IV Stepono Dariaus laidos, palietė ir mano asmenį, klaidingai nušviesdamas nuotikį. Gal tai menkniekis, bet charakteringi menkniekiai ryškiau nušviečia anuos Lietuvos valstybės atkūrimo laikus.

Kaip tikrumoje buvo?

1920 m. birželio m. 15 d. baigęs Mariampolės gimnaziją, atestatą pasiunčiau prie prašymo Berlyno universitetui, prašydamas priimti studijuoti teisės mokslus.

Laukdamas Universiteto atsakymo, laikinai buvau paskirtas Prienų gimnazijos mokytoju. Ištikus Želigovskio avantiūrai, nors sveikatos sumetimais buvau Naujokų Komisijos nuo karinės prievolės paliuosuotas, antru kart išvykau savanoriu. Šiuo kart buvau komandiruotas Vyriausiojo Lietuvos Gelbėjimo Komiteto žinion. Komiteto buvau pasiūstas į frontą patirti karių nuotaikų ir jų reikalų. Surinkęs informacijas pranešiau komitetui.

Kaune tuo metu buvo formuojama Karo Mokyklos IV laida. Kadangi iš Berlyno žinios nebuvo, pavčiau prašymą priimti į Karo Mokyklą. Nurodytu laiku atvykau tiesiai į J. Mašiotų nurodytą aikštę, prie Gedimino gatvės, netoli tuometinės Karo mokyklos. Kadangi gimnazijos baigimo atestatų su vertimu buvau pasiuntęs Berlyno universitetui, tai prie prašymo Karo Mokyklai jokio mokslo cenzo dokumento nepridėjau. Nustebau, kai buvau priskirtas prie mažacenzinių, baigusiu 1-3 klases kandidatų. Karo Mokyklos adjutantas lt. Ignas Slabšys, mano labai artimas bičiulis, žinojo mano cenzą ir pamatęs mane becenzinių kandidatų būryje, Karo Mokyklos viršininkui plk. lt. Tvaronui pasakė, kad kandidatas B.Ž. yra baigęs gimnaziją. Praeidamas su raportu aš tą pažymėjau. Cenzui įrodyti, išsitraukiau iš švarko kišenės 8-tos klasės mokinio asmens pažymėjimą, kurį turėjau vietoje paso. Padaviau jį plk. lt. Tvaronui ir jis

prapliupo: “Tamsta, vadinama, slėpia mokslų dokumentą. Už dokumento slėpimą, vadinama, 14 parų arešto. Pranešti, vadinama, mokyklos adjutantui. “Tad pirmas gavau pilną bausmės porciją. Baigus priėmimo procedūrą nuėjau į karininkų kambary pas adjutantą lt. Slabšį. Jis mane, nuleidusį nosį dėl gautos didelės bausmės, pasitiko kvatodamas ir nuramino, kad mėgins bausmę nutylėti. O be to, greitai bus kariuomenės šventė ir ta proga gali būti bausmių amnestija. Taip ir įvyko.

Buvau paskirtas į II kuopos 3čią būrį. Būrininkas A. Kairys buvo mažacenzis, neaptašytas. Būrio vyresnysis karininkas vyr. lt. Pr. Saladžius gerbė cenzuotus kariūnus. Praėjus kokioms dviems savaitėms, vakarinio patikrinimo metu, atvykęs būrio vadas vyr. lt. Saladžius sukomandavo baigusiems gimnaziją išeiti tris žingsnius pirmyn. Išėjau aš vienas. Mane paskyrė būrininku.

S. Jurgelevičius aprašęs Karo Mokyklon priėmimo nuotikį pastebi: “B. Ž. vėliau žymus ateitininkų ir Kr. Dem. veikėjas”. Kažin ar jau ne anksčiau juo buvo. Nes 1917 m. buvau Rusijos Lietuvių seimo Petrapilyje atstovu, Rusijos ateitininkų centro valdybos nariu, Krikš. Demokratų partijos centro komiteto nariu, Katalikiškosios akcijos fondo slaptosios valdybos nariu, o 1919-1920 m. Mariampolės Atkūrimo kuopos pirmininkas (valdyboje buvo ir Justinas Mašiotas).

Žygis Palangon

J. Mašiotas per tamsiai nupasakojo žygio aplinkybes.

Bendrai, Karo Mokykloje buvo dvi kuopos po tris būrius. Palangos žygiui buvo sudaryta viena kuopa iš 4 būrių. Ketvirtą būrį sudarė II kuopos trečiasis būrys, kurio būrininku buvau aš. Kaune žinojome, kad vyksta Palangon jos prie Lietuvos prijungimo proga. Traukiniu važiuojame linksmi su jaunimo išdaigomis. Nuotaiką pakėlė Vyt. Petruškevičius iš

Eitkunų atsivežti du buteliai vokiško “verschnitt”.

Iš Kretingos žygiavome vadovaujami mjr. A. Svilo. Karininkai žygiavo rikiuotėje. Žygiavome dainuodami. IV laida, St. Šimkaus pamokyta, pasižymėjo gražiu dainavimu. Šalia gražių liaudies dainų, Šeriau žirgelių, Kai aš jojav, Bijūnėlis žalias, Kas alų arielkėlę, Saulėtė tekėjo, Maironio — Kur lygūs laukai, Nebeužtvenksi upės bėgimo, Eina garsas nuo rubežiaus, traukėme Šimkaus išmokytas: O, Lietuvos kareivėliai, Juodbėriai galvas aukštyn... ir kitas gražias dainas. Mus nuo Kretingos lydėjo gausus žemaičių būrys. Nors nuo Baltijos pūtė gana stiprus vėjas, bet tvirtas žingsnis, graži daina darė malonų įspūdį.

Praėjus Prišmančių dvarą, ant kalnelio, apie 6-7 klm. nuo Kretingos, ant buvusios Lietuvos Latvijos sienos, buvo pastatyti garbės vartai prie kurių vyko Palangos srities perėmimo iškilmės. Būdamas pačiame kairiajame kuopos sparne iškilnių stebėti negalėjau. Vartai buvo apsupti gausios žmonių minios. Trumpam šautuvus pasistatėme prie kojų ir per tą laiką atsigavo nutirpusios rankos. Po iškilnių pražygiavę pro garbės vartus, tuo pačiu tempu žygiavome ligi Palangos. Ten bažnyčioje vyko pamaldos, kurios buvo baigtos himnu “Te Deum laudamus”.

Po jų, vykome prie Birutės kalno, kur įvyko paradas. Jo metu minosvaidžiams saliuotuojuant, kulkos čiažė medžių šakas. Tai labiausia buvo jaučiama kairiajame kuopos sparne. Ten radosi ir mokyklos viršininkas plk. lt. Tvaronas, kuris burbėdamas glaudėsi prie storesnių pušų. Laimei niekas iš kariūnų nenukentėjo. Sklido gandas būk viena moteris buvusi lengvai sužeista.

Po parado šautuvais nešini vykome į pajūrij. Jūra stipriai bangavo. Dauguma kariūnų jūrą matė pirmą kart, tad leidomės žaisti su jūros bangomis, negalvodami kas bus su šautuvų tūtomis. Grįžus Karo Mokyklon, turėjome daug darbo išblizginti tūtas.

Po visų iškilnių mokyklos patalpose ponių buvome pavaišinti sočiais ir skaniais pietumis. Jų metu gavome po bonką alaus. Jau sute-

mus buvome paraginti rikiuotis grįžti į Kretingą. Grįžtant 4-tas būrys buvo paleistas pirmuoju. Ėjome laisvai. Tik išėjęs iš Palangos ir sukoman-davus "Dainą!", užvedžiotojas užtraukė: "Trys sesutės ant kalnelio movė kelnes..." Su tokia daina smagiau žygiuoti... Kaip būrininkas ėjau pirmoje gretroje kairiuoju kelio pagrioviu. Kažkaip paslydęs, pargriuvau į griovį. Nors ir norėdamas atsistoti, greitai nešokau. Karininkai pamanė, kad nualpau. Tuo metu pro šalį buvo vedami poromis gurguolės arkliai. Karininkai arklius sulaikė ir ant vieno laisvo arklio užsodino mane. Nors ir be balno, bet buvo geriau sėdėti ant arklio, kaip pavargusiam eiti rikiuotėje. Kiek pajojėjęs iš Palangos važiavo automobilis. Karininkai jį sulaikė. Juo važiavo Vidaus Reikalų ministras R. Skipitis, divizijos vadas plk. Ignas Musteikis ir gusarų pulko gydytojas Petraitis. Juos visus tris pažinojau. Mane pristatė kaip nualpusį. Pasodino prie šoferio; dr. Petraitis tuojaus patikrino pulsą pareikšdamas rusiškai — "pereboj". Supratau, kad per stiprus. Vidaus Reikalų ministras užleidęs mašinoje savo vietą pats žingsniavo į Kretingą pėsčias. Iš Palangos į Kretingą yra apie 12 klm.

Atvažiavęs į geležinkelio stotį, laukiamajame laukiau atžygiuojant savo būrio. Greitai mane susirado, kartu su Vyriausybės nariais važiavęs bičiulis stud. Petras Karvelis, kuris man įteikė 100 mk. Neužilgo nuo Respublikos Prez. pareigas einančio A. Stulginskio atnešė butelį "asbacho". Be laukiant, bataliono vadas kpt. S. Dirmantas paliko man saugoti jo foto aparatą. Sulaukus draugų ir pradėjęs vaišintis gautu "asbachu", greitai pasigirdo komanda užimti traukinį vietą. Susigriebęs šautuvą ir "asbachą", išskubėjau su būriu į traukinį. Važiavome linksmi besivaišindami gauta dovana. Traukiniui sustojus Kėdainių stotyje, kpt. Dirmantas, eidamas išilgai traukinio žemaitiškai lenkišku akcentu ieškojo būrininko. Mane susiradęs paklausė foto aparato. Tik dabar aš prisiminiau jį palikęs Kretingos stotyje. Už neakylumą gavau rusišką necenzūrinį komplimentą. Lai-mei, paskambinus į Kretingos stotį budėtojas pranešė, kad foto aparatas

Palangoje ant Birutės kalno

ir sekančiu traukiniu pasiųs Kauno stoties Karo komendantui. Taip laimingai baigėsi mano neakylumas.

Teisininkų draugijos Čikagos skyriui pagerbiant Rapolą Skipitį, jo amžiaus ir visuomeninio darbo sukakties proga, norėjau kelionės iš Palangos

epizodą papasakoti kolegoms teisininkams, bet J. Našliūnui skubant greičiau minėjimą pravesti, susilaukiau. Privačiai R. Skipičiui priminiau. Jis tą epizodą gerai prisiminė ir apgailėjo, kad pagerbimo metu kolegoms nepapasakojau. □

LKVS "Ramovės" Los Angeles skyriaus nariui, ilgamečiui "Kario" atstovui, Šaulių Sąjungos veikėjui, Červenės mirtininkui

kapitonui OSVALDUI ŽADVYDUI,

reiškiame gilią užuojautą, š. m. sausio mėn. 13 d. staigiai mirus žmonai

STASEI-GENOVAITEI ŽADVYDIENEI

Los Angeles skyriaus valdyba ir nariai

Mokytojai

STASEI ŽADVYDIENEI

mirus, jos vyrui, Červenės kankiniui, kapitonui OSVALDUI ŽADVYDUI ir jų giminei liūdėsio prislėgtiems, reiškiame nuoširdžią užuojautą.

*Justinas Naujokas
Marcelė ir Jurgis Uksai*

DĖL ATSIMINIMŲ RAŠYMO

Br. Ragutis

Tenka stebėti, ar dalyvauti senukų pasikalbėjimuose. Kiek ten pasigyrimų, iš degtuko rąsto priskaldymo... Reikia geros plunksnos ir gausis šaunaus kareivio Šveiko nuotykių.

Apie tokius "herojus" buvęs Amerikos prezidentas H. Trumanas pasakė: "They sat around telling lies to each other. Just like the reunion of the soldiers in the First World War, I suppose, of every war there ever has been. The stories these fellas tell, they get taller and taller with every passing year, and after a time you can't believe a word any of them says." (Plain Speaking, Merle Miller, psl. 78).

Tai suprantama. Gal šie veikėjai, buvę garbingi vyrai, bepliurdami daug bėdos nepadaro. Blogai kai panašūs "atsiminimai" spaudoj pasirodo. Daugumoj matosi tendencija save iškelti, kitą (ar kitus) nužeminti. Sumaišomi įvykiai, datos. Net nebūti įvykiai sukuriami.

Dar pusė bėdos kai panašūs atsiminimai pasirodo tik laikraščiuose. Paprastai skaitytojai perskaitę laikraštį, išmeta į krepšį. Nebent tokiomis "atsiminimais" susidomės tie, kurie į mūsų praeitį žiūri per savo iškraipytus žiūronus. Bet, kai tokia rašliava surišama į knygą, tada dalykai darosi blogesni. Knyga guli lentynoj. Po eilės metų pavartęs tokią knygą, net nenorėdamas, gali daryti kreivas išvadas.

Ta proga prisimena 1959 metais pasirodžiusi K. Žuko parašyta knyga, pavadinta "Žvilgsnis į Praeitį". Toje knygoje mūsų garbingas veteranas, pasikliovęs savo atmintim, nemažai nukrypimų padarė. Nekurias, labai aiškias klaidas, 1959 m. "Kario" 8 ir 9 numeriuose pataisė mūsų karo istorikas Širvintų-Giedraičių kautynių dalyvis plk. K. Ališauskas (jis palietė tik K. Žuko aprašytas kovas su lenkais). Nekurias iš jų, ypač užmetimą — kaltinimą gen. S. Žukauskui, kad jis laike kautynių medžiojo, plk. Ališauskas griežtai atmetė kaip netiesą.

Deja, pataisymai tilpę "Kario"

žurnale senai pamiršti, o knyga kai kur lentynose tebeguli ir veikėjai iš ten ištraukas bei išvadas tebedaro. Pavyzdžiui, 1982 m. rugsėjo mėn. "Dirvoj"; tų pačių metų "Į Laisvę" žurnalo 85 Nr. ir kitur.

Pasirodžius minimai knygai, stebėjomės autoriaus nekuriams šališkumais. Anot K. Žuko, prieš jį buvęs krašto apsaugos ministeris-nusikaltėlis. Perėmęs ministeriavimą iš Žuko — tiesiog nesusipratimas. Kariuomenės vadai, generolai S. Žukauskas ir Ladiga — be jokios atsakomybės jausmo iškamšos, gal net nusikaltėliai. Pirmasis "laike Širvintų kautynių medžiojo pas grafą Pszedzeckį"; antrasis parengiamųjų Augustavo kautynių metu "pergrupavimus darė teoretiškai, pats į savo dalinius beveik nevažiuavęs, nes... neturėjo laiko. Mat, tuomet jis ruošėsi vesti žmoną". Kiti "nevykėliai", kurių pavardes K. Žukas nemini, arba mini tik pirmom pavardės raidėm, lengvai įspėjami.

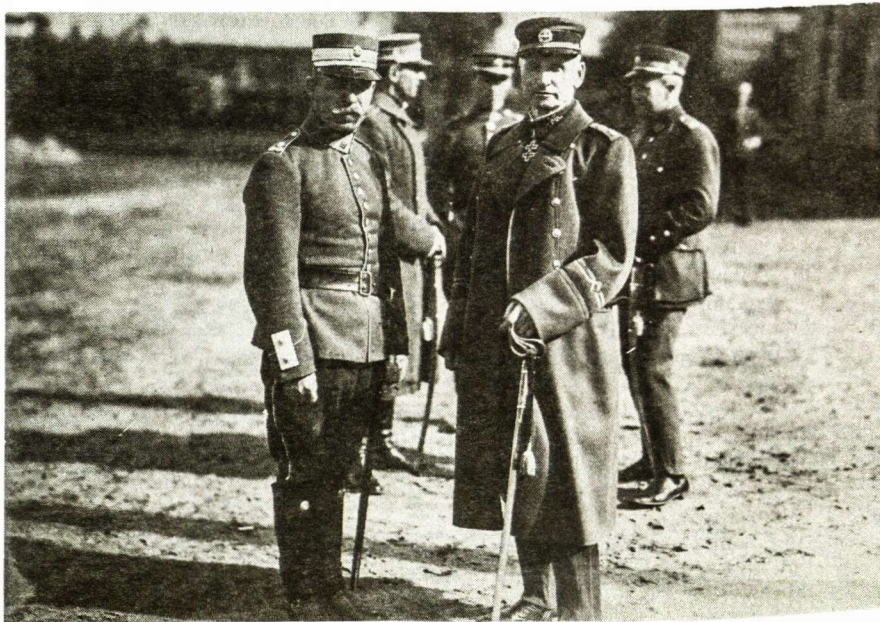
Šiuos nukrypimus autorius bandė

pateisinti. Sako knygų jis rašė: "Kai kas gali mane įtarti perdideliu pesimizmu, perdaug tamsiom spalvom ano gyvenimo nušvietimu. Iki šiol, iki savo gilios senatvės, buvau didelis ir nepataisomas optimistas. Turiu tik vieną galvosenos ydą: neigiami pavyzdžiai man daro didesnę įspūdį. Iš jų visą gyvenimą mokiausi, kaip daryti nereikia, ko reikia saugotis. Kas gi buvo daroma gerai, taip ir turėjo būti" (pabraukimai mano, B.R.).

Plk. K. Žukas buvo geras pasakorius. Ramus tonas, išradingumas, sukurti įvykiai niekada nebuvo nuobodūs. Tokių pasakojimų jo knygų apstu. Vienas iš kiek pikantiškų, kuriuo autorius, siūlo istorikams susidomėti, bus sekantis. 1917 m. tūla garbinga ponis išsiyrė laiveliu į ežerą su vokiečių civilinės valdžios viršininku Lietuvoje Zimmerle. Jie ten išbuvo visą naktį. "Švintant laivelis prisiryė prie krašto su jau įtikintu dr. Zimmerle. "Po to dr. Zimmerle turėjo vykti į Berlyną ir įtikinti imperatorių Wilhelmą, skelbti nepriklausomą Didžiąją Lietuvos Kunigaikštiją. Nepagalvokim blogai, Žukas į laivelį įsodino ir... kunigą (psl. 419).

Panaši K. Žuko aprašyta istorija yra ir apie gen. Žukausko medžiok-

Gen. S. Žukauskas (priek. deš.) ir I gus. plk. vadas plk. Jeckevičius (kair.)

lę, laike Širvintų kautynių. Lapkričio 18 d. t.y. laike Širvintų kautynių, Panevėžio komendantas telefonu pranešė į vyr. štabą, kad jam skambino Utenos komendantas, kuriam skambino 7 pulko bataliono vadas ir pranešė, kad lenkai jį atkirto nuo jo pulko. B-no vadas klausia, kas daryti?

Plk. Žukas, prikeltas iš lovos, nuvyko į štabą, išnagrinėjo kautynių padėtį ir davė įsakymą, tuo pačiu keliu — per Panevėžio komendantą, Utenos komendantą, kur tai beklaidžiojančiam b-no vadui, žygiuoti per kokius tai kaimus. Šis bežygiuodamas užgriuvo ant Želigovskio štabo ir įvyko, anot Žuko, “stebuklas ties Širvintomis” — lenkų masinis bėgimas. (psl. 324,5). Turint omeny, kad tai įvyko tą pačią naktį, t.y. nuo K. Žuko pažadinimo iš miego 12 val., iki paties stebuklo, gausim neįtikėtina istoriją.

Laike šio komplikuošto įsakymo perdavimo, Panevėžio komendantas perdavė “pliotkeli”, kad armijos vadas gen. S. Žukauskas šiuo metu medžioja pas grafą. Pszedzdeckį. Vėliau plk. Žukas norėjo už tai gen. Žukauską atiduoti teisman. Perkalbėjo viceministeris (psl. 327).

Anų kautybių dalyvis, karo istorikas plk. K. Ališauskas minėtuose “Kario” numeriuose įrodė:

1. B-no vadas lt. Balnas minimą apėjimą darė pulko vado, o ne krašto apsaugos ministerio įsakytas. Tuo reikalu pulko vadas gavo divizijos vado pritarimą;

Gen. Žukauskas tuo metu buvo Ukmėgėje ir turėjo ryšį su kovojančiais daliniais.

Galima statyti klausimą, kuriam patikėti — Žukui ar Ališauskui? Plk. Ališauskas rėmėsi dokumentais, juos citavo; kai plk. Žukas pasitikėjo savo atmintim, kuri po 30 metų, sulaukus seno amžiaus (75 metų), galėjo ir sušlubuoti. Į Ališausko kritiką Žukas nereagavo.

Plk. K. Žukas 1919-20 metais ėjo krašto apsaugos ministerio pareigas. Tai beatsikuriančios Lietuvos sunaikias laikotarpis. Savo knygos pabaigoj aną ministerio darbą jis įvertino trim su dviem minusais. Tur būt niekas neabejos, kad šis pažymys peržemas. Tik atsiminimai parašyti pavėlavus. Už juos tektų duoti

pažymį dar žemesnį.

Senų veteranų atsiminimai, jei jie bešališkai ir teisingai nušviesti, labai įdomūs ir būtini. Tai medžiaga istorikams. Tik berašantieji neturėtų laukti gilios senatvės, kai atmintis sušlubuoja ir pasidaro pavojus “į senatvę pasidaryti pačiam sau gražiu”.

Po šių apdūojimų žvilgterėkim į mūsų enciklopediją. Greta Konstantino Žuko, Silvestras Žukauskas. Pamatai, palygini ir susidari įspūdį: iš vienos pusės geras politikierius, neblogas pirklys; iš kitos pusės tikras apolitinis karys, iškilus generolas vadovavęs mūsų Nepriklausomybės kovoms. K. Žukas, norėdamas suniekininti S. Žukauską, pats save suniekinno. Senatvė ne tik išorę, bet vidų apdanko.

Žinia, kad tai senos atrūgos, bet kai politikieriai tuo būdu “iš praeities sau stiprybę semia”, reikia atsilipti, kitaip ne tik mūsų istorinius asmenis teks nurašyti, bet ir enciklopediją į šiukšlių dėžę išmesti. □

P A A I Š K I N I M A I DĖL PASTABŲ

I

Paaiškinimai dėl patiektų pastabų mano parašytam str. žurnale “Kary” nr. 10, 1981 m. “Šiais metais sukako 62 metai nuo Lietuvos karo aviacijos įkūrimo”. Gale rašinio parašiau. Panaudota literatūra rašant šį str.: Metraštis “Plieno Sparmai”, kur aprašomi Lietuvos karo aviacijos lakūnų prisiminimai ir mano prisiminimai. Jei kas iš skaitytojų pastebės kokius nors netikslumus būtų malonu, kad patikslintų. P. Lelis žurnale “Kary” str. “Lietuvos karo aviacijos pradžia”. Patiekė keletą pastabų; dėl mano str., už kurias esu dėkingas, nes pastabos dėl netikslumų ir jų paaiškinimas priartina str. patiektas žinias prie tikrumos. P. Lelis rašo, kad aš rašydamas savo str. pasinaudojau L.E.I. 499 psl. ir anksčiau spaudoje skelbtomis žiniomis. Bet gi rašant istorinį str. jei pats neturi tikrų žinių tai ir reikia naudotis kitų spaudoje patiektais daviniais. P. Lelis apgailėstauja kad neparašiau apie Lietuvos karo aviacijos veiksmus vykstant kovoms su bolševikais ir bermontininkais. Primenu, kad 1919 m. aš dar mokinausi Utenos gimnazijoje. Lenkų kariuomenei artėjant link Utenos, mes aukštesnių klasių 7 mokiniai, su mokytoju Pakalniū, 1920

m. lapkričio 4 d. išvykom į kariuomenę. Aš patekau į 8-tą pėst. pulko štabą teismo raštininko pareigoms. Tuo laiku pulko štabas buvo Skiemonyse. Po metų išvykau į Karo Mokyklos V laidą, kurią baigiau 1923 m. spalio 15 d. Man pačiam prašant buvau paskirtas į 5-tą pėst. pulką, kurs stovėjo Aukš. Panemunėje ir vakarais lankiau suaugusių gimnaziją norėdamas baigti gimnazijos kursą. Ir tik 1926 m. perėjau į karo aviaciją. Taigi man karo aviacijos veiksmai, vykstant karui su bolševikais, mažai žinomi. O karo aviacijos gen. štabo plk. Juozo Rapšys savo atsiminimuose “Plieno Sparnai” metrašty rašo, kad pirmasis savarankiai pakilo į Lietuvos padangę lietuvis lakūnas lt. Riauba 1920 m. balandžio m. Tai lietuviai lakūnai 1919 m. negalėjo dalyvauti bombardavime prie Panevėžio. Gen. štabo plk. Juozas Narakas savo atsiminimuose “Plieno Sparnuose”: rašo, kad karo lakūnų paruošimas reikalauja daug ilgesnio laiko negu paruošimas karių kitose ginklo rūšyse. Dėl skraidančio personalo trūkumo mūsų karo aviacija, dalyvaut kovose su bolševikais ir bermontininkais, nelabai buvo aktyvi. Žymiai aktyviau dalyvavo kare su lenkais, nors jie, t.y. lietuviai lakūnai nebuvo pilnai paruošti, bet jiems pakako drąsos ir pasiryžimo dalyvauti kautynėse. Specialus lakūno paruošimas esant palankiom sąlygom užtrunka 2-3 metus. Tai 1919 m., besikuriant Lietuvos karo aviacijai, dar neturėta savų lakūnų, bei mechanikų. Lietuvos vyriausybė samdė demobilizuotus vokiečius: 5 lakūnus, vieną žvalgą ir keletą mechanikų. Vokiečiai skraidė į frontą ir buvo instruktoriais mūsų aviacijos mokykloje, su mūsų nupirktais lėktuvais pas vokiečius. Jie priklausė mūsų aviacijos vadovybei. Lietuvos nepriklausomybės kovose dalyvavo ir vokiečių kariai (žiūr. L.E. XXI t. 480 psl.).

Aš, rašydamas savo str., aprašiau tik lietuvių lakūnų nuopelnus, kurie jau dalyvavo kare su lenkais. Lietuviai lakūnai dalyvaudami kare su lenkais skrido į frontą 92 kartus. P. Lelis savo str. rašo, kad aš padaręs tą pačią klaidą dėl kurios spaudoje buvo kontraversijų. Ir įrodinėja, kad lėktuvas skridęs ne iš Sovietų Sąjungos į Vokietiją su 2 turkais bet iš Vokietijos į Rusiją. Aš savo str. rašiau tą patį ką buvo parašęs karo aviacijos plk. L. Pesckas žurnale “Kary” nr. 6, 1977 m. Būtent, dėl lėktuvo variklio gedimo mažas keleivinis lėktuvus Junker F 13 nusileido prie Rokiškio. Jis skrido su 2 turkais iš Sovietų Sąjungos į Vokietiją. Skrido nelegaliai, todėl buvo sulaikytas.

Metrašty “Plieno Sparnai” str. “Turkų Pašų Pabėgimas”. VYT. P. rašo Lietuvos

žvalgybininkai sučiupo netoli Rokiškio vokiečių lėktuvą. Lėktuvas skrido iš Sovietų Rusijos į Vokietiją, bet varikliui sušlubavus buvo priverstas nusileisti pamiškėje. Lakūnas, lėktuvą laimingai nutupęs, greit surado variklio gedimo priežastį — užsikimšęs karburatorius. Jau ruošėsi pakilti, kai iš miško išlindęs ginkluotas lietuvių žvalgybininkų būrys, pareikalavo dokumentų. Pasirodo, kad lėktuvas neturėjo leidimo skristi per Lietuvos teritoriją. Jo trys keleiviai, du iš jų turkai, buvo areštuoti ir pasiūsti traukiniu į Kauną. Vokietis lakūnas, lydintas mūsų žvalgybininko valdininko, nusileido Kauno aerodrome. Lėktuvas buvo metalinės konstrukcijos, banguoto duraliuminio monoplanas, žemasparnis Junkersas F 13, mažas keleivinis lėktuvas; tai didelė naujiena. Paaiškėjo, jog mūsų žvalgybininkai pagavo didelę žuvį — buvusį Turkijos karo ministrą, o paskutinėm karo dienom net absoliutinį Turkijos diktatorių Enver Paša. Jis, kaip didelis vokiečių šalininkas, įtraukė turkus į Pirmąjį Pasaulinį karą. Karą pralaimėjęs prieš santarvininkus, bastėsi negalėdamas grįžti namo. Nes jauni turkų nacionalistai, vadovaujami Kemal Ataturko, jį kaip karo nusikaltėlį nuteisė mirti in absentia. Kitas internuotas turkas buvo jo adjutantas, karininkas Kemal Paša. Tai taip aprašo "Plieno Spamuose" VYT. P. ir gausi pasiūlymai ne tik kur buvo skrista, bet ir dėl lėktuvo dydžio, nes P. Lelis nurodo kad lėktuvas buvo didelis. Manau, kad turkus internavus, jie buvo apklausi, kur jie skrido; taip pat manau, kad buvo apklaustas ir vokiečių pilotas, kuriam buvo leista grįžti į Vokietiją ir kuriam, mano nuomone, nebuvo tikslo slėpti kur jie skrido.

A. KUTKA

KARIUI AUKOJO:

\$1,000.00
Česys Šadeika, Farmington Hill, MI

\$100.00
LKVS Ramovė C. Valdyba, OH

\$81.00
LKVS Ramovė, Hartfordo skyrius, CT
per sekr. A. Maslauską

\$50.00
V. Raukšys, ONT

\$40.00
S. Rautas, QUE

\$25.00
Los Angeles Birutininkė
per An. Apeikiene

\$20.25
LKVS Ramovė Niagaros Pus. Skyrius
per Br. Gabrėną

\$20.00
St. Everlin, CA
Br. Sutkus, NY
R. Vilkas, FL

\$15.00
J. Abraitis, IL

\$13.00
I. Kriaučiūnas, CT.

\$11.00
Ad. Černiauskas, Anglija

\$10.00
A. Jablonskis, Australia

Br. Mudėnas, MA
Edv. Skopas, CT

\$8.00
V. Biveinis, Australia
St. Druskis, ONT
A. Garolis, OR
Kr. Lapienė, IL
J. Lesčys, IL
A. Lukas, ONT
J. Murinas, MI
M. Sniulis, ONT

\$7.00
Ad. Poderienė, MI

\$5.00
S. Butkūnas, IL
B. Dapkus, CT
B. Jablonskis, IL
F. Juras, OH
A. Kairys, ONT
A. Mingėla, ONT
Vl. Navickas, IL
Kun. A. Perkumas, Venezuela
J. Stukis, IL
Sal. Šmaižienė, AR
St. Varanka, ONT
J. Vyšniauskas, ONT
A. Zubavičius, AR

\$3.00
A. Adomaitis, CT
St. Augonis, MA
P. Balsas, ONT
Pr. Dauginas, ONT
J. Gepneris, IL
V. Jonikas, FL
P. Pulminskas, MA
J. Puteris, ONT
J. Rimkūnas, FL
K. Sviezikas, ONT
J. Šepetys, MI
J. Utara, IL
V. Valkavickas, IL
Vl. Vilcinas, WI
P. Žvirblis, Anglija

\$1.00
S. Juozaitis, IL

Tik Jūsų dosnumu KARYS gyvuoja!

A Č I Ū !

KARIO ADMINISTRACIJA

PRENUMERATŲ MOKESČIAI

Paprastesniam atsiskaitymui, sumažinimui abejonų dėl prenumeratos pasibaigimo terminų, o taip pat ir taupumui ateinantiems metams mokesčius mokėti gruodžio - sausio mėn. už 1984 m. pagal prenumeratorių išgales, kaip paprastai ir daroma. Tiems, kurių pradiniai įmokėjimai buvo ankstesni, KARYS už tuos mėnesius bus siunčiamas kitų metų sąskaiton. Ta pati tvarka ir pusmetiniams prenumeratoriams, kurių yra tik keli, pradžia prenumeratos metų pradžioje ir vidury. Mėnesiniai skirtumai išlyginami numeriais į priekį be atskirų mokesčių. Mums svarbu nuolatinis pastovus skaitytojų skaičius, o ne tai, kad vienas kitas numeris būna pasiunčiamas ir be jokio mokesčio — veltui. Čia nėra joks griežtas nutarimas, o tik pasiūlymas atsakant į kai kuriuos nusi-skundimus.

Administratorius

Karių mankšta nepriklausomos Lietuvos kariuomenėje

Įvairių autorių straipsniai skelbiami KARYJE nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomonę • KARYS išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriami straipsniai turi pasiekti redakciją nemažiau dvi savaites prieš išleidimą. Rankraščiai redakcijoje nesaugomi • Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą • Čekius, arba "Money Order" adresuoti tik "KARYS" vardu, — ne "Warrior" ar kt.

90.735.402